Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Verhandeling over de geschillen met Frankrijk, betrekkelijk Vlissingen, sedert 1795 tot op den afstand dier vesting in 1807

https://hdl.handle.net/1874/288140

II 3

VERHANDELING

OVER

DE GESCHILLEN MET FRANKRIJK,

BETREKKELIJK VLISSINGEN,

SEDERT 1795 TOT OP DEN AFSTAND DIER VESTING IN 1807,

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT,

NA MAGTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Mr. J. A. FRUIN,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE REGTSGELEERDE FACULTEIT,

MET TOESTEMMING VAN DEN AKADEMISCHEN SENAAT EN VOLGENS BESLUIT VAN DE REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in het Romeinsch en hedendaagsch Regt

AAN DE HOOGE SCHOOL TE UTRECHT,

DOOR

HENRI JEAN JACQUES BIJLEVELD,

VAN MIDDELBURG,

TE VERDEDIGEN OP ZATURDAG 1 JULIJ 1865, DES NAMIDDAGS TEN 2 URE.

MIDDELBURG.
J. C. & W. ALTORFFER.

1865.

Gevoel ik mij ten hoogste verpligt aan de Regtsgeleerde Faculteit der Utrechtsche Hoogeschool voor de heuschheid, waarmede zij mijnen wensch te gemoet kwam, aan deze Akademie naar den graad van Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt te dingen, vooral is het mij thans bij het eindigen van dezen arbeid een behoefte, openlijk mijnen hartelijken dank te betuigen aan mijnen hooggeachten Promotor, Mr. G. W. Vreede, wiens bereidwilligheid om mij bij het schrijven van een Akademisch Proefschrift met zijnen raad en teregtwijzigingen bij te staan, wiens wel-

willendheid bij het bewerken dezer proeve zoo ruimschoots ondervonden, door mij nimmer mogen vergeten worden.

Ook hun, die regtstreeks of van ter zijde door vriendelijke deelneming of nuttige wenken deel hebben aan het tot stand komen van deze verhandeling, zij hier nogmaals mijn dank toegebragt.

EERSTE HOOFDSTUK.

. . . . . fugere pudor, verumque fidesque.
OVIDIUS.

Onder de waarborgen, voor de getrouwe naleving der verbindtenissen, door den eenen Staat bij tractaat jegens den anderen op zich genomen, leert ons de geschiedenis van het onderling verkeer der volken, *het geven van onderpand* (guarantia realis, gage) als de meest gebruikelijke en zeker niet als de minst doeltreffende kennen [1]).

Algemeen (generalis) is deze waarborg, wanneer hij zich over een geheel rijk uitstrekt; *bijzonder* (specialis) wanneer slechts een gedeelte b. v. een provincie, een stad, verpand wordt.

Het was deze laatste waarborg dien de Verecnigde Gewesten genoodzaakt waren aan de Fransche Republiek te geven, voor het bondgenootschap op het einde der achttiende eeuw met haar

---

[1]) Zie over andere waarborgen: HEFFTER, Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart, p. 176 volg. KLÜBER, Droit des gens, § 155. VATTEL, Droit des gens, § 235.

gesloten, en waardoor *Vlissingen* zich in den toestand geplaatst zag, dien wij tot het voorwerp van dit onderzoek maakten. Het *regt* hierdoor aan Frankrijk afgestaan, strekte zich niet verder uit dan om die vesting met troepen te bezetten en te bewaren, met de verpligting dezelve zoodanig te onderhouden dat zij zich bij eventuele teruggave, in *geen slechteren staat* dan bij de ontvangst bevinden mogt.

Onderworpen aan 's lands wetten en belastingen, was het Frankrijk niet geoorloofd in dezen eenige verandering te brengen, veel minder zich in het *burgerlijk bestuur te mengen.*

Want *ongeschonden* blijven de *souvereiniteits-regten* van den Staat, die op deze wijze een deel van zijn grondgebied verpand heeft, tenzij *uitdrukkelijk* de souvereiniteit over hetzelve is afgestaan [1]).

Herhaalde malen zien wij bij het sluiten van tractaten, dergelijke zekerheid bedingen.

Het oudste voorbeeld, hetwelk in vele opzigten een treffende overeenkomst toont met de, in de volgende bladen behandelde Fransche bezetting van *Vlissingen*, vinden wij in het verdrag tusschen de steden *Smyrna* en *Magnesia* in het jaar 244 vóór onze jaartelling [2]) gesloten, waarbij de inwoners van

---

[1]) Vattel, Droit des gens, § 242. Fagel, De guarantia federum, capit. III.

[2]) De marmeren zuil waarop dit tractaat gegrift is, werd door graaf Arun-

Magnesia zich verbonden, in den strijd tusschen SELEUCUS II, koning van *Syrie* en zijn broeder ANTIOCHUS HIERAX even als *Smyrna*, de zijde van den eerste te houden. „Er zal vriendschap en bondgenootschap zijn tusschen het volk van *Smyrna* en het volk van *Magnesia*. *Smyrna* schenkt zijn burgerregt aan de burgers van *Magnesia*, aan zijne ruiterij, aan zijn voetvolk, op voorwaarde dat het getrouw de belangen van koning SELEUCUS diene . . . . ." Verder wordt bepaald dat het volk van *Smyrna* een overheidspersoon naar *Magnesia* zal zenden om *de sleutels dezer stad in ontvangst te nemen* in naam van den koning.

De eeden die van beide zijden zullen worden afgelegd en de diplomatieke vormen, bij het regelen en uitwisselen der akten in acht te nemen, worden vervolgens met de meeste naauwkeurigheid vastgesteld. Eindelijk wordt ten waarborg van de trouw der Magnesiërs, *Smyrnasche bezetting* in de sterkte *Palae-Magnesia gelegd*, en de *sleutels der vesting* aan den *bevelhebber dier troepen overgegeven*.

Blijkt hieruit dat bij de verbonden van vrede en alliantie, door de volken der oudheid [1]) gesloten, dergelijke tijdelijke

---

DEL, onder de regering van KAREL I naar Engeland gebragt. Zie den geheelen tekst in BARBEYRAC, Histoire des anciens traités, I, p. 299, art. 353.

[1]) Als de oudste oorkonde der Europesche diplomatie, wier echtheid boven twijfel schijnt, noemt EGGER (Mémoire historique sur les traités publics dans l'antiquité) een tractaat van alliantie tusschen twee Peleponesische steden, waar-

bezetting van het grondgebied van een staat tot zekerheid voor het overeengekomene, geenszins ongebruikelijk was, zoo valt echter in 't oog dat bij hen, gelijk ook bij het bovenvermelde verbond tusschen *Smyrna* en *Magnesia*, het onderpand voor het geheele verdrag van vrede of bondgenootschap gegeven werd, in latere tijden echter, gewoonlijk tot waarborg van een of meer artikelen, meestal van de betaling eener bij het tractaat aangegane schuld.

Bekend is het verdrag door ARNOUT VAN GELDER, na zijne bevrijding uit het slot te *Buren*, met KAREL den Stoute, den 30 December 1472 gesloten, inhoudende: „dat *Gelder* en *Zutphen* voor drie maal honderd duizend Rhijnsche guldens, aan hertog KAREL werden afgestaan, om dezelve in pandschap naar Duitsch regt te bezitten, mits dat ze door het betalen der gemelde som en verdere onkosten door hertog KAREL, in

schijnlijk tijdens de Medische oorlogen (vijfde eeuw vóór Christus) gesloten. Het werd door een Engelschman in 1813 gevonden en luidt: „Alzoo is het verdrag voor de Eléers en de Heréers. Er zal bondgenootschap zijn tusschen hen gedurende honderd jaren, te rekenen van dit jaar. Zoodra het noodig is zullen zij zich vereenigen in woorden en daden, en in den oorlog en in alle andere gevallen; wie zich hieraan mogt onttrekken zal aan JUPITER OLYMPIUS, tot boete, een talent zilver betalen. Wie dit schrift mogt vernietigen, 't zij bondgenoot, 't zij magistraat, 't zij stad, zal aan dezelfde boete onderworpen zijn." BARBEYRAC geeft in zijne Hist. des anciens traités wel is waar tractaten van nog vroeger datum op (hij begint met de 15de eeuw vóór Christus), doch men mag met reden er aan twijfelen dat toen reeds *schriftelijke overeenkomsten* zouden gemaakt zijn.

en ten behoeve van deze landschappen gemaakt, ten allen tijde wederom zouden kunnen worden ingelost [1])."

De overeenkomst door de Staten-Generaal met den hertog van Anjou, in 1578 gesloten, waarbij hem *Landrichies*, *Bavais* en *Quesnoy* werden ingeruimd [2]) voorbijgaande, valt onze aandacht in de eerste plaats op de in pand geving van *Vlissingen* [3]), *Brielle* en *Rammekens*, aan koningin ELISABETH voor den bijstand door Engeland aan de Nederlanden te verleenen, toen men verklaard had: „na WILLEMS dood de noodige orde, autoriteit en goede directie niet meer te kunnen

---

[1]) WAGENAAR, Vaderl. hist., d. IV, bl. 139.

[2]) Art. 12 der 23 artikelen, den 13 Augustus met ANJOU overeengekomen, luidde: „En tot *verzekeringe* van den voorsz. heere en hertog zijn de voorsz. Staten te vreden hem in handen te stellen de steden voormaels belooft tot sijner verzekertheid, vertrek en gerief van de gequetste en sieke: te weten *Quesnoy*, *Landrecyes* en *Bavais*. Wel verstaende, dat indien de voorsz. heere en hertog kan van den vijand nemen eene van de steden van *Marienborg*, *Philippeville* of *Binch*, sal deselve hem gegeven worden in mangelinge voor *Bavais* t' sijnder keure en optie." BOR, Historie der Nederl. oorlogen, d. I, bl. 977.

[3]) Toen, na de onderhandelingen te *Breda*, onder bemiddeling van keizer MAXIMILIAAN (Maart 1575), de Spaansche gevolmagtigden een wapenstilstand voorstelden, was het ook *Vlissingen* met *Arnemuiden*, *Brielle* en *Enkhuizen* die Spanje in onderpand verlangde, waartegen FILIPS zijn woord en handteekening aanbood. „Dan," zegt MOTLEY, „'s konings woord, door 's keizers belofte bekrachtigd, was in de meening der Nederlanders geenszins zulk een vaste waarborg om tegen vier steden in *Holland* en *Zeeland* op te wegen."

houden . . ." Bij het tractaat van 10 Augustus 1585 beloofde de koningin de Vereenigde Provinciën ontzet en bijstand te zullen doen met 4000 man voetvolk en 400 ruiters [1]) onder bevel van „een heer van naam, qualiteit en aanzien en van de pure christelijke religie." De Staten verbonden zich, binnen één jaar nadat er vrede zoude gesloten zijn de schuld te zullen aflossen.

„En, — dus lezen wij verder — ten eijnde haer Majesteit haer des te beter verzekert vinde voor de betaling van haer verschiet, zullen de voornoemde Staten, binnen den tijd van één maand na voltrekking dezes contracts, stellen in handen van den gouverneur die haer majesteit daartoe verordeneren zal, de stad *Vlissingen* en het kasteel van *Rammekens* in den eijlande *Walcheren*, en de stad *Briélle* met twee sterkten daartoe behoorende in *Holland*, welke plaatsen gelijkelijk met garnizoen bezet zullen worden, en gehouden voor haer majesteit ten tijd toe dat haer majesteit ten volle betaelt zal zijn binnen de stad *Londen*" etc. [2]).

In de laatste dagen van November verscheen Philip Sidney, de dichter en krijgsman, volgens Oranjes getuigenis, een der rijpste en grootste staatslieden van *Europa*, binnen *Vlissingen*, als bevelhebber der vesting, die hij weldra in een schrijven aan Lei-

---

[1]) Na den val van *Antwerpen* (16 Augustus) verkreeg men dat de hulptroepen met 1000 voetknechten en 600 ruiters vermeerderd werden.

[2]) Art. 3. Zie het geheele tractaat bij Bor, d. II, bl. 642.

CESTER „een uitstekend juweel voor de kroon van Engeland" noemde [1]).

Teregt schreef de Fransche gezant aan HENDRIK IV: „Ils (les états généraux) se précipiteroient plustost en toutes extrémitez que d'endurer dans leur corps deux membres si essentiels comme sont *Flessingue* et la *Brille*, qui ne participeroient point aux fonctions d'icelles et qui en seroient comme separés par une neutralité [2])." Op de gevolgen van zulk eene onzijdigheid voor de overige gewesten worden wij in een lateren brief van BUZANVAL aandachtig gemaakt, als hij schrijft aan den staats-secretaris DE VILLEROI: „Elle (ELISABETH) tient deux villes d'importance en dépost qu'elle à reçeu de ces messieurs pour la seureté de son argent lorsqu'elle fit ces grandes dépenses pour sauver ces pays. Les rendant aux Espagnols elle coupe la gorge à cet État: (je laisse son honneur et sa bonne foi à part), les retenant pour seureté des uns et des autres, elle ne laisse pour cela de mettre ces provinces en des difficultez indissolubles. Car chacun sait la situation et l'importance de la ville de *Flessingues*, qui par ce moyen deviendroit neutrale. Les ennemis de cet État y auroient accès à tout'heures,

---

[1]) MOTLEY, Opkomst van Ned. republiek, 2e. afd., d. I, bl. 364.

[2]) Lettre de BUZENVAL au roi, 28 Octobre 1598. Zie: Lettres et négociations de PAUL CHOART, seigneur de BUZANVAL et de FRANÇOIS D'AERSSEN, publiés par G. G. VREEDE.

les galères qui sont à l'*Écluse*, les navires de guerre de *Dunkerke*, ne craignant plus la sortie de celles dudit *Flessingues*, seroient tous les jours à la veue de ces provinces. D'autre costés, les bourgeois de *Flessingues* et de la *Brille* qui multipliroient en nombre infini (car chacun s'y retireroit pour la liberté) trafiqueroient librement aux pays ennemis de ces provinces sous le nom *Anglais*. Delà mille inconveniens, mille jalousies aux autres villes pour se voir frustrées des mesmes avantages. Elles voudroient toutes estre Angloises, et ne le pouvant, elles deviendroient bientost Espagnoles."

Men haastte zich dan ook om zoodra het bestand gesloten was, bij ELISABETHS opvolger pogingen aan te wenden om de pandsteden weder in handen der Staten te stellen, niettegenstaande de schuld die men jegens Engeland op zich geladen had, verbazend was toegenomen [1]).

Bij het geldgebrek waarin JACOBUS I verkeerde, gelukte het OLDENBARNEVELD den 21 Mei 1616 door den agent der Vereenigde Provinciën in Engeland NOËL DE CARON, de overeenkomst over de teruggave van *Vlissingen*, *Rammekens* en *den Briel* te doen teekenen [2]) waarna in Junij daaraanvolgende

---

[1]) In 1608 was zij reeds geklommen tot 808408 pond sterling. Zie WAGENAAR, d. IX, bl. 344.

[2]) Zie: De conditien, verdraghen op de overleveringhe van de steden van den *Briel* etc. AITSEMA, Saken van staet en oorlog, d. I, bl. 24.

deze plaatsen door de Engelsche bezettingen geruimd werden.

Ook GUSTAAF ADOLF zag zich na den oorlog met Denemarken genoodzaakt bij den vrede van *Siöröd* [1]) op den 19 Januarij 1613, *Elfsborg* in handen van CHRISTIAAN IV in pand te laten tot dat een som van één millioen rijksdaalders voldaan zoude zijn; was deze losprijs niet binnen zes jaren betaald, dan zoude *Elfsborg* met eenige aangrenzende cantons en de steden *Nieuw Lödöse*, *Oud Lödöse* en *Gothenburg* voor altijd in Denemarken worden ingelijfd.

Al nam GUSTAAF zijn toevlugt tot een buitengewonen, door den nood alleen gewettigden maatregel, om zich de zwaarste belasting die ooit in Zweden geheven was, te zien toegestemd — in plaats van den rijksdag op te roepen, riep hij slechts enkelen uit de stenden bijeen [2]) — in zilver moest de losprijs betaald worden en „Zwedens edelste waar was koper [3])."

Zich tot den Staat, die zelf gewigtige panden te lossen had, gewend hebbende, sloot de koning door zijn afgevaardigde JACOB VAN DIJCK den 11 April 1613 een overeenkomst met de Staten Generaal „der vrije en Vereenigde Nederlanden" waarbij hij erkende hun verkocht te hebben twee honderd schippond „seugen" koper „goed oprecht goed" tot den prijs van 40 rijksdaalders het schippond [4]). Herhaalde ma-

---

[1]) GEYER, Geschichte Schwedens, d. III, bl. 85.

[2]) GEYER, III, bl. 35. [3]) GEYER, III, bl. 56.

[4]) Mr. G. W. VREEDE, Nederland en Zweden, bl. 110.

len [1]) nog werden groote sommen door de Staten aan Zweden geleend of ingeruild tegen koper, ter lossing van *Elfsborg*, eer de betaling van den laatsten termijn aan Denemarken GUSTAAF ADOLF wederom in het bezit dezer voor Zweden zoo gewigtige plaats stelde [2]).

Wèl was de verhouding tusschen beide noordsche rijken veranderd, sinds den vrede van *Siöröd*, toen CHRISTIAAN IV op zijne beurt zich verpligt zag bij het tractaat van 16 Augustus 1645, geheel *Halland* met zijne vestingen enz. aan CHRISTINA van Zweden voor den tijd van 30 jaren af te staan „tot *onderpand* en *cautie* van de gemaakte accoorden en verdragen [3])."

De bepaling van 't barrière-tractaat van 30 Januarij 1713, waarbij aan de Vereenigde Gewesten *droit de garnison* werd toegestaan in *Namen*, 't fort *de Knocke*, *Veurne*, *Doornik*, *Yperen*, *Bergen* en *Gent* is niet zoo zeer als eene in pand geving te beschouwen, als meer strekkende om den Nederlanden een voormuur tegen Frankrijk te verschaffen. Zoo is ook het tractaat van 15 Mei 1768, tusschen de republiek van *Genua* en den koning van Frankrijk gesloten, gemeenlijk aangemerkt geworden als een eenvoudige overdragt van *Corsica*, toen na

---

[1]) Zie 't accoord op de levering van koper 1 December 1616 en de acte opgemaakt van 't hetgeen Zweden aan de Vereenigde Provincien verschuldigd was op 26 November 1618, bij AITSEMA, Saken van staet en oorlog, bl. 214, 215.

[2]) De laatste termijn werd betaald 20 Januarij 1619.

[3]) DUMONT, Corps dipl., t. VI, p. 1, p. 314.

de herhaalde, alleen met Fransche hulp onderdrukte opstanden, de Genueesche republiek, bij het vernieuwde krachtige verzet der Corsicanen onder PAOLI, wanhoopte aan de handhaving van haar gezag. De vorm echter waarin die overdragt aan LODEWIJK XV zich voordoet, is die van een tractaat van bondgenootschap waarbij Frankrijk aan Genua zijne hulp toezegt om den opstand op *Corsica* te dempen, en de republiek, ten *waarborg*, voor de teruggave der oorlogskosten, aan den koning de voornaamste sterkten op het eiland *tijdelijk* afstaat. Immers wordt in den aanhef gezegd: „Sa majesté a concerté avec la république un nouveau plan relatif à la Corse suivant lequel les deux puissances sont résolues d'y rétablir l'ordre et la tranquillité." Na de opgave der steden en forten (*Bastia*, *Ajaccio* etc.) door de Fransche troepen te bezetten (art. 1), „les quels places et forts seront réputés pour *gages* et *cautions* des dépenses que le roi devra faire tant pour leur prise que pour leur conservation (art. 2);" wordt bepaald dat een inventaris gemaakt zal worden van al de krijgsbehoeften die in de forten mogten worden aangetroffen (art. 12); benevens een naauwkeurige staat zal opgemaakt worden van de inkomsten die de koning uit de bezette plaatsen mogt trekken, „afin de les déduire de ce que la république sera obligée de payer au roi lorsque S. M. l'aura *remise* en possession de la Corse (art. 15) [1])."

---

[1]) MARTENS, Nouveau recueil etc., d. I. p. 229.

In 1808 moest ook Pruissen toelaten, ten gevolge van de conventie van 8 September, dat *Glogau*, *Stettin* en *Custrin*, door Frankrijk bezet werden gehouden, tot dat 140 millioen francs „tant pour contributions extraordinaires que pour arrièré de revenus" betaald zouden zijn [1]).

Op grooter schaal is wel nimmer het nemen van onderpand toegepast, dan door de verbondene mogendheden bij den tweeden vrede van *Parijs* van 20 November 1815. Een leger toch van 150,000 man werd door de geallieerden in Frankrijk achtergelaten, ten waarborg eensdeels, voor de krijgsschatting van 700 millioen francs, anderdeels voor de duurzaamheid der nieuwe regering [2]). Op kosten van Frankrijk zouden deze troepen 17 vestingen van *Cambray* tot *Fort Louis* bezetten, gedurende vijf jaren, terwijl intusschen de naburige Staten hunne defensie-lijn konden versterken. In de opdragt van het opperbevel over dit occupatieleger, aan den hertog van WELLINGTON wordt het oogmerk der mogendheden vooral kenbaar gemaakt. „Il n'échappera pas à votre excellence" wordt gezegd in de depêche des ministres des quatre cours [3]) au duc de WELLINGTON, „que nos

---

[1]) DE GARDEN, Histoire des traités de paix etc., t. X, p. 285, 287.

[2]) Zie de Mémoire de CAPO D'ISTRIA achter SCHAUMANN, Geschichte des Zweiten Pariser Friedens.

[3]) METTERNICH, WEISSENBERG, CASTLEREAGH, CAPO D'ISTRIA, HARDENBERG, HUMBOLDT.

augustes souverains, en plaçant un corps de leurs troupes en France ont eu principalement en vue deux objets :

1. D'assurer l'exécution complête et effective des arrangements Européens, tels qu'ils étaient établis par les traités.

2. De protéger l'Europe non seulement contre une attaque directe de la part de la France, mais aussi contre le danger non moins redoutable d'être troublés et forcés de nouveau à recourir aux armes par les convulsions révolutionnaires, dont ce pays ne paraît encore que trop ménacé."

Ten slotte wijzen wij nog op *Ancona*, van 1831 tot het laatst van 1838 door Frankrijk bezet, en op *Rome*, waaraan een spoedige ontruiming wel *toegezegd* doch nog niet *geschonken* is.

Genoegzaam gelooven wij thans aangetoond te hebben, hoe veelvuldig, zoowel in de vroegste als niet minder in latere tijden, men het noodig geacht heeft aan de trouw der *eeuwige* verbonden te gemoet te komen, door dezen meer tastbaren waarborg voor de juiste naleving derzelven te *nemen*. Hoe zoodanigen waarborg te *geven*, even gevaarlijk is voor de onafhankelijkheid van den Staat die er zich toe gedwongen ziet, als noodlottig voor het gewest of de stad die er door getroffen wordt, zal uit de volgende hoofdstukken maar al te zeer blijken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

> Vainement avait on fait de *belles promesses*, aux Hollandais, *s'ils n'opposaient que peu de résistance et souffraient* que leur territoire fut occupé par nos armées. A peine cette occupation eut-elle lieu que leur richesse présumée fut la mesure de nos prétentions.
>
> LOMBARD (de Langres).

Te vergeefs had het staats-stadhouderlijk bewind in de laatste ure getracht, door een afzonderlijken vrede met *Frankrijk*, de lang gekoesterde hoop der Patriotten, reeds heimelijk over zijnen aanstaanden val juichende, te verijdelen, toen de zegevierende legers der Fransche republiek, sinds Julij 1794 in den door zijne bondgenooten verlaten Staat gevallen, na de inname van *'s Hertogenbosch* op den 12 October, geheel Holland dreigden te overstroomen. Wèl had men een beteren uitslag mogen verwachten van het begin der onderhandelingen, met de representanten LA COMBE (du Tarn) en BELLEGARDE in deze plaats aangeknoopt, toen PICHEGRU hier eenige verademing schonk aan zijne troepen die, door een zeven-maandschen veldtogt uitgeput, daarenboven aan al het noodige gebrek leden. Immers was aan VAN BREUGEL, ontvanger der belastingen in *'s Hertogen-*

bosch, die de bij het noorderleger aanwezige réprésentants du peuple gepolsd had over de gezindheid van het Comité du salut public, door La Combe te kennen gegeven [1]) „que la France inclinerait à faire la paix avec la Hollande, si elle venait la lui demander; que selon les décrets de la Convention nationale, elle renoncerait à ses conquêtes et ne s'immiscerait pas dans le gouvernement, pourvû que les Hollandais se dégageassent de la coalision formée contre la France et traitassent de bonne foi et d'une paix solide et glorieuse pour la France." Zich daarop den 31 October naar *'s Hage* begeven hebbende had van Breugel, in overeenstemming met de Fransche representanten, het gouvernement uitgenoodigd een vertrouwd persoon te zenden, om de voorstellen van Holland te doen hooren. Men had hierop Repelaer naar *'s Hertogenbosch* gezonden, die echter, bij zijne komst aldaar den 15 November, verzuimde zijn geheim karakter te bewaren, daar hij openlijk als zendeling van H. Hoog Mogenden optrad. Het gevolg hiervan was geweest dat La Combe verklaard had, zich nu niet in onderhandelingen met hem te kunnen inlaten; maar, de door hem medegebragte voorstellen aan 't Comité du salut public te zullen opzenden. Ongeveer een maand was er voorbijgegaan, eer eenig

---

[1]) Zie: Mémoires sur ce qui s'est passé de remarquable après la capitulation de Bois-le-Duc, relativement aux négociations entamées entre la France et la Hollande etc., par mr. C. van Breugel.

berigt van het bewind te *Parijs* inkwam, terwijl intusschen *Venlo*, *Maastricht* en *Nijmegen* in handen der Franschen gevallen waren.

Eindelijk was de officiële verklaring van het Comité du salut public gevolgd, dat men bereid was met Holland in onderhandeling te treden.

De Staten-Generaal hadden zich gehaast thans BRANTSEN en REPELAER naar *'s Hertogenbosch* af te vaardigen. Dan, naauwelijks waren zij hier aangekomen of men had hen naar *Parijs* verwezen, waar 't Comité du salut public zelf met hen wilde onderhandelen. Ook hier hadden hunne pogingen schipbreuk geleden en kort na het vertrek [1]) van WILLEM V naar Engeland, was PICHEGRU den 23 Januarij 1795, binnen *'s Gravenhage* verschenen.

Niet zonder schuld waren de Hollandsche patriotten aan het mislukken dezer zending geweest.

Terwijl reeds te *'s Hertogenbosch*, bij BELLEGARDE en LA COMBE, het streven van VAN BREUGEL zooveel mogelijk was tegengewerkt, had het Comité Batave, wiens zetel te *Nijmegen* was, zich gehaast eene commissie naar *Parijs* te zenden, zoodra de gezanten van H. H. M. aldaar aangekomen waren, met den last: „om ten minste bij de Nationale conventie er op aan te dringen, aan de legers de noodige orders te zenden om zon-

---

[1]) Den 18 Januarij.

der eenige tusschenpoozing of verzuim met alle kragt en magt met de gansche armée in Nederland in te dringen."

Gunstig staat hier tegenover het gedrag der Zeeuwsche patriotten, die, hoe men ook elders jubelende en juichende de Fransche troepen binnen haalde, geen enkele poging aanwendden om met den zoo nabij zijnden vijand te heulen, wiens zege de triomf hunner partij zoude zijn.

Sinds eenige maanden toch was Staats-Vlaanderen in handen der Franschen, voor wie *Sluis* op den 26 Augustus zijne poorten had moeten openen, toen op het einde van Januarij 1795 twee commissarissen te *Vlissingen* verschenen, met eene sommatie aan den luitenant-generaal DE BRAUW, van wege den generaal MICHAUD, waarin deze verklaarde in last te hebben *Walcheren* te bezetten. Hij twijfelde niet of er zoude, bekend als men moest zijn met de proclamatie der Fransche representanten bij de legers van het Noorden, de Sambre en de Maas, van 20 Januarij ll., geen oogenblik worden geaarzeld de poorten te openen voor de voorloopers der vrijheid, wier zaak die der patriotten, wier belang ook dat van *Zeeland* was [1]). In de hier bedoelde verklaring onder het voortrukken der Fransche legers in *Holland* „aan het Bataafsche volk" afgelegd, werd gezegd dat Frankrijk, tegen den stadhouder, geenszins tegen de Bataven, die het zijne vrienden en bondgenooten noemde, oorlog voerde.

---

[1]) Zie Bijlage I.

„Een overmoedig overwinnaar," heette het; „stelde u vóór weinige jaren de wet; wij, zonen van *Frankrijk*, brengen u de vrijheid die gij te lang moest ontberen [1])."

De geschiedenis der volgende jaren heeft echter geleerd dat dit manifest slechts als een krijgslist als 't ware, te beschouwen was, om, partij trekkende van de burgertwisten, onder den schijn van tegen den Stadhouder oorlog te voeren, de verovering der Nederlandsche gewesten gemakkelijk te maken.

De Staten van Zeeland, de oude constitutie geheel toegedaan, hadden wel bij het naderen der Fransche troepen, zich tot de regering om versterking gewend en waren ingevolge hiervan, in Augustus 5 Engelsche fregatten en later nog 30 transport-schepen met Engelsch krijgsvolk naar Zeeland gezonden. Doch deze hulp was van korten duur geweest, daar de troepen weldra, eensdeels naar Engeland waren teruggezonden, anderdeels weder naar Holland waren ontboden, en ook het grootste deel der scheepsmagt den 31 October weder in zee gestoken was. Men begreep dat met een legermagt, die in de geheele provincie niet meer dan 2800, op *Walcheren* slechts 940 [2]) man bedroeg, terwijl de nog te *Vlissingen* aanwezige Hollandsche schepen door het ijs werkeloos moesten blijven, het dwaasheid ware tegenstand te bieden. Te meer daar de Franschen reeds van geheel Holland

---

[1]) Zie Bijlage II.

[2]) Z. PASPOORT. Geschiedenis van Zeeland vervolgd.

meester waren, en, zoo al nú de Zeeuwsche patriotten zich stil hielden, men toch Zeeland in 't vervolg niet vrij zoude kunnen houden van de omkeeringen die alom hadden plaats gehad.

Hun bleef niets overig dan te trachten op de best mogelijke wijze met den generaal MICHAUD te capituleren, waartoe HUIJSSEN VAN KATTENDIJKE, J. W. SCHORER en AB. VAN DOORN werden afgevaardigd. Na driemaal te vergeefs, ten gevolge van den ijsgang, gepoogd te hebben naar *Breskens* over te steken, kwamen deze eindelijk den 3 Februarij bij den Franschen generaal aan, bij wien hun de meest heusche ontvangst ten deel viel. Zij hadden in last om, alvorens tot de capitulatie over te gaan, den generaal zoo mogelijk te beduiden dat van een capitulatie geen sprake kon zijn, daar met de Fransche republiek over den vrede onderhandeld werd.

De verwachting, die men hiervan nog gekoesterd mogt hebben, moest wel geheel vervallen, toen MICHAUD verklaarde, dat hij niet de minste kennis droeg van de onderhandelingen te *Parijs*, „waar men zich trouwens zoo wel met de ambassadeurs van H. H. M. als met de Bataafsche gedeputeerden *amuseerde* [1]," terwijl hij volhardde bij zijne sommatie. Vruchteloos waren ook hunne pogingen om het binnenrukken der Fransche troepen te voorkomen.

---

[1]) Mr. G. W. VREEDE. Geschiedenis der diplomatie van de Bat. republ., dl. I, bl. 44.

Intusschen was uit *'s Hage* de generaal MOREAU naar *Middelburg* gekomen, waar hij zijne verwondering betuigde over de opeisching van *Walcheren* door MICHAUD, daar de generaal-en-chef PICHEGRU aan hem had opgedragen om Zeeland voor de Fransche troepen te openen, doch nu men zich reeds in onderhandelingen met MICHAUD begeven had, stemde hij er in toe de terugkomst der commissarissen af te wachten. Den 4 Februarij keerden deze terug, vergezeld van een adjudant van den generaal, opdat, bij goedkeuring der capitulatie door de Staten van Zeeland, de uitwisseling onmiddellijk konde plaats hebben.

Daar zij niet zooveel als zij verlangden hadden kunnen verkrijgen, hadden de afgevaardigden zwarigheid gemaakt, het verdrag definitievelijk te sluiten; zij moesten echter aan Hun Edel Mogenden de verklaring afleggen, dat geene verandering daarin te verwachten was, en hun slechts de keus tusschen geheele afbreking der onderhandelingen of genoegen te nemen met de gestelde voorwaarden, openstond. Daar MOREAU met de antwoorden van *Breskens* medegebragt, insgelijks instemde, werden de commissarissen thans gemagtigd de capitulatie definitievelijk te teekenen en met hem tegen eensluidend afschrift uit te wisselen, terwijl hij op zich nam MICHAUD hiervan kennis te geven, en het verdrag als met hem, in naam van den generaal-en-chef gesloten, verklaarde te beschouwen.

Krachtens deze overeenkomst werd de tegenwoordige regerings-

vorm gehandhaafd, vrije uitoefening der heerschende godsdienst en vrijheid van personen en goederen gewaarborgd. Allen die uit *Sluis*, *Brabant* en *Vlaanderen* waren uitgeweken, zoude het vergund zijn terug te keeren en weder bezit te nemen van hunne eigendommen, (dit gold echter niet voor de Fransche émigrés). De Hollandsche troepen zouden hunne wapenen behouden, mits zij den eed aflegden niet meer tegen Frankrijk te dienen. Het aantal Fransche troepen zoude op *Walcheren* de zes à zeven honderd man niet te boven gaan en niet, dan wanneer de nood zulks vorderde, vermeerderd worden. Het caserneren der troepen werd aan de zorg der magistraten overgelaten. Ook de equipage van de oorlogschepen zou den eed afleggen van niet meer tegen Frankrijk de wapenen te dragen, terwijl op elk schip een Fransche wacht werd geplaatst. Men zoude niet gedwongen zijn de assignaten aan te nemen, indien in andere, door Fransche troepen bezette gewesten die verpligting niet bestond. Deze capitulatie zoude ook van kracht zijn voor de overige eilanden, steden of forten der provincie, voor zooverre die met andere Fransche troepen in 't geheel niet, of op minder voordeelige voorwaarden een verdrag gesloten hadden.

Had men elders integendeel betere voorwaarden bedongen, dan zouden deze aan het verdrag worden toegevoegd.

Eindelijk werd verklaard dat, zoo er omtrent den zin, aan eenig artikel toe te kennen, verschil mogt ontstaan, de uit-

legging altijd ten voordeele van de provincie Zeeland zoude zijn [1]).

Buitendien verklaarde nog de generaal MOREAU mondeling aan VAN KATTENDIJKE, SCHORER en VAN DOORN dat hij zoo weinig troepen als mogelijk was in dit eiland zoude leggen en die niet, dan in geval er vrees voor een landing der Engelschen bestond, zoude vermeerderen. Hij gaf als zijn verlangen te kennen, dat de troepen niet bij de burgers maar in een caserne bij elkaar zouden gelegerd worden, belovende, indien er inkwartiering of vermeerdering van troepen noodzakelijk geacht werd, de regering tweemaal 24 uren te voren te zullen waarschuwen [2]).

Wij vestigen bijzonder de aandacht op dit verdrag, als een punt waarop wij later nog herhaaldelijk zullen te wijzen hebben. Hieruit toch blijkt dat de Franschen op geheel andere wijze de provincie Zeeland bezet hebben, dan de meeste overige gewesten; dat zij niet gewapenderhand, als overwinnaars binnen rukten, maar krachtens een overeenkomst, gesloten met het toenmalige bestuur als souverein; zoodat derhalve van het, door dit bestuur vertegenwoordigde Zeeuwsche volk, de onafhankelijkheid en souvereiniteit ten volle erkend werd.

Dat men de Franschen niet binnen *gehaald* had in Zeeland, bleek uit de beschouwing die men te *Parijs* over de capitulatie

---

[1]) Zie Bijlage III.

[2]) Notulen der Staten van Zeeland 5 Februarij 1795.

had, waar de debatten daarover in de nationale conventie uitgelokt, reeds toen voldoende moesten geweest zijn om de ware bedoelingen van Frankrijk te leeren kennen.

„Ik heb op dit oogenblik" — riep de conventionnel MATTHIEU uit — „voor niets gevoel dan voor den roem en de waardigheid der Fransche republiek en ik heb gezien, bij de lezing der stukken, dat de belangen van dezen roem, waarvoor het Fransche volk zoo vele opofferingen gedaan heeft, waarvoor onze broeders hun bloed gestort hebben, *niet genoeg in acht genomen zijn*. Aan onze krijgslieden komt de zorg der overwinning toe, doch aan de Conventie behoort het regt om te beslissen wat het best strookt met *de belangen van den overwinnaar*. Immers *heeft men nog niet regt beslist op welken voet wij in Holland zijn gekomen*." — Anderen verklaarden dat de overwinnende legers zich door de overwonnenen de wet hadden laten stellen. Vooral bleek het hoe Frankrijk de positie beschouwde die het in Zeeland, na het binnenrukken zijner troepen innam, uit het rapport in naam van het Comité du salut public door CARNOT in de zitting der nationale conventie van 2 Ventôse [1]) uitgebragt, over het verdrag met Zeeland gesloten. — „Deze capitulatie schijnt in der daad niet het merk van 't nationaal karakter te dragen, maar vooreerst moet men de zwarigheden, de vertraging en de verliezen in aanmerking nemen welke

[1]) 20 Februarij.

een gewelddadige aanval op dit ongezond land zoude hebben na zich gesleept; ten andere moet men overwegen zijne belangrijkheid en hoe noodig het voor ons was het spoedig in bezit te hebben. *Vlissingen*, een der drie plaatsen die KAREL V aan FILIPS raadde met zorg te bewaren, *Middelburg* hetwelk gedurende een jaar een belegering uitstond, de vloot in de haven van *Vlissingen* aanwezig, hebben zich zonder weêrstand overgegeven: wie weet integendeel welke partij zij zouden gekozen hebben, indien men in plaats van broederschap, schrik had vooruit gezonden! Wie zegt ons dat de schepen niet naar Engeland den steven gewend zouden hebben? Wie zegt ons dat de vestingen van den eersten rang, die nu voor ons de poorten geopend hebben, geen hardnekkigen weêrstand zouden hebben geboden? Zeeland, dit door kunst gemaakt land, is zamengesteld uit eilanden, die den mond van drie rivieren uitmaken, waardoor het meester van de vaart is; het wordt door vele sterke plaatsen beveiligd en kan gemakkelijk ondersteund worden. Om het met eenige zekerheid van goed gevolg door geweld te nemen, waren er middelen ter zee en groote toerustingen noodig en zoo de vijand zich had willen verdedigen in deze eilanden, die de wieg der vrijheid van de Bataven waren, de plaats waarheen zij weken toen zij het plan vormden om zich aan de Spaansche dwingelandij te onttrekken; indien de vijand, vreezende een nieuwe onderdrukking, besloten had om er zich tot het uiterste te verdedigen, zoude die expeditie in dezen

veldtogt zeker niet geschied zijn en veel bloed gekost hebben! [1])"

Den 6 Februarij trokken de Fransche troepen binnen *Walcheren* en werd het dragen van oranje bij publicatie verboden, waarvan een eerste gevolg was, een opstand onder de equipagiën van 's lands oorlogschepen te *Vlissingen*. Deze toch „daar het woord vrijheid aan allen begon te smaken [2])" rekenden zich door het gebod om de oranjecocarde af te leggen buiten het commando van den kapitein-admiraal en door den eed om niet tegen de Franschen te dienen, ontslagen van den eed op de krijgsartikelen gedaan. Zij weigerden dienst, en vorderden hunne betaling. Men deed hun het aanbod om hen ieder met vier rijksdaalders naar Holland te zenden, ten einde aldaar door de admiraliteits-collegiën voldaan te worden. Dit werd door den muitenden hoop geweigerd, die reeds de stukken buiten de geschutpoorten plaatste, zoodat men zich genoodzaakt zag hunne eischen in te willigen, waarbij men gebruik maakte van het aanbod van den heer Abr. Loulijssen, die de daartoe benoodigde gelden renteloos voorschoot [3]).

Liep dit alzoo gelukkig af, al dadelijk werd hiervan door Moreau gebruik gemaakt als „cas de besoin [4])" om het aantal

---

[1]) Zie: Nieuwe Nederl. jaarboeken 1795.

[2]) In de verklaring van den schout-bij-nacht Haringman, Not. van Zeeland van 7 Februarij 1795.

[3]) Notulen der Staten van Zeeland 12 Februarij.

[4]) Zie: Capitulatie, art. 5.

troepen thans te vermeerderen tot 3000 man. Doch hierbij bleef het niet.

Men heeft opgemerkt dat bij de capitulatie [1]) de oude regering was gehandhaafd geworden. Dit schijnt zoowel bij de Patriotten te *'s Hage*, als te *Parijs*, argwaan omtrent deze, als zeer orangistisch gezind bekende provincie te hebben opgewekt.

De minister Blauw [2]) althans gaf aan het Comité du salut public te kennen [3]) dat het Bataafsche gouvernement, ten minste de voornaamste en heftigste leden [4]) van hetzelve, verlangden dat de aandacht ernstig op de provincie Zeeland gevestigd werd; dat men er een geduchte legermagt ontwikkelde en er eenige duizenden soldaten liet tot dat de omwenteling volkomen aldaar haar beslag gekregen had; dat de municipaliteit van *Middelburg* geen vertrouwen verdiende, dewijl elf leden van het oude bestuur er op nieuw zitting in hadden [5]); dat het derhalve van het grootste belang was, dat de Fransche representanten lieten doorschemeren, dat men te *Parijs* het met geen goede oogen aanzag dat in Zeeland, en met name in *Middelburg*, de nieuwe overheid gekozen was uit mannen die gezworen hadden „ de

---

[1]) Zie art. 2.

[2]) Zie hierna bl. 31 en volg.

[3]) Reflexions provisoires pour le citoyen Sieyés etc. Zie mr. G. W. Vreede, Gesch. der dipl. van de Bat. rep., I, Bijl. IX.

[4]) „Du moins les membres les plus marquants et les plus énergiques."

[5]) „Onze des anciens membres y sont *fourrés* de nouveau."

zoogenaamde constitutie [1]) van 1787 te zullen handhaven en alzoo hun zegel gehecht hadden aan de dwingelandij van den stadhouder." Maar al te gretig werd aan zoodanig verzoek gehoor gegeven en weldra zag Zeeland zich belast met het onderhoud van ruim 9000 man, waarvan op *Walcheren* alleen 4000 gelegerd waren [2]). Hiermede niet tevreden, wendde men zelfs nog bij het Fransche gouvernement vruchtelooze pogingen aan, om te bewerken dat de hoofden der Oranjepartij in dit gewest werden gevangen genomen [3]).

Had men voor de behoorlijke legering van 700 man, zonder den burgers overlast aan te doen, kunnen zorg dragen, bij deze vermeerdering van troepen, konden de ingezetenen niet van inkwartiering bevrijd blijven. Op verscheidene dorpen waren geen woningen in genoegzaam aantal aanwezig, zoodat bij de armste lieden twee, soms zes militairen geplaatst waren; niet zelden verlieten de Fransche soldaten het huis waar zij ingekwartierd waren, meenende het elders beter te zullen hebben, hetwelk, gevoegd bij het telkens, niet alleen bij dag, maar ook des

---

[1]) „La soi-disante constitution."

[2]) Notulen der prov. representanten van Zeeland, 1795.

[3]) „Mais pour que ces mesures puissent avoir l'effet désiré il faudrait éloigner et mettre en arrestation tous les chefs de la faction d'Orange, qui se trouvent dans différentes villes et dont l'influence sur une partie du peuple Zélandais, *très fanatique*, est infiniment dangereuse." Mémoire remis au Comité du salut public, le 27 Ventôse an 3 (17 Maart 1795).

nachts aankomen van nieuwe troepen, zonder dat de municipaliteit daarvan kennis gekregen had, in de op zichzelf reeds zoo drukkende inkwartiering een verwarring deed ontstaan, die ze nog verzwaarde. Velen, hoewel rijkelijk van het noodige voorzien, door hen bij wie zij ingekwartierd waren, vorderden niettemin van de commissie [1]) met de verzorging der troepen belast, de vastgestelde uitkeering van levensbehoeften, die zij vervolgens verkochten. Anderen dreven een soort van handel door hetgene zij voor assignaten gekocht hadden, voor minderen prijs aan de ingezetenen weder te verkoopen. Groote schaarschte, ja gebrek moest weldra hieruit voortvloeijen, die nog vermeerderd werd doordien speculanten spoedig alle granen opkochten, wier prijs tot een zoodanige hoogte steeg, dat het provinciaal bestuur zich verpligt achtte een vasten prijs daarvoor te bepalen.

Verbazend waren de onkosten voor het onderhoud van deze menigte troepen, die in twee maanden een som van *f* 213000 beliepen [2]). *Vlissingen*, in de grootste verlegenheid om in de behoeften van het krijgsvolk, waarmede de stad was opgevuld, te voorzien, nam zijn toevlugt tot een maatregel die de verwarring der lands finantiën nog vermeerderde. Aan alle landskantoren werd verboden eenige landspenningen uit de stad te

---

[1]) Hiermede waren den 22 April de Gecommitteerde raden belast geworden.

[2]) Not. der prov. represent. van Zeeland, 7 Mei 1795.

verzenden of ten kantore-generaal der provincie over te brengen [1]).

De, door den oorlog en stilstand van handel uitgeputte staat der geldmiddelen, gaf toen reeds het provinciaal bestuur regt uit te roepen: „wat zal het verbaasde *Europa*, wat zal de posteriteit denken van den broedernaam der Franschen? Wat heeft dit weleer bloeijend gewest misdreven, om gebragt te worden tot een staat van desolatie, die allen moed en industrie der ingezetenen zal uitblusschen? [2])."

Was alzoo het bij de capitulatie bepaalde aantal troepen verre overschreden; moesten de ingezetenen het zich laten welgevallen met assignaten betaald te worden, niet minder scheen de toegestane veiligheid van personen en goederen een doode letter te zijn [3]). De generaal GARNIER had naauwelijks zich met zijn staf in *Vlissingen* gevestigd, of hij liet door eenige man-

---

[1]) Not. der prov. repr. van Zeeland, 11, 12 Mei.

[2]) Missive van prov. repr. v. Zeeland aan MOREAU, in dato 4 Mei 1795.

[3]) Door de extra-ord. gedep. ter generaliteit had men ook nog te *'s Hage* op de trouwe handhaving van het verdrag laten aandringen, „zij zullen zich vervoegen bij de representanten der Fransche natie en bij den Franschen generaal-en-chef PICHEGRU, residerende te *'s Hage*, om denzelven namens deze provincie te complimenteren enz. ... en bij denzelven al verder aandringen op de handhaving der gesloten capitulatie met den generaal MICHAUD, zooveel aangaat het niet doen van requisitiën, het niet door dwang invoeren der assignaten enz." art. 9 en 11 der instructie voor de extra-ord. gedep. ter generaliteit, opgesteld 9 Maart 1795.

schappen het wijnpakhuis van een burger openbreken, zooveel hij voor 't oogenblik meende noodig te hebben wegvoeren, en het pakhuis verzegelen, terwijl een schildwacht bij hetzelve post vatte. „Onder de menigvuldige en gewigtige onderwerpen" — schreven de representanten aan Hunne Hoog Mogenden — „die uwe aandacht in dit verbazend tijdsgewricht bezig houden, zal buiten twijfel geen der minsten zijn de jammervolle toestand waarin zich deze provincie bevindt. En het zoude misschien noodeloos zijn u dezelve te herinneren, indien wij niet vreesden dat de opeenstapeling en perplexiteit der dagelijksche deliberatiën u zoude verhinderen om in onzen nood, met zooveel promptitude te voorzien, als de naderende onmogelijkheid van herstel onvermijdelijk vordert."

Zoodanig was de toestand van Zeeland, ja ook van geheel Holland dat, reeds in de eerste maanden van het verblijf der vrijheid brengende troepen, *het bewind te Parijs zelf* gevoelde aanleiding gegeven te hebben tot eene verbittering zóó groot, dat daaruit een tweede Siciliaansche vesper zoude kunnen voortspruiten [1]). Doch hoegenaamd geen grond bestond er voor zulk een vrees, evenmin vereerend voor wie ze koesterde, als krenkend voor de natie, die men er toe in staat rekende.

---

[1]) „Souvenez-vous de Capoue et des vêpres Siciliennes." Depêche confidentielle du comité du salut public aux representants en mission en Hollande; 8 Ventôse an III (26 Februarij 1795).

DERDE HOOFDSTUK.

> De ondergeteekende ERMERINS wil niet ontveinzen dat de artikelen van alliantie hem, zoowel als onze ministers te *Parijs*, hebben gesurprenceerd en dat hij noch zoo groote geldsomme, noch zulk eene vernederende voorwaarde als het bezet houden van *Vlissingen* in vredestijd onder de sacrifices *had verwacht*.
>
> Rapport der Zeeuwsche gedeputeerden.

Intusschen waren te *Parijs* door BLAUW en MEIJER de onderhandelingen over het eerlang tusschen beide republieken te sluiten verdrag van vrede en alliantie, sinds den elfden Maart aangevangen. Van den beginne af was het duidelijk dat hiervan voor Zeeland niet veel goeds te verwachten was. Op *Vlissingen* als de sleutel der Schelde, hielden vooral de Fransche bewindslieden de oogen gevestigd. Reeds zoodra voor het eerst in het Comité du salut public over een tractaat met de Vereenigde Provinciën gehandeld was, had SIÈYÉS [1]) op den afstand van die vesting, ja van geheel *Walcheren* en *Zuid-Beveland* aan Frankrijk als een der grondslagen gewezen, „ zoo wij ook niet

---

[1]) Zie mr. G. W. VREEDE, Gesch. der dipl. van de Bat. rep., dl. I, bl. 108.

den Briel behouden" zeide hij, „ *Vlissingen* als zeehaven is althans voor ons onmisbaar." Dit mogt nog gematigd heeten bij den eisch, weldra door SIÈYÉS, REWBELL en MERLIN, aan de Bataafsche ministers gedaan. Onder de hooge eischen tot indemniteit, mondeling gevoegd bij de nota van het Comité du salut public, door de commissarissen den 14 Maart aan BLAUW en MEIJER voorgelezen, was het voornamelijk de afstand der geheele provincie Zeeland, die zoowel de gezanten te *Parijs*, als het bewind te *'s Hage* met ontzetting vervulde. Een voorstel tot opoffering van één der zeven gewesten moest echter noodwendig, én toen én later, gelijk immer een krachtig verzet ontmoeten. In een vertrouwelijk schrijven hooren wij een lid van 't Comité du salut public de verklaring afleggen: „ nous n'avons jamais pu obtenir qu'un réfus positif de céder un seul pouce de territoire" [1]). — Immers schrijft BLAUW: „ wij hebben met fermiteit geantwoord, dat geen eerlijk Patriot ooit in de verdeeling of scheuring van zijn vaderland zou kunnen toestemmen; dat wij zoodanig Nederlander, die daarin zoude treden, als verrader des vaderlands zouden beschouwen." — Deze krachtige houding, reeds dadelijk aangenomen, niet minder dan de memorie bij het Comité du salut public ingediend [2]), bleef niet zonder

[1]) Depêche confidentielle du réprcsentant RAMEL au répresentant RICHARD, en mission près de l'armée du Nord à Utrecht.

[2]) 27 Ventôse (17 Maart).

invloed op den loop der onderhandelingen. Liet men al den eisch van afstand van grondgebied niet varen, men keerde toch tot het sine qua non van SIÈYÉS terug. Nadat door BLAUW en MEIJER den 25 Maart een ontwerp van préliminaire artikelen bij het Fransche bewind was ingediend, waarin [1]) ook nog op de een- en ondeelbaarheid der Bataafsche republiek en de onschendbaarheid van haar grondgebied was aangedrongen, werd dit den 5 April beantwoord door een contraproject, waarin van den afstand van geheel *Zeeland* geen sprake meer was. Hoogst vernederend nogtans voor de republiek waren deze articles préliminaires, bovendien een ultimatum, waarop men zich binnen tien dagen moest verklaren [2]). Hetgeen de Bataafsche ministers tot nog toe slechts kenden als de meening, in den boezem van het Comité de salut public door een lid van hetzelve uitgesproken, werd thans officiëel door het Fransche gouvernement, van het Bataafsche bewind geëischt. Het zesde en zevende

---

[1]) Art. 10 du projet d'articles préliminaires entre la république Française et la république Batave hield in: „.... la république Française garantira l'intégrité, l'unité et l'indivisibilité de la république Batave telle qu'elle a existé et été reconnue par tous les peuples de la terre avant la déclaration de guerre contre le stadhouder et ses adhérents."

[2]) „Notre intérêt réciproque et urgent nous fait une loi de ne pas porter le terme au delà de 10 jours, — c'est un terme de rigueur qu'il ne serait plus en notre pouvoir de prolonger." Le Comité de salut public aux citoyens BLAUW et MEIJER, 16 Germinal (reçu à minuit).

der voorgestelde artikelen [1]) behelsde een aanwijzing der landen door *Frankrijk* terug te geven en welke daarvan door Fransche troepen zouden bezet blijven, „ hiervan zijn uitgezonderd" — dus werd vervolgd in het achtste artikel — „*Maastricht, Venlo, Bergen-op-Zoom* en het land gelegen tusschen deze plaats en het marquisaat van *Antwerpen; eindelijk de landen die de beide oevers uitmaken van de Hondt, te weten: aan den regteroever, de eilanden Zuid-Beveland en Walcheren en aan den linker, Staats-Vlaanderen, want deze eilanden moeten in het uitsluitend bezit van Frankrijk blijven totdat zij definitievelijk het lot van België volgen.*"

Verlangende in persoon nadere opheldering aan het bewind te 's Hage te geven, vertrok Blauw daags na het ontvangen van bovengemeld voorstel naar Holland. Dan de gebrekkige toestand der postdienst, als ook de slechte staat der wegen, waren oorzaak dat hij niet vóór den 10 April te 's Hage aankwam, niettegenstaande hij voorzien was van een *ordre du gouvernement* om hem overal postpaarden te leveren: „het eerste stuk" zegt Blauw „waarin ik mij als minister plenipotentiaris erkend zie."

Hoezeer het Comité de salut public ook tot de overtuiging scheen gekomen te zijn dat het van zijne hooggaande eischen

---

[1]) Articles préliminaires et bases proposées sur lesquelles le Comité de salut public propose de faire un traité d'alliance, 16 Germinal an 3 (5 April 1795).

iets zoude moeten laten vallen — immers werd aan den representant RICHARD geschreven, de organisatie van een Hollandsch leger tegen te werken, *ook al mogten de Staten-generaal zooveel in hun vermogen was tot het ultimatum toetreden* [1]) — de sleutel der Schelde, bleek het duidelijk, zoude men niet meer uit de handen geven. „Houd u overtuigd" — schreef SIÈYÉS kort na het vertrek van BLAUW, aan CHARLES COCHON [2]) — „dat Engeland zoowel als wij de hooge waarde van de Schelde en van *Vlissingen* beseft. Wel is het een kleine streek gronds die ons volgens het ontwerp der alliantie overblijft, maar toch is zij voor Frankrijk van grooter nut dan de aanwinst van een uitgestrekt land. Aan land hebben wij geen gebrek, maar wel aan een haven aan de zee van Duitschland. Dit nieuw bestaan bedreigt Engeland, onzen doodvijand, met den ondergang, ja, zoo wij slechts tien jaren vrede hebben en *Antwerpen*, de *Schelde* en *Vlissingen* bezitten, zult gij *Londen* en de *Theems* meer ter neder geslagen zien, dan door tienjarige overwinningen en twintig gewonnen veldslagen [3])."

---

[1]) Depêche confidentielle, 15 Germinal, an 3.

[2]) Het bezoek van dezen representant in 't begin van April aan *Middelburg* gebragt, was aldaar met redevoeringen van gedeputeerden uit de provinciale en stedelijke regeringslighamen, plegtige optogten en andere feestelijkheden gevierd. Zie Nieuwe Nederlandsche jaarboeken van 1795.

[3]). Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek, dl. I, bl. 102.

Werden de voorstellen van het Fransche gouvernement, met de grootste ontsteltenis door de Bataafsche bewindslieden ontvangen, geen geringe verontwaardiging verwekten zij in het gewest, dat vooral door deze harde voorwaarden getroffen werd. Te meer had het ultimatum de provisionele representanten van Zeeland verrast, wijl de Staten-generaal tot nog toe de provinciën geheel onkundig gelaten hadden van den loop der onderhandelingen.

„Nimmer" — dus werd aan Hunne Hoog Mogenden geschreven [1]) — „hadden wij ons voorgesteld dat de goede trouw van het Fransche gouvernement zich zoo verre zou hebben vergeten, als ons uit uwe ontroerende missive is gebleken. Hoe? Zouden wij, gerustgesteld door de proclamatie van de representanten des Franschen volks, steunende op de capitulatie met deze provincie gesloten, en in het vaste vertrouwen op de edelmoedigheid eener natie, die als een grondwet der regering had vastgesteld dat het Fransche volk niet bedoelde zijn terrein uit te breiden, door het maken van conquesten; zouden wij, medeburgers! hebben durven in twijfel trekken dat de vrijheid en ongeliniteerde onafhankelijkheid van het Nederlandsche volk de basis zoude zijn der vredes-onderhandelingen? Als vertegenwoordigers van een vrij en onafhankelijk volk zullen wij nim-

---

[1]) Missive van de provisionele representanten van 't volk van Zeeland aan de Staten-generaal, in dato 13 April.

mer toestemmen in het concluderen van zulke onregtvaardige préliminaire vredes-artikelen, als door het Comité de salut public worden voorgesteld. Worden onze voornaamste frontieren, *Bergen-op-Zoom* en *Staats-Vlaanderen*, onherroepelijk afgestaan aan Frankrijk, immers tot derzelver lot bij den vrede zal beslist worden, dan ligt onze provincie, ook al bleef zij binnen hare oude palen, en werden geen van hare eilanden afgescheurd, blootgesteld aan den eersten schok en invasie van die mogendheid, aan welke bij den vrede die landstreek zou worden afgestaan. En wat *Walcheren* en *Zuid-Beveland* aangaat, woorden ontbreken ons, om het buitensporige van dien eisch aan te toonen. Hoe? Zouden wij instemmen om de twee aanzienlijkste en vruchtbaarste landstreken van onze provincie, de beste zeehaven en dok van Nederland, de wieg en bakermat der dapperste zeehelden, prijs te geven aan het noodlot, aan de ongelukkige Oostenrijksche Nederlanden beschoren! Wij bezweren u bij de Unie van *Utrecht*, wij bezweren die van Holland, onze oudste bondgenoote, wier vrijheid zonder den moed der oude Zeeuwen nimmer ontloken en gevestigd ware; bij de Unie die beide provincien meer dan twee eeuwen verbindt, om toch niets onbeproefd te laten ten einde de conclusie van dit voorstel met alle magt af te wijzen; wij althans verklaren plegtig, indien een conclusie genomen wordt ingevolge het voorstel, ons voor het tegenwoordige en toekomende geslacht onschuldig te houden aan alle de verwarringen, jam-

meren en nadeelen, die onzen medeburgers boven 't hoofd hangen en ons in dit geval ontslagen te rekenen van alle verbindtenissen en engagementen ten opzigte der overige gewesten, aangegaan [1])."

Doch men liet het in Zeeland niet bij woorden. Bij secrete resolutie van de provisionele representanten, van 14 April, werden de burgers SCHORER, ERMERINS [2]), LAMBRECHTSEN, BIJLEVELD en DE BEVEREN benoemd, om aangaande de onderhandelingen met Frankrijk „alle correspondentie te voeren, en zoodanige orders te stellen op allen spoed- en geheimhouding vereischende puncten hiertoe betrekkelijk, als zij ten beste van 't vaderland zouden oordeelen te behooren."

Deze commissie, den raad door den extra-ordinaris gedeputeerde VAN SONSBEECK gegeven volgende, oordeelde het van 't uiterste belang om twee vertrouwde personen naar *Parijs* te zenden, ten einde aldaar, zoo bij het Comité de salut public als waar zij 't verder noodig zouden oordeelen, in overleg met BLAUW en MEIJER, de noodige stappen te doen om het sluiten van een tractaat op zulke harde voorwaarden, als door Frankrijk gesteld waren, af te wenden. Ten gevolge hiervan wer-

---

[1]) Wij deelen slechts verkort dit krachtig protest mede, in zijn geheel te vinden in: Z. PASPOORT, Geschiedenis van Zeeland vervolgd, bl. 31 en volg.

[2]) In diens plaats werd aan de commissie den 4 Mei de burger COENRAAD VISSER Cz. toegevoegd.

den François Ermerins [1]) en Josué Teissèdre l'Ange [2]), de laatste in hoedanigheid van secretaris, als gedeputeerden van de provisionele representanten van het volk van Zeeland, naar de hoofdstad der Fransche republiek afgevaardigd. In hunne instructie was hun bijzonder in last gegeven „ te remonstreren de onaannemelijkheid der verging, dat de eilanden Walcheren en Zuid-Beveland zouden moeten blijven in 't bezit der Fransche republiek tot derzelver lot eindelijk volge dat der Belgische provinciën," waarbij zij zich te beroepen hadden op de proclamatie der Fransche representanten en het verdrag met den generaal Michaud gesloten. Overigens moesten zij zich gedragen overeenkomstig de, door de ministers Blauw en Meijer te voeren onderhandelingen, zonder nogtans Staats-Vlaanderen en het Committimus, waarvan het utile dominium aan Zeeland toebehoorde, uit het oog te verliezen, wier bezit zij moesten trachten te bedingen dat ongeschonden aan deze provincie gewaarborgd bleef [3]).

Den 18 April van *Vlissingen* vertrokken, kwamen zij weldra te *Parijs*, alwaar korten tijd daarna ook Blauw den 23

---

[1]) Vóór de omwenteling van 1787, pensionaris van *Middelburg*.

[2]) Fransch predikant te *Middelburg*.

[3]) Art. 3, 4 en 5 der instructie voor den burger F. Ermerins, lid der vergadering van de provisionele representanten des volks van Zeeland, geadsisteerd door den burger Josué Teissèdre l'Ange als secretaris. Zie Bijlage IV.

April [1]) wederkeerde met het antwoord van de Staten-generaal op de voorslagen van het Fransche bewind. — Aan de gevoeligheid der ministers te gemoet willende komen, opdat zij niet meenen mogten dat men in dit gewest hunne kunde of ijver wantrouwde, in het behartigen der zoozeer in de waagschaal gestelde belangen van een der Vereenigde gewesten, hadden de provisionele representanten van *Zeeland*, aan Blauw en Meijer een schrijven gerigt, waarin hun de redenen werden uiteengezet die een buitengewone zending hadden noodzakelijk gemaakt. Zij verzuimden hierbij niet de krachtige medewerking in te roepen van de mannen, wier standvastigheid tegenover de aanmatigingen van sommige leden van 't Comité de salut public reeds meermalen gebleken was, zeggende: „Wij verzoeken ul. met alle vriendelijkheid en ernst dat gijl. gemelde commissie bij het Fransche gouvernement gelieft te praesenteren en hunne vertoogen en memoriën in allen deele te appuyeren. Wij behoeven ulieden niet te bezweren bij de liefde tot het vaderland, om aan ons bovenstaand verzoek te voldoen en om alles in het werk te stellen wat tot volledige reussite van de gedecerneerde deputatie noodig en dienstig geoordeeld zou kunnen worden. Uwe vaderlandsliefde en het vertrouwen, waarmede gijlieden door Hunne Hoog Mogenden vereerd zijt geworden, zijn ons tot de beste waar-

---

[1]) Op aanhouden van den achtergebleven minister Meijer was de bij het ultimatum gestelde termijn verlengd geworden. Vervolg op Wagenaar, XIX, bl. 355.

borgen, dat niets bij ulieden zal worden onbeproefd gelaten om aan dit ongelukkig en reeds al te zeer miskend deel der Bataafsche natie den allergewigtigsten dienst te bewijzen [1])."

Daar het niet raadzaam geoordeeld werd, dat de Zeeuwsche deputatie zich tot het Fransche gouvernement wendde, voor dat de Bataafsche ministers het antwoord van de Staten-generaal op de préliminaire artikelen hadden overgegeven, besloten Ermerins en l'Ange dan ook, geen enkelen stap te doen, alvorens dit had plaats gevonden.

Hierbij kwam nog, dat men meende eenigen meerderen indruk te zullen maken, wanneer de gedeputeerden ook bij die gelegenheid voor het eerst in de tegenwoordigheid werden gebragt van het Comité de salut public, waarvan niet alle leden even vijandig jegens de Bataafsche republiek gezind waren, als Sièyés en Rewbell.

„Het eenige goede" schrijft Ermerins [2]) „dat onze missie tot nog toe, daar wij nog niemand gesproken hebben, heeft kunnen doen is, dat wij misschien gereüsseerd zijn in het overtuigen dat Holland ruim zoo zeer, ja, meer dan Zeeland is geïnteresseerd in het afwenden van den gedreigden slag en daarom de eerste behoorde te wezen om met-er-daad dringende argumenten te suppediteeren, gelijk wij reeds gedaan heb-

---

[1]) Brief aan Blauw en Meijer, dato 15 April 1795.

[2]) Brief van Ermerins en l'Ange, dato 27 April 1795.

ben, te weten *aurum*." — Gelukkig dat hun vijfhonderd louis d'or benevens aan Fransche assignaten veertig duizend livres [1]) en eindelijk nog een credietbrief tot honderd duizend livres waren medegegeven! [2])

Toen eindelijk de verlangde audientie aan Blauw en Meijer verleend was, om aan het Comité de salut public de wijzigingen in het Fransche voorstel door de Staten-generaal gebragt, kenbaar te maken, vergezelden Ermerins en l'Ange de Bataafsche ministers naar de Tuilerien, waar het Comité zijne bijeenkomsten hield. Daar hunne komst nog niet officiëel was aangekondigd en opdat hunne plotselinge verschijning den indruk mogt versterken van den stap door Zeeland gedaan, bleven de Zeeuwsche gedeputeerden in de antichambre achter, terwijl hunne ambtgenooten de zaal binnen traden, waar zij het volle Comité vergaderd vonden.

Nadat zij aan de zijde van den voorzitter Cambacérès hadden plaats genomen, trad Meijer als de tolk der Bataafsche republiek op, met kracht het Fransche bewind de verbazing schetsende waarmede zijn ultimatum, zóó vernederend door zijn vorm, zóó ontmoedigend door zijn inhoud, te *'s Gravenhage* ontvangen was. Ten opzigte van den gevorderden afstand van

---

[1]) Men houde in het oog dat toen reeds te *Parijs* een assignaat van één livre slechts de waarde had van één stuiver Hollandsch.

[2]) Blijkens reçu van Ermerins (17 April).

Walcheren en *Zuid-Beveland*, verklaarde hij „dat het Bataafsche gouvernement noch de magt noch het regt had, om over een integrerend gedeelte der Unie te beslissen, daar een op zich zelf staande souvereine provincie, gelijk Zeeland, niet dan met hare toestemming onder het gezag eener vreemde mogendheid kon gebragt worden. Van *Vlissingen* beroofd, zou de Hollandsche zeemagt zich nimmer weder geducht kunnen maken, noch zelfs in staat zijn, de diensten te bewijzen die men van haar in den tegenwoordigen oorlog verwachtte. IJdel zouden Frankrijks pogingen zijn om *Vlissingen* tot den zetel eener Fransche zeemagt in de Noordzee te maken, want de wijze van schepen te bouwen, uit te rusten, te bemannen en te proviandeeren, in Holland gebruikelijk, verschilde hemelsbreed van die der Franschen, en even vruchteloos zoude het zijn de Zeeuwsche zeelieden aan het Fransche *régime de mer*, als de Fransche matrozen aan dat der Hollanders te willen gewennen. Het groote voordeel dat men zich alzoo van het bezit dier eilanden voorspiegelde, bestond dus meer in schijn dan in wezen. Werd buitendien door zoodanigen eisch, de eer van Frankrijk niet in de waagschaal gesteld? Was niet de souvereiniteit van Zeeland erkend geworden bij een plegtig gesloten verdrag, dat door de Zeeuwsche patriotten als een meesterstuk van staatkunde beschouwd werd? Was dit ook niet erkend geworden door alle Franschen die kennis droegen van de omstandigheden waaronder de generaal MICHAUD vóór Zeeland verschenen was, — aan

den eenen kant stonden onoverkomelijke natuurlijke hinderpalen het doordringen der Franschen in den weg, — aan de andere zijde boden zendelingen van het Engelsche gouvernement de krachtigste hulp aan, indien men het hoofd bood aan de Fransche legermagt? Het was deze capitulatie, het werk der patriotten, door hunnen aandrang bij de stadhoudersgezinde regenten, die aan de Franschen den toegang tot *Zeeland* verschaft had. Hoe? Zoude men dien ijver der Zeeuwsche patriotten, die alleen op proclamatiën en uitdrukkelijke verdragen hun vertrouwen gesteld hadden, beloonen, door met verkrachting van alle regt hen van hun onafhankelijk bestaan te berooven? [1])"

Moest die taal noodwendig indruk op de betergezinde leden van het Comité de salut public maken, daarentegen kon zij niet nalaten den toorn op te wekken van diegenen, als SIÈYÉS en REWBELL, van wie die eisch tot afstand der Zeeuwsche eilanden voornamelijk was uitgegaan. Terstond ondervonden dit de gedeputeerden van Zeeland, want toen, na de voorlezing der stukken, MEIJER de tegenwoordigheid berigtte van het buitengewone gezantschap, dat in het naaste vertrek slechts wachtte op de vergunning om aan het Comité te worden voor-

---

[1]) Fransch voorstel, gewijzigd, met een memorie van toelichting door BLAUW en MEIJER voorgelezen aan het Comité de salut public, 26 April 1795, (zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der diplomatie van de Bat. republiek, dl. I, Bijlage IX).

gesteld, stond REWBELL op en verklaarde dat hij de vergadering zoude verlaten, indien men mogt goedvinden die buitengewone afgezanten toe te laten, er bijvoegende: „dat hij met verbazing den ganschen tijd had hooren spreken van *ministers plenipotentiarissen* en van *gedeputeerden*; dat hij zoodanigen niet erkende, noch erkennen zou en de vergadering verzocht niet te vergunnen dat zij in dezelve toegang verwierven."

Te vergeefs betoogde BLAUW dat Zeeland, als een souvereine provincie, het volste regt had om voor hare eigene belangen door het zenden van een buitengewoon gezantschap te zorgen, daar het hier op het staatkundig aanwezen van dit gewest aankwam.

ERMERINS en L'ANGE zagen zich genoodzaakt onverrigter zake de Tuilerien te verlaten, terwijl hun te kennen werd gegeven dat, zoodra het Comité hunne tegenwoordigheid noodig oordeelde, zij een uitnoodiging van hetzelve zouden ontvangen [1]). Verpligt derhalve om den loop der zaken af te wachten, bepaalde zich hunne werkzaamheid tot het *employeren* van de *middelen* en *argumenten* waaromtrent, zooals ERMERINS in zijn rapport het uitdrukte „*noch het algemeen belang noch de delicatesse der zaak een schriftelijk detail toelieten* [2])."

Doch buitendien wisten zij hun tijd goed te besteden, daar

---

[1]) Vervolg op WAGENAAR, XXX, bl. 390 en verv.

[2]) Rapport van ERMERINS aan de leden der secrete commissie, 5 Junij 1795.

het hun gelukte een afschrift meester te worden van een briefwisseling, tusschen het bewind te *Parijs* en den representant RICHARD gevoerd [1]; waaruit de ware gezindheid van het Fransche gouvernement jegens het Bataafsche volk en de zaak der vrijheid alsmede de waarde der verzekeringen, bij het binnenrukken in *Holland* gedaan, aan den dag kwamen.

Groot bleek uit deze brieven, het gevaar geweest te zijn dat de Bataafsche republiek en vooral Walcheren boven 't hoofd had gehangen, indien het ultimatum met een onvoorwaardelijk *neen* was beantwoord geworden. „De generaal-en-chef" leest men in den brief van RICHARD, „zal het garnizoen te *Vlissingen* met een bataillon vermeerderen en de troepen op het eiland *Walcheren* zamentrekken; het is noodig dat gij mij van meer uitvoerige voorschriften voorziet; ik kan niet nalaten u te doen opmerken dat men niet dan in het laatste oogenblik, tot de maatregelen waartoe besloten is, moet overgaan, daar zij noodwendig in de hoogste mate gevaarlijk voor ons zijn [2]." En welk een bedekte bedreiging lag er niet in de woorden: „De maatregelen, die ingeval van een afwijzing onzer voorstellen genomen moeten worden, kunnen in weinige woorden gezegd worden: PICHEGRU *was bij de beraadslaging tegenwoordig en wij*

---

[1]) Zie Bijlage V.

[2]) Le répresentant RICHARD au Comité de salut public, 16 Germinal, an 3 (5 April 1795).

hebben geheel zijn raad gevolgd? [1])" En wèl mogten de ministers zich in het Comité de salut public beroepen op de belofte door GILLET, BELLEGARDE en JOUBERT aan de patriotten in Januarij gedaan; wèl mogten ERMERINS en L'ANGE met de capitulatie van Februarij in de hand zich naar *Parijs* begeven hebben, wanneer wij een lid van het Fransche bewind zich aldus hooren uitlaten: „en wat betreft die *voorbarige* [2]) verklaringen aan de Hollanders, *dat lage volk* [3]), gedaan, deze zijn door geen enkele acte van het gouvernement bekrachtigd geworden [4])." Niettegenstaande zij dus ten volle door dezen blik achter de schermen, bekend waren met de slechte gezindheid van het Fransche gouvernement, geheel overeenkomstig met de vernederende afwijzing op de Tuilerien, verklaarden onze gedeputeerden nogtans, bij monde van L'ANGE, den 10 Mei te *Middelburg* overgekomen, nog goeden moed te hebben op een gunstigen afloop der onderhandelingen. Deze verwachting steunde op hetgeen intusschen in den boezem van het Comité de salut public was voorgevallen; leden, die de onverzettelijkste gezindheid hadden aan den dag gelegd, als CHAZAL en MAREC

---

[1]) Le Comité de salut public aux répresentants près les armées du Nord, 11 Germ. (31 Maart).

[2]) „Les déclarations prématurées."

[3]) „Ce peuple sordide."

[4]) Le répresentant RICHARD, au Comité du salut public, 20 Germ. (9 April).

waren afgetreden, terwijl een VERNIER en FERMONT als beter gezinden bekend, hunne plaats hadden ingenomen.

Van de overigen was thans een goed deel door een versterking der reeds meermalen gebruikte *argumenten*, tot de ontdekking gekomen dat het inderdaad in strijd met het welbegrepen belang van Frankrijk zoude zijn, langer op een afstand der Zeeuwsche eilanden aan te dringen, terwijl eindelijk de hevigste heethoofden, SIÈYÉS en REWBELL, den 4 Mei naar Holland vertrokken waren.

Doch juist dit was oorzaak dat, al mogt de gevreesde verbrokkeling van een der zeven gewesten geen plaats grijpen, echter de onderhandelingen eindigden op een wijze, gelijk men thans, na de ijverige pogingen van ERMERINS en L'ANGE in Zeeland niet meer verwacht had. Het bleek weldra dat deze leden van het Comité de salut public met volmagt voorzien waren, om definitievelijk met het Bataafsche bewind een tractaat van vrede en alliantie te sluiten. Tot deze zending, grievend voorzeker voor de ministers, wien het voeren en beëindigen der onderhandelingen was opgedragen, was door het bewind te *Parijs* besloten om twee redenen. Overtuigd als het was, door de krachtige houding van BLAUW en MEIJER, dat de preliminaire artikelen van 5 April moesten opgegeven worden, wilde het tegenover die ministers zelven niet terugtreden [1]).

---

[1]) „. . . . . le système ayant échoué, on n'a pas voulu avoir aux yeux des

De andere reden was, dat het meerendeel der leden van twee zulke lastige collega's op 't oogenblik te *Parijs* gaarne ontslagen wilde wezen [1]).

Te *'s Hage* aangekomen, deelden SIÈYÉS en REWBELL aan de Staten-generaal hunnen lastbrief mede, bestaande in een Extrait du régistre des arrêtés du Comité de salut public de la convention nationale, waarin als reden hunner komst werd opgegeven, dat de Bataafsche ministers van geen genoegzame volmagt zouden voorzien zijn geweest [2]). De onderhandelingen waartoe voor Holland de burgers PIETER PAULUS en LESTEVENON, voor Zeeland MATTHIAS POUS, voor Friesland HUBER waren gecommitteerd, vingen daarop den 11 Mei aan, terwijl hieraan ook de representanten ALQUIER, COCHON, RAMEL en RICHARD deel namen. In deze onderhandelingen trachtten de Fransche gemagtigden nog den afstand van Walcheren door te

---

ministres le *démenti*, en traitant directement avec les États-generaux l'honneur des membres diplomatiques se trouve adroitement couvert." Le Comité de salut public aux représentants en mission en Hollande. Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der diplomatie van de Bat. republiek, d. 1, Bijlage XII.

[1]) „. . . . . la morosité de l'un et la dureté de l'autre mettent leurs collègues dans le cas de *disputer* tandis qu'il ne faudrait que *discuter*. Un travail de gouvernement étant sur le tapis on est bien-aise de ne pas avoir à redouter *l'opposition* d'hommes, qui se plaisent assez à *contrecarrer* ce qui parait le plus avancer l'affermissement de la chose publique."

[2]) Missive van de extraordinaris gedeputeerden ter generaliteit, in dato 11 Mei.

drijven, verklarende dat die voor Frankrijk onmisbaar was „om ten allen tijde meester van de Schelde te zijn [1])." Mogt het den Bataafschen onderhandelaren, door zich met nadruk tegen elke afscheuring van een der zeven gewesten te verzetten, gelukken het verlies van het voornaamste gedeelte der provincie Zeeland af te wenden, te veel gewigt hechtte men te *Parijs* aan het bezit van de eerste haven van Nederland, dan dat de Bataafsche diplomatie konde verhinderen, dat Frankrijk voor goed in *Vlissingen* vasten voet erlangde.

Had men in den beginne tegenover Blauw en Meijer steeds getalmd, als deze aandrongen op het sluiten van een verbond, waarbij de Bataafsche republiek als een onafhankelijke bondgenoote werd erkend, thans was de drift der Fransche gezanten zóó groot, dat zij volstandig weigerden gehoor te geven aan het verzoek der extraordinaris gedeputeerden van Zeeland, om één enkelen dag de teekening van het verdrag uit te stellen [2]), dat door de wederzijdsche gevolmagtigden den 16 Mei 1795 gesloten werd.

De vooral voor Zeeland gewigtige artikelen van dit tractaat van vrede en alliantie tusschen de beide republicken, waarmede wij ons bij dit onderzoek hebben bezig te houden, luidden als volgt [3]):

---

[1]) Missive van de extraordinaris gedeputeerden ter generaliteit, in dato 13 Mei.

[2]) Notulen der provisionele representanten van Zeeland, 19 Mei.

[3]) Zie het tractaat en het reglement betrekkelijk het gebruik der haven van Vlissingen, in Bijlage VI.

Art. 13.

De stad en haven van *Vlissingen* zal zoowel in vredes- als in oorlogstijd uitsluitend met Fransch garnizoen zijn bezet, tot zoolang daaromtrent anders overeengekomen zal zijn.

Art. 14.

De haven van *Vlissingen* zal met alle vrijheid voor de beide volken gemeen zijn; het gebruik daarvan zal door een tusschen contracterende partijen overeen te komen reglement bepaald worden, hetwelk als aanhangsel aan dit tractaat gehecht zal worden.

Bij dit reglement was verklaard, dat beide natiën zich gelijkelijk bedienen zouden van de haven en het dok, voor het bouwen, uitrusten enz. van schepen. Opdat iedere natie hare eigene arsenalen, magazijnen enz. zoude hebben, werd door de republiek der Vereenigde Nederlanden aan de Fransche republiek afgestaan een gebouw, in gebruik bij de West-Indische Compagnie, en de noodige gronden voor het aanleggen van scheepstimmerwerven en arsenalen. De kosten van latere uitbreiding in de haven en dokken, alsmede de uitgaven voor het bouwen, kalfaten en uitrusten van schepen zouden ten laste van iedere natie in het bijzonder komen. De onkosten van reparatiën aan de havens, dokken en kaaijen, als ten gemeenen voordeele van beide natiën strekkende, zouden voor gemeenschappelijke rekening zijn. De beslissing en het bestier hierin, verbleef aan de directie der Vereenigde Nederlanden, die aan

het Fransche gouvernement hiervan alleen kennis zoude hebben te geven. Bij geschillen over de uitvoering van dit reglement, zouden deze aan de beslissing van, door beide natiën te kiezen arbiters onderworpen worden.

Weinig vermoedden de Zeeuwsche gedeputeerden, toen zij kort vóór het sluiten van het vredes-tractaat verklaarden „in weinige dagen alles te zullen afdoen," dat dit het einde van hunne ijverige bemoeijingen zoude zijn. Weldra hooren wij ERMERINS dus zijne teleurstelling uiten: „Vele zamenloopende omstandigheden, ieder ontzettend op zichzelve, moeten eindelijk door duurzaamheid en hevigheid hare natuurlijke werking verliezen, anders was onze aanwezigheid thans een ondragelijke last. Ik weet niet of ik mij meer over den nood van ons land dan over den inhoud van het tractaat moet bedroeven. In het laatste zou ik om al het goed van de wereld niet hebben willen toestemmen. Gave God dat het nimmer geratificeerd werd [1])."

Daar men in Zeeland een zoo spoedigen afloop niet had verwacht, was L'ANGE reeds weder vertrokken toen het Haagsche verdrag zijn terugkeer naar *Parijs* onnoodig maakte. Men haastte zich thans ook ERMERINS terug te roepen, wiens verblijf te *Parijs*, bij den ellendigen toestand der provinciale geldmiddelen, dagelijks meer bezwarend werd.

„Wij zijn overtuigd" schreef de secrete commissie in een

---

[1]) Aan de gecommitteerden tot de secrete correspondentie enz.

der laatste depêches, „ dat gij zonder geld niets doen kunt. Maar, het hooge woord moet er uit: *Er is geen geld*. Het geringe overschot in de kas der provincie moet bewaard worden, om nog eenige weinige dagen te voorzien in de voeding van onze Fransche broeders; de producten der vier voornaamste impositiën worden betaald in Zeeuwsche papieren munt; de meeste steden leggen de hand op 's lands penningen [1]), de ingezetenen halen de hun verschuldigde interessen af met verbazende sommen te gelijk, de commercie staat stil, de fabrieken kwijnen, het mistrouwen neemt toe. Met één woord, er is geen vooruitzigt zoo onze toestand deze blijft dat wij aan uwe vraag voldoen kunnen om u een huis, waarop gij zoudt kunnen trekken aan te wijzen. Gij weet hoe schaars het contant is. De ingezetenen zijn niet in staat te betalen, immers geen van allen betaalt ons. Ons gewerkt goud en zilver moeten wij vóór 7 Junij hebben opgebragt ten behoeve van 't land, en zulks nog maar in mindering eener grootere geldheffing [2])."

In zoodanigen toestand eenige verandering te brengen, door te trachten dat ten minste het zoo drukkend aantal troepen eenige vermindering onderging, was het laatste werk van Ermerins, eer hij den 29 Mei naar Zeeland terugkeerde.

---

[1]) Zie boven bl. 28.

[2]) Missive van de secrete commissie aan Ermerins, dato 14 Mei.

Wèl waren de onkosten van deze zending groot geweest — immers bedroegen zij ongeveer zeventig duizend gulden — doch de houding door Zeeland in die tijden aangenomen en de ijver door de Zeeuwsche gedeputeerden ten toon gespreid, hadden deze provincie voor het verlies van de twee voornaamste eilanden behoed „en ware er een millioen noodig geweest," dus riep men in de vergadering der provisionele representanten uit, „wij zouden in dien bangen nacht van 13 op 14 April deze opoffering gering gevonden hebben, in vergelijking met het behoud en de verzekering der onverdeelde onafhankelijkheid van dit vrij gewest [1])."

Nadat de provisionele representanten van het volk van Zeeland in hunne vergadering van 11 Junij reeds verklaard hadden dat de burgers François Ermerins en Josué Teissèdre l'Ange „wel van Zeeland, wel van Nederland," verdiend hadden, werden later nog aan den eerstgemelden een som van 100 halve rijders, aan den tweeden 100 ducaten toegelegd als „een geringe erkentenis van hunne aan den lande, bij gelegenheid der negotiatiën met Frankrijk, bewezene diensten [2])."

---

[1]) Secrete notulen, 11 Junij 1795.

[2]) Notulen der provisionele representanten van Zeeland, 13 Julij 1795.

VIERDE HOOFDSTUK.

Sans cesse le sénat s'applique
A te rendre content, joyeux;
Il t'a donné la république,
Que diable veux-tu donc de mieux?
Chaque année, en réjouissance
Au Champs-de-Mars tu danseras,
Mais pour la paix et l'abondance
Ça n'se peut pas, ça n'se peut pas.

Geenszins waren bij de conferentiën die het tractaat van 27 Floréal voorafgingen, de tallooze moeijelijkheden die noodwendig uit de beide, voor *Vlissingen* zoo noodlottige artikelen moesten voortvloeijen, aan de aandacht der onderhandelaren ontsnapt. Van Fransche zijde was echter verklaard, dat men ze noodzakelijk achtte, eensdeels als *waarborg* voor het met Frankrijk gesloten verbond, anderdeels voor de handhaving van den nieuwen regeringsvorm der Vereenigde gewesten. Door een bestendige Fransche bezetting, moest de Engelsche partij in Zeeland in bedwang gehouden worden „sans cela — zeide Sièyés — cette province serait bientôt le foyer de l'insurrection [1])."

Zoo men al van den kant van Frankrijk, het reglement op het

---

[1]) Missive van de extraordinaris gedeputeerden ter generaliteit, 16 Mei 1795.

gebruik der haven van *Vlissingen* getrouwelijk had *willen* naleven, waarvan het tegendeel maar al te zeer aan den dag kwam, dan nog moesten uit een dergelijken toestand, teregt door SCHIMMELPENNINCK genoemd „un état de choses qui n'est pas naturel [1]),” telkens botsingen en klagten over inbreuk op elkanders regten voortspruiten.

Doch wat was te verwachten van een tractaat van vrede en bondgenootschap, door een der onderteekenaars in zijne rede in de nationale conventie, geroemd als „un traité qui offre à la république Française tous les avantages possibles ..... par lequel elle acquiert dans le nord la seule chose qui lui manquait, une grande et superbe existence navale [2]),” terwijl Zeeland buitendien bezet was door een gedeelte der 25000 man, die volgens art. 17, tot onderhoud der goede vriendschap in 't land bleven!

Het zoude al spoedig blijken dat het gemeenschappelijk gebruik van de voornaamste haven der Vereenigde gewesten, door het Fransche bewind slechts als een zachte vorm, voor den bij de preliminairen geëischten geheelen afstand van *Walcheren* beschouwd werd, immers „depuis 1795 les Provinces-unies n'existaient plus, que sous la forme d'un état dépendant de la France.” [3])

---

[1]) BOSSCHA, Geschiedenis der Nederlandsche staatsomwenteling van 1813, 1ste. stuk, aanteekeningen en bijlagen, bl. 11.

[2]) Gazette de Leyde, 5 Juin 1795.

[3]) DE GARDEN, Histoire des traités de paix etc., t. V, p. 442.

En echter werd te *Vlissingen*, toen men het berigt ontving dat het verdrag gesloten was, niet minder dan elders gejuicht en gejubeld.

De gedeputeerden van *Middelburg* schenen niet zoozeer in te stemmen met de hoogdravende taal van den extraordinaris ambassadeur VAN GRASVELD, die nevens zijn ambtgenoot DE SITTER ter gelegenheid van het uitwisselen der ratificatiën, het nieuwe bondgenootschap, tusschen het Fransche volk „qui s'était conquis l'estime et l'admiration de l'humanité" en de Bataven „à l'aide de ses frères et défenseurs délivrés de l'oppression" een alliantie roemde: „à laquelle les Français ont applaudi et que les Bataves bénissent." Althans zij legden ter vergadering van de provisionele representanten van Zeeland na de ontvangst van het tractaat, de verklaring af „dat het hun tot een bijzonder genoegen verstrekte, onder diegenen gerekend te worden, die bij tijds instantiën gedaan hebben, tot het termineren van een oorlog, die reeds te voren en zoo lang noodlottig voor ons vaderland was en waarvan de gevolgen door deze alliantie zoo schadelijk als vernederend zijn ..... dat zij niettemin de voldoening hadden zich aan die gevolgen geheel onschuldig te kunnen houden, zich nogmaals met leedwezen te binnen brengende, het versmaden van de instantiën door hen gedaan enz. [1]."

---

[1] Secrete notulen van de provisionele representanten, 22 Mei 1795.

De moeijelijkheden, die uit art. 13 ontstaan zouden, teregt inziende, bewerkte Zeeland dat aan de extraordinaris ambassadeurs te *Parijs*, in last gegeven werd om bij het Fransche gouvernement er op aan te dringen, dat even als over het gebruik der haven van *Vlissingen*, evenzoo ten opzigte van het Fransche garnizoen een reglement zoude gemaakt worden, waarin zij moesten trachten te bewerken, dat het volgende werd vastgesteld [1]):

dat het aantal troepen niet meer dan 600 man zoude bedragen;

dat de betaling en verzorging der Fransche troepen zou geschieden in contante Hollandsche specie, door Fransche gemagtigden;

dat de officieren voor hunne eigene logementen zouden moeten zorgen en de onderofficieren en gemeenen, even als te voren de troepen van den Staat, zouden moeten gehuisvest worden in de daarvoor geschikte casernen en niet bij de burgerij ingekwartierd zouden worden;

dat de troepen zouden zijn gesubmitteerd aan de orders van de municipaliteit van *Vlissingen* en aan de plaatselijke wetten, costumen en impositiën even als de overige ingezetenen; voorts, zouden gehouden worden in behoorlijke militaire discipline; zich niet mogen bemoeijen met het politiek bestuur der stad en provincie; ver-

---

[1]) Dit reglement is nimmer tot stand gekomen, waarschijnlijk dewijl het was geschoeid op het denkbeeld dat het garnizoen zou bestaan uit troepen, direct

pligt zouden zijn ter requisitie van de municipaliteit of regering te vigileren voor de publieke rust en in cas van verschil met de ingezetenen, of in 't plegen van delicten, niet zuiver militair zijnde, onderworpen aan de uitspraak der civile en criminele justitie aldaar, en eindelijk, dat het uiterlijk getal van dit garnizoen bepaald worde, naar evenredigheid van de grootte der stad, en de gelegenheid om hetzelve, in voege vermeld, te logéren, en zulks alles zonder eenige atteinte toe te brengen aan de souvereiniteit en onafhankelijkheid der provincie Zeeland en de capitulatie ten haren behoeve gesloten [1]).

Trof hen de afstand van Zeeuwsch-Vlaanderen, deden de artikelen betreffende *Walcheren* hun de toekomst donker inzien, zoodat zij, zich geluk wenschende van hunnen kant alles in 't werk gesteld te hebben om het onheil af te wenden, nogmaals ijverig in de weer waren om zooveel in hun vermogen was, de gevolgen van het fait accompli te matigen, niet minder ontmoedigend voor de Zeeuwen was het schrijven der extraordinaris gedeputeerden, dat zij niet dan met de uiterste moeite hadden kunnen verkrijgen van de Fransche representanten dat de troepen, op wier vermindering men reeds zoo dikwerf en

---

in soldij en dienst van Frankrijk, terwijl het nooit anders bestaan heeft dan uit een deel der 25000 man, in soldij der Bataafsche republiek.

[1]) Concept door VAN GRASVELD en DE SITTER, ingediend bij SIÈYÉS en TREILHARD, in een conferentie met het Comité de salut public, op den 14 Junij.

zoo ernstig had aangedrongen, de 4500 à 4600 man [1]) niet zouden te boven gaan [2]).

De overlast, hierdoor veroorzaakt, was des te drukkender naarmate de krijgstucht slechter was, zoodat niet alleen het vee in de weiden ongestraft gedood werd, maar de landlieden het niet waagden op het veld te arbeiden, uit vrees van getroffen te worden door de kogels der rondzwervende soldaten, die, gedurig op 't geen hunne bijzondere aandacht trok, hunne geweren losten [3]). Ook was er geen orde op gesteld dat het praesteren van diensten ten behoeve der militairen, en voornamelijk de inkwartiering, ten platten lande gelijkelijk drukte.

Terwijl bij sommigen geen enkel man gelegd was, waren andere hofsteden en buitenplaatsen overladen met manschappen en paarden. De Fransche officieren trokken zich de zaak niet aan en de Bataafsche autoriteiten waagden het niet, zich met de troepen in te laten. Vooral in de omstreken van *Vrouwepolder* zag 't er ellendig uit: „in dat dorp is geen orde; geen wonder, er is geen regering, de keure en 's lands vierschaar

---

[1]) Voeg hierbij de 1200 man van de flottille te *Vlissingen*, onder den admiraal VAN STABEL, die insgelijks van alles voorzien moesten worden.

[2]) Missive van B. MATTHIAS POUS, VAN SONSBEECK en BIJLEVELD, dato 17 Mei 1795.

[3]) Notulen der prov. representanten van 't volk van Zeeland, 28 Mei 1795.

te *Veere* bemoeijen er zich niet mede; de regering van *Veere* zou dit ongaarne doen, zonder bijzondere qualificatie ..... wij hebben er niets aan kunnen doen ..... alleenlijk hebben wij *beleefde* doch dringende remonstrantiën gedaan bij den chef-de-brigade ALMAIN ..... de municipaliteit van *Vlissingen* wilde maar liever geen klagten over de Fransche troepen doen hooren;" aldus heette het in 't rapport van de commissarissen, die aan den verwarden toestand moesten trachten een einde te maken en een goede verstandhouding tusschen de ingezetenen en de Fransche troepen, doen plaats grijpen. Een commissie door hen teregt: „verdrietelijk en opineus" genoemd.

Van de komst der Fransche troepen in Zeeland tot ultimo Junij 1795 had men betaald [1]):

aan soldijen	£	81220	13	2
„ approvisionnement	„	37400	—	-
„ fourage voor paarden	„	666	13	4
„ casernering	„	13413	6	8
„ schuit- en wagenvrachten, hospitaal-diensten, enz.	„	6000	—	-
„ requisitiën	„	7000	—	-
„ hôtel voor den generaal	„	500	—	-
	£	152200	13	2
	f	913203	19	-

[1]) Notulen der provisionele representanten van 't volk van Zeeland, 13 Julij 1795.

Moest men voor het onderhoud der troepen reeds groote sommen uitspelen, zoo eischten de generaals nog daarenboven, niet alleen een hôtel ter bewoning, waarvoor men verpligt was het tegenwoordige gouvernementsgebouw te *Middelburg* af te staan, maar ook, dat dit op kosten der provincie gemeubeld werd en voorzien van „de noodige provisie tot onderhoud der huishouding." Sommigen verkozen soms wel zich binnen *Vlissingen* op te houden [1]), doch hier waren de geldmiddelen in niet minder slechten staat, zoodat het eindelijk toch de provincie was die wederom betaalde.

In aanmerking nemende dat de plaatsing van Fransch garnizoen, waarmede het eene gewest, zoo als voornamelijk Zeeland, meer dan de andere bezwaard was, strekte ter algemeene verdediging van de geheele republiek; zoo meende men teregt dat de onkosten hiervan, niet ten laste van zoodanige provincie alléén moesten blijven, maar gezamenlijk door alle gewesten gedragen moesten worden. Dan alle pogingen en vertoogen van Zeeland bleven zonder gevolg en toen men eindelijk verklaarde, niet langer te zullen voortgaan met te betalen voor de

---

[1]) Men ziet hoe weinig reeds van den aanvang af, het onderscheid in 't oog gehouden werd tusschen de bezetting van *Vlissingen*, krachtens art. 13 van het tractaat van 16 Mei en het, in 't overige Zeeland (waar Frankrijk niets te maken had) in garnizoen liggend gedeelte der hulptroepen, terwijl beiden onder denzelfden generaal-en-chef stonden, die naar willekeur zich te *Vlissingen* of te *Middelburg* ophield.

Bataafsche troepen, ter repartitie dezer provincie staande [1]), gaf 't comité van 't bondgenootschap te lande, niet onduidelijk aan de extraordinaris gedeputeerden te kennen, dat men alsdan die troepen naar het al reeds door de Fransche bezetting zoo bezwaarde Zeeland [2]) zoude zenden, ten einde zelven de belasting in te vorderen. Bij het vervallen van den eersten termijn [3]) der 100 millioen, aan Frankrijk te betalen volgens art. 20, was Zeeland dan ook niet in staat, zijn aandeel ad *f* 40000 te voldoen. De pogingen, door den extraordinaris gedeputeerde VAN SONSBEECK te Amsterdam in 't werk gesteld, om deze som te negotiëren [4]), mislukten en thans zou men weder in de hoogste verlegenheid verkeerd hebben, zoo niet de heer LOUIJSSEN andermaal bijgesprongen ware, die even als bij de vorige gelegenheid [5]), renteloos aan de provincie *f* 50000 voorschoot.

Terwijl de regering van *Vlissingen* nog beraadslaagde, over

---

[1]) Het Bataafsche leger telde 23000 man.

[2]) Men beging de onvoorzigtigheid, een som van 11650 livres, zonder behoorlijke, door den commissaire-de-guerre geverificerde reçu, aan den secretaris van den generaal BONNARD te betalen. Deze maakte zich daarmeê uit de voeten, zoodat men die som ten tweeden male moest voldoen.

[3]) De eerste termijn bedroeg 10 millioen, waarvan 9 millioen door Holland in wissels, 1 millioen in contant door de overige provinciën voldaan werd.

[4]) Notulen der provisionele representanten van Zeeland, 25 Junij 1795.

[5]) Zie bl. 25.

de wijze waarop zij luisterrijk de ratificatie, op 17 Junij plaats gegrepen, zoude vieren [1]), werd zij verrast door de volgende missive:

L. E. F.

Le général-de-brigade GARNIER à la municipalité de *Flessingue*.

Citoyens!

La défense de la place de *Flessingue* m'étant confiée, je vous prie de vouloir bien me faire remettre les clefs, tant des portes de la ville que celles des chaines qui tendent à fermer l'entrée du port en différents endroits.

Salut et fraternité,

GARNIER.

Deze vordering, die het liet voorkomen alsof *Vlissingen* geheel onder Fransch gezag was geraakt, maakte grovelijk inbreuk op de souvereiniteit der provincie Zeeland, bij de capitulatie van 4 Februarij gehandhaafd en bij het tractaat van 16 Mei ongeschonden bewaard. Men weigerde natuurlijk hieraan te voldoen en de extraordinaris gedeputeerden te *'s Hage* [2]) protesteerden tegen den onwettigen eisch, door de volgende bij de Fransche representanten ingediende nota:

---

[1]) Ook te *Middelburg* werd dit plegtig, door optogten en redevoeringen van VAN DER PALM, L'ANGE en CLEMENT, waarbij 't niet aan vrijheidsboomen etc. ontbrak, gevierd.

[2]) Dit waren toen: VAN SONSBEECK, ARDESCH en VAN DOORN.

L. E.

Citoyens représentants ! la ville de *Flessingue* ayant été la première de toute nôtre république, laquelle, sans aucun secours, a chassé les Espagnols de leurs portes et brisé les chaines de despostisme du fameux PHILIPPE second; les citoyens, jaloux de cette entreprise magnanime mais dangereuse, ont depuis cette époque, ainsi depuis plus de deux siècles sans aucune interruption conservé les clefs des portes de leur ville, et celles des chaines qui servent à fermer l'entrée du port en différents endroits, entre les mains des chefs de leur régence, également comme les autres villes, lesquelles, comme *Flessingue*, font partie de la souveraineté de la province de Zélande.

Le général-de-brigade GARNIER prétend de la municipalité, qu'on lui remette les clefs. Vous conviendrez, citoyens représentants ! que cette demande afflige le peuple libre d'une ville laquelle a fait tant pour la liberté.

Chargés de faire des représentations, afin que la tranquillité ne soit pas interrompue et que la bonne intelligence entre les citoyens de *Flessingue* et les commandants des troupes de la République Française soit conservée, nous vous prions, citoyens représentants ! de vouloir expédier des ordres précises, afin que le commandant de la garnison Française s'abstienne d'exiger des choses, que tout droit, justice et équité ne peut leur ôter et qui pourraient déroger aux articles stipulés dans le traité de

paix et d'alliance conclu entre les deux républiques et particulièrement de ne plus continuer à exiger les clefs ci-dessus mentionnées.

Salut et fraternité,

VAN SONSBEECK.

Het antwoord van RAMEL op deze nota, waarin men wijselijk liet doorstralen, meer aan een te buiten gaan zijner bevoegdheid door den generaal GARNIER te denken, dan aan afwijking van het tractaat door het Fransche gouvernement, deed een openlijke afkeuring van den kant der Fransche representanten verwachten. Die hoop bleek ijdel, en toen men bij een herhaalde opvordering bleef weigeren hieraan te voldoen, maakte een Fransche wacht op den avond van 5 Julij zich gewelddadig van de gevorderde sleutels meester. De vertoogen daarop te *Parijs* ingediend, bleven insgelijks zonder gevolg.

Niet minder bleek de aanmatiging van den mede-*eigendom* in plaats van het bij tractaat toegestane mede-*gebruik*, uit het volgende.

Aan het einde van 't scheepsdok te *Vlissingen*, bevond zich toenmaals een terrein, met boomen en heestergewas beplant, en sedert 1783 aangelegd tot een openbare wandelplaats voor de inwoners. Waarschijnlijk ten gevolge van den slechten toestand waarin de geldmiddelen der stad verkeerden, besloot de regering van *Vlissingen*, dat houtgewas te verkoopen. Toen nu de koopers het wilden rooijen en wegvoeren vonden zij de wandel-

plaats bezet door Fransche militairen die zich hiertegen verzetten, terwijl de ingenieur-en-chef der Fransche republiek, te *Vlissingen*, zich over den verkoop beklaagde, met de verklaring altijd gemeend te hebben, „*que cette promenade faisait partie de la cession, faite à la France.*" Deze meening berustte op de redenering van FERREGAU, dat bij art. 3 van het reglement op 't gebruik der haven van *Vlissingen*, het gebouw der West-Indische Compagnie was afgestaan; dat het wandelboschje (als daaraan grenzende) bij dit gebouw behoorde en derhalve mede was afgestaan. Te vergeefs bewees men hem, dat dit terrein de eigendom der stad was en in niet de minste betrekking stond, tot het afgestane zoogenaamde West-Indische pakhuis; hij hield zijne onderstelling vol, hierin gesteund door den generaal REWBELL (let wel, in soldij en dienst der Bataafsche republiek); plaatste een wacht bij het betwiste stuk gronds en onder uitnoodiging, om hierover te schrijven aan het Bataafsche gouvernement, gelijk hij reeds het gevoelen van zijne regering hieromtrent had gevraagd, verklaarde hij de beslissing der beide gouvernementen te zullen afwachten, 't geen echter niet belette dat eenige reeds gevelde boomen, naar het Fransche magazijn werden weggevoerd [1]).

Tegen de op valsche gronden berustende redenering van FER-

---

[1]) Notulen der provisionele representanten van 't volk van Zeeland, 18, 22 December 1795.

REGAU, waren officiële bescheiden in te brengen; doch tegen de bajonnetten van REWBELL was niets anders te doen dan, na de zaak den gezanten te *Parijs* overgegeven te hebben, insgelijks een afwachtende houding aan te nemen. Hiermede waren echter de koopers der boomen niet tevreden, die thans de thesauriers der stad met vervolging dreigden, weshalve men den ingenieur voorstelde den koopers, die dan toch in elk geval eigenaars der boomen geworden waren, toe te staan deze verder te rooijen en te benaderen, daarentegen aanbiedende om de koopsom, tot dat de beslissing der beide gouvernementen bekend zoude zijn, op een, door beide partijen nader te bepalen plaats in bewaring te stellen. Hoewel hij aanvankelijk hierin toestemde, weigerde FERREGAU dit weder later, zeggende, dat hij aan de koopers alleen de keuze kon laten om, òf den verkoop als nietig te beschouwen, òf te wachten tot het geschil beslecht was, 't geen natuurlijk ten gevolge had, dat het stedelijk bestuur den, hun regt vervolgenden, koopers schadevergoeding te betalen had.

Te vergeefs werd nu door BLAUW en MEIJER [1]), in een krachtig protest tegen de inbreuk op de onschendbaarheid der Bataafsche republiek, het goed regt der regering van *Vlissingen*

---

[1]) Alstoen te *Parijs* sinds 22 Junij 1795 formeel als gevolmagtigde ministers der Bataafsche republiek geaccrediteerd.

verdedigd [1]), en wezen zij er op, hoe strijdig, met hetgeen uitdrukkelijk omtrent het eerbiedigen der eigendommen van bijzondere personen was vastgesteld, deze schennis was van den eigendom der stad, terwijl zij vorderden, dat het gedrag van den ingenieur openlijk gelaakt zoude worden; alsmede dat hem en den kommandant van 't garnizoen gelast zoude worden, zoowel bijzonderen als staatseigendom te eerbiedigen, en in allen gevalle, zoo het Fransche gouvernement deze zaak nog nader onderzoeken wilde, hetzelve dan den ingenieur-en-chef gelasten zou, het voorstel van het stedelijk bestuur van *Vlissingen*, aan te nemen en den koopers geen hinderpalen meer in den weg te leggen, wanneer zij hun eigendom wilden tot zich nemen.

Onbeantwoord, bleven deze billijke eischen; zonder gevolg, dit verzet tegen de inbreuk op den eigendom en 't gezag der Bataafsche autoriteiten, door de Fransche beambten; een verzet, dubbel geregtvaardigd door de nieuwe gevallen van misbruik van magt, die intusschen te *Vlissingen* hadden plaats gevonden: — een zeker kommandant JEANNIN namelijk, maakte zich op slinksche wijze meester van een stadsgebouw en liet dit tot hospitaal inrigten — een ander, zeker kapitein DEVAUX liet, in plaats van de met de commissie van defensie overeengekomen werken, aan 't fort *den Haak* eigendunkelijk geheel an-

---

[1]) Nota van BLAUW en MEIJER an citoyen CH. DE LA CROIX, ministre des rélations extérieures de la république Française, d°. 12 Januarij 1796.

dere werken maken, die den lande op het drievoudige der toegestane kosten te staan kwamen.

Nadat de zaak eenigen tijd slepende gehouden was, werd zij uit haar geheel gebragt, en daar men, het ongerijmde der redenering van FERREGAU waarschijnlijk inziende, echter het terrein op welke wijze dan ook wilde behouden, zoo eischte de minister NOËL [1], de hoofdkwestie ontwijkende, het bewuste wandelboschje, op grond van art. 3 van het reglement op 't gebruik der haven, luidende: „en outre il lui sera assigné le terrain nécessaire pour y établir des chantiers etc."

Het Bataafsche gouvernement moest hierin wel bewilligen en ofschoon de zaak thans een wettelijk aanzien gekregen had, was de slotsom, dat de wandelplaats ingerigt werd tot een werf voor de Fransche marine, het houtgewas door deze werd benaderd en 't Bataafsche gouvernement aan de stad *Vlissingen*, hiervoor de schadevergoeding betaalde.

Een aanhoudende bron van wederregtelijke handelingen van de eene, klagten en protesten van de andere zijde, waren de belastingen, in 't bijzonder op de middelen van verbruik, die nooit geregeld voor de vertering der Fransche troepen betaald zijn geworden. Vóór de definitieve regeling van de verhouding dier troepen tegenover het Bataafsche gouvernement [2], hadden

---

[1] Nota van NOËL, dato. 30 Pluviose, an 4 (18 Februarij 1796).

[2] Zie art. 17 van het tractaat van 16 Mei 1795.

de provisionele representanten van 't volk van Zeeland, bij resolutie van 13 Junij 1795, vrijdom van regten verleend, voor 't geen ten behoeve en voor rekening der Fransche republiek werd ingeslagen.

Nadat nu, naar aanleiding van het derde der „afzonderlijke en geheime artikelen [1])" de overeenkomst, regelende die verhouding, den 27 Julij door Loncq en Heldewier met den representant Richard te 's Hage gesloten was, werd door het Bataafsche gouvernement in het onderhoud der troepen voorzien [2]). Hiervan was het natuurlijk gevolg dat, daar iedere provincie haar aandeel [3]) jaarlijks hiervoor opbrengen moest, die vrijdom thans verviel en de gemelde resolutie werd ingetrokken.

Hierop volgde een hevig verzet zoowel van den commissaire-

---

[1]) Ten zelfden dage als het tractaat overeengekomen; het art. luidde aldus: *Art.* 3. Un mois après l'échange des ratifications du présent traité, l'armée Française, dans les Provinces Unies sera réduite en exécution de l'article 17 du traité patent, à 25000 hommes qui seront soldés en numéraire, équipés et habillés, tant sains que malades par la république des Provinces Unies, sur le pied de guerre, conformément au règlement qui sera convenu entre les deux gouvernements. Cette armée sera laissée en tout ou en partie après la paix, à la république des Provinces Unies tout le temps qu'elle le désirera, et elle sera entretenue sur le pied qui sera règlé à cet effet.

[2]) *Art.* 3. Subsistance . . . . . Le gouvernement Batave se charge de faire lui-même le service des subsistances de tout genre, par ses agens particuliers.

[3]) Dit bedroeg voor Zeeland niet minder dan *f* 481994.—.

de-guerre VIANY te *Vlissingen*, als van den chef-de-vivres der Fransche marine, die weigerden aan de belasting te voldoen, onder verklaring dat men van de Fransche zijde hier niet toe gehouden was.

Ware het Fransche garnizoen te *Vlissingen*, zoo als men in den beginne verwachtte, afgezonderd van de zoogenoemde hulptroepen, alleen onder Fransche administratie staande, van wege de Fransche republiek van het noodige voorzien geworden, dan zou het een punt van overweging hebben kunnen uitmaken, in hoe ver met eenigen schijn van grond aan het tractaat van 16 Mei, het regt op vrijdom van belasting te ontleenen was. Thans echter, nu, gelijk reeds werd aangetoond, het garnizoen van *Vlissingen* een deel uitmaakte der vijf en twintig duizend man, en dus mede onderworpen was aan het omtrent dezen overeengekomene, bestond ook hier dezelfde reden, waarom geen vrijdom van belasting kon worden toegestaan.

Maar welk belang konden dan de Fransche militaire autoriteiten bij het al of niet betalen der belasting hebben, daar dit ten voor- of nadeele van de provincie of de Bataafsche republiek uitkwam? Oogenschijnlijk geen, doch inderdaad een zeer groot belang, gelijk men reeds vóór het intrekken van den vrijdom gezien had. Onder den naam toch van inslagen voor de troepen, werden levensmiddelen, brandstoffen enz. voor bijzonder gebruik der officieren, die zelf voor hun onderhoud te zorgen hadden, zonder eenige belasting te betalen, geregeld

ingeslagen, ja zelfs ontzagen zich sommige hunner niet, om alzoo goedkooper ingekochte brandstoffen, weder voor den gewonen prijs aan de ingezetenen te verkoopen [1]).

Met het opheffen van allen vrijdom, verviel nu ook elk voorwendsel voor dergelijke praktijken. *Inde irae.*

Hoewel de officieren der Fransche marine geen mindere geneigdheid aan den dag legden, om op deze wijze de belastingen te ontduiken, zoo steunde het verzet van den chef-de-vivres de la marine, echter op eenigen, al was het dan ook valschen grond. Hij beklaagde zich, hierin gesteund door den gezant NOËL, dat men steeds voortging de belastingen op de middelen van verbruik, van de Fransche marine te vorderen en beweerde dat dit in strijd was met het tractaat van 16 Mei, waaruit, door het afstaan van de gemeenschap der haven, noodwendig moest voortvloeijen: vrijdom van belasting, zoo op de middelen van verbruik als op koopgoederen, bestemd tot proviandering en uitrusting van de Fransche schepen in deze haven gestationneerd, en eindelijk, dat door het heffen van belasting, op het volle genot van art. 14 van het tractaat inbreuk werd gemaakt.

De tegenwerping bij de vordering van VIANY gemaakt, was hier niet van toepassing, want de Fransche zeemagt, ten gevolge van het afgestane gemeenschappelijk gebruik der haven, te *Vlissingen* aanwezig, stond onmiddelijk onder 't Fransche be-

---

[1]) Notulen der vertegenwoordigers van 't volk van Zeeland, 22 September 1796.

stuur, dat in de behoeften daarvan door zijnen *commissaire* voorzag. Hiertoe werd niets bijgedragen door de Bataafsche republiek, bij gevolg ook niet door de provincie. Maar niettemin was deze klagt ten eenenmale ongegrond. Vooreerst was 't hier niet de vraag: wat noodwendig uit het tractaat voortvloeide of niet voortvloeide, daar het artikel waarop men zich beriep, omschreven was, door het *réglement pour déterminer l'usage* etc., waardoor alle latere uitleggingen werden afgesneden, en waarin met geen enkel woord van vrijdom van eenige belasting werd gerept. Ten andere was dit gebruik toegestaan *pour la construction, la réparation et l'équipement de leurs vaisseaux* [1]) en dus geenszins tot het oprigten van handels- of andere établissementen, waaraan belastingen, belemmering zouden kunnen toebrengen. Lag er, in de woorden: *les deux nations se serviront également etc.* niet opgesloten, dat die van de eene natie aan dezelfde wetten gehouden en aan dezelfde belastingen onderworpen waren, als die van de andere?

En had dan, door aan de belasting te voldoen, de Fransche marine een minder vol genot van de haven dan de Bataafsche, die immers ook de belastingen betaalde?

Niettegenstaande derhalve, noch ten opzigte van het garnizoen, noch ten opzigte der marine, met eenige billijkheid,

---

[1]) Art. 1 van 't reglement.

vrijdom van belasting gevorderd kon worden, ging men steeds voort het betalen der verschuldigde regten te weigeren.

Het ontbrak niet aan nadrukkelijke vertoogen, van den kant der Bataafsche republiek.

„ Het Comité der buitenlandsche aangelegenheden " dus schreef de gezant PASTEUR aan den minister van buitenlandsche betrekkingen, „heeft mij gelast, burger minister! om de herhaalde klagten die de nationale vergadering gedurig ontvangt, over de niet minder onregtmatige, als willekeurige handelwijze van de officieren en commissarissen der Fransche marine te Vlissingen, onder uwe oogen te brengen;

„ Geenszins is bij de toekenning van het gemeenschappelijk gebruik der haven en van het dok te *Vlissingen*, aan de Fransche republiek, overeengekomen, dat de ladingen die in deze haven binnenkomen, tot het proviandeeren der Fransche schepen, vrij zouden zijn van het betalen van alle regten. De Fransche marine echter, feitelijk beslist hebbende dat zoodanige bepaling gemaakt was, heeft ter zelfder tijd gemeend zich te kunnen onthouden, van al de gebruikelijke en door de wet gebodene formaliteiten, waaraan elk schip met koopwaren of levensmiddelen geladen, ook indien de lading vrij was van 't betalen der regten, altijd onderworpen is geweest en waarop zelfs voor goederen van den voormaligen stadhouder, geen uitzondering werd gemaakt.

„ Deze handelingen, burger minister! kunnen niet nalaten de

bron te worden van tal van misbruiken, tot groote schade van de Bataafsche republiek.

„ Om u met een enkel voorbeeld de wijze te doen kennen, waarop men in *Vlissingen* handelt, zal ik slechts het volgende feit mededeelen: een schip, geladen met levensbehoeften voor de Fransche marine, komt den 2 Julij voor de haven van *Vlissingen*. De gezagvoerder van het schip wil de verpligte aangifte zijner lading doen, doch de Fransche commissaris dwingt hem zijn schip te lossen, zeggende, dat hij met geen aangifte zich had op te houden; dat de Franschen volle regt hadden om, zonder eenige formaliteiten, hunne schepen te lossen en dat het land even goed aan de Franschen, als aan de Bataven toebehoorde. — Wat moet men van dergelijke handelingen denken? Het is toch duidelijk dat, wanneer de Fransche beambten gemagtigd zijn aldus te handelen, niets gemakkelijker is dan alle verbodene koopwaren in Zeeland in te voeren, zich aan het betalen der verschuldigde regten te onttrekken en alzoo den smokkelhandel in de hand te werken. Ik gevoel mij verpligt, burger minister! uwe aandacht er op te vestigen, hoe zoodanige minachting voor de Bataafsche autoriteiten en wetten, in de hoogste mate kwetsend en beleedigend is voor de Bataafsche republiek, de bondgenoote van Frankrijk, hoe daaruit tal van klagten, vertoogen en de grootste wanordelijkheden moeten voortspruiten, wanneer door het Fransche gouvernement niet spoedig hierin de noodige bevelen gegeven worden, opdat

aan den eenen kant Frankrijk genot hebbe van het regt, verworven bij het tractaat van alliantie, en aan den anderen kant de Bataafsche republiek ongedeerd haar regt uitoefene [1]."

Niet minder krachtig beklaagde zich eenige maanden later MEIJER, dat de Fransche beambten te *Vlissingen*, eischen stelden, geheel in strijd met den geest der tractaten, met het algemeen erkend gebruik en met het belang der Bataafsche schatkist, daar zij volstandig weigerden, alle regten op de middelen van verbruik te betalen; „geen enkele verandering" dus vervolgde hij „heeft in *Vlissingen* bij de burgerlijke administratie der geldmiddelen plaats gehad. Noch het tractaat dat beide republieken vereenigt, noch het reglement regelende het gemeenschappelijk gebruik der haven van *Vlissingen*, spreken van eenigen vrijdom voor de Fransche zeemagt van de regten, die in Zeeland van alle middelen van verbruik geheven werden, tijdens beide overeenkomsten gesloten werden. Die vrijdom zou niet alleen een gereedelijk voorwendsel tot ontduiking der wetten zijn, maar is te meer onmogelijk, omdat de Hollandsche zeemagt zelve aan alle belastingen onderworpen is. Een regt derhalve, dat de Hollandsche zeemagt ontbreekt, aan de Fransche te willen toekennen, ware niet alleen in strijd met het

---

[1]) Nota van J. D. PASTEUR au ministre des relations extérieures de la république Française, 5 Fructidor an 4, (22 Augustus 1796).

belang onzer natie, maar met de letter van het tractaat [1])."

Doch wat baatte het dat de minister van buitenlandsche zaken, op de herhaalde vertoogen der Bataafsche gezanten al antwoordde: „Je suis complètement de vôtre avis que l'exemtion de tous droits et impôts ..... donnerait lieu à des fraudes multipliées [2])," wanneer ter zelfder tijd tien okshoofden wijn, wegens het niet voldoen der belasting, door den collecteur van 's lands belastingen aangehouden, door een detachement matrozen gewelddadig werden weggehaald?

Wat beduidde de verklaring van den minister van marine te *Parijs*: „j'écris par ce courier aux agens de la marine à *Flessingue*, pour leur faire connaitre que d'après le traité du 27 Floréal, les Français comme les Bataves sont soumis aux mêmes contributions," [3]) terwijl te *Vlissingen* de agent der Fransche zeemagt, in bijzijn van notaris en getuigen aan de pachters [4]) der middelen verklaarde: „Ik versta dat de Fransche marine niet verpligt is te betalen."

---

[1]) Nota van MEIJER au ministre des relations extérieures de la république Francaise, 20 Floréal, an 5, (9 Mei 1797).

[2]) CH. DE LA CROIX, minister van buitenlandsche zaken aan den minister MEIJER, dato 27 Floréal, an 5, (26 Mei 1797).

[3]) De admiraal TRUGET aan CH. DE LA CROIX, 7 Floréal, an 5 (26 Mei 1797).

[4]) Deze wilden door overlegging van een officieel bewijs van het niet ontvangen der regten, van de vertegenwoordigers van Zeeland kwijtschelding van pacht verkrijgen.

Toonde men nu al in *woorden* den meesten eerbied voor de letter van het tractaat van vrede en bondgenootschap, de *feiten* bewezen maar al te zeer de waarheid van hetgeen een Franschman, die, gedurende meer dan een jaar gezant te *'s Hage*, zeker als bevoegd, althans niet als partijdig te beschouwen is, niet aarzelde te verklaren: „un article" dus schreef hij in zijne gedenkschriften „disait-il que leur ville maritime la plus importante serait gardée conjointement et jusqu'à la paix continentale, par un nombre égal de soldats Français et de soldats Hollandais, on en induisait que la moitié de cette ville appartenait en toute propriété à la France [1])." Of moest men het Fransche gouvernement er welligt minder hard om vallen en meer denken aan knevelarijen en misbruik van magt van ondergeschikte beambten van een bestuur, nog bewogen door de stormen die het de teugels der regering in handen gegeven hadden, in een land, waar het gezag vaak steunde [2]) op een legermagt waardoor het gedurig miskend werd; wanneer wij lezen, hoe te *Westkapelle* het rijshout en andere benoodigdheden voor 't onderhoud der dijken wordt weggehaald, om tot brandstof voor de wachtvuren te dienen, dat het vee geslagt, de weiden willekeurig tot exercitievelden gebruikt, de vruchten vernield, vrouwen en kinderen mishandeld worden en de landlieden van huis en hof ver-

---

[1]) Mémoires de Lombard de Langres, t. I, p. 248.

[2]) Men denke aan 't gebeurde op 22 Januarij en 12 Junij 1798.

jaagd, blijde zijn het leven er af te brengen [1]) — dat plaatselijke besturen, geplaagd door eindelooze requisitiën, vervolgd door de billijke klagten der ingezetenen en onmagtig om iets tegen de Fransche soldaten te beginnen, ten einde raad, hunne waardigheid neêrleggen; — dat, niet tevreden met de verschafte hôtels in *Vlissingen* en *Middelburg*, hoewel met duidelijke woorden te lezen stond in de articles convenus: „les officiers seront logés à leurs propres frais [2])" de generaals ook buitenverblijven eischen en als men bezwaar maakt hieraan te voldoen, zich met geweld in 't bezit stellen van die hun 't best aanstaan, zonder zich aan het verzet der eigenaars te storen [3]); dat de beurtschepen aangehouden, nu eens tot den terugtogt gedwongen, dan weder naar deze of gene plaats opgebragt worden [4]) en niet zelden naar Antwerpen of eenige andere haven der gecedeerde landen, waar alle verdere navraag naar schip en lading natuurlijk ophield, totdat eindelijk de binnenvaart geheel gesloten werd; — dat de autoriteiten miskend, de politie bespot, de burgerwachten beledigd worden [5]).

---

[1]) Notulen der provisionele representanten van Zeeland 1795 en 1796 en der vertegenwoordigers 1796 en 1797.

[2]) Art. 4. Logement.

[3]) Notulen van het uitvoerend departement, 12 Junij 1796.

[4]) Notulen der vertegenwoordigers, 22, 23 November 1796.

[5]) Notulen van het uitvoerend departement, 22 Mei 1797, 4 September 1798.

Wanneer wij bij het doorbladeren van de notulen der provinciale regeringslichamen dier dagen, immer op deze en dergelijke daden van geweld stooten [1]), die 't onmogelijk zou zijn allen hier op te sommen, handelingen, meer van een overwinnend leger in een vijandelijk land, dan van hulptroepen wier verhouding tot de ingezetenen, bij conventie en tractaat geregeld was, zou men dan misschien niet eerder over een slechte krijgstucht te klagen hebben, zonder juist de goede trouw van het Directoire te betwijfelen? *Misschien*, indien niet alle twijfel omtrent de gezindheid te *Parijs* verviel, door de vermaning van den minister van oorlog der Fransche republiek aan den generaal BRUNE, *dat hij van de tegenwoordige omstandigheden trekken en plukken moest wat hij maar kon* [2]).

En op het nu en dan, daarmede gelijktijdig plaatsvinden van een officiëel vertoon van *entente cordiale*, mag wel van invloed geweest zijn de vrees, dat welligt de sympathie van Zeeland voor zijn ouden vijand van over-zee, stijgen mogt, naar mate die voor zijn nieuwen vriend aan de grenzen, daalde. Reeds in het begin van 1796 hadden er geruchten geloopen, als of er onderhandelingen waren aangeknoopt, om dit gewest van de overige

---

[1]) In een brief van den generaal SOUHAM aan de vertegenwoordigers, leest men: „les troupes que vous *prétendez* être à votre service et à votre solde, messieurs."

[2]) Mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis van de diplomatie der Bataafsche republiek, d. I, bl. 374.

provinciën af te scheuren en hetzelve onder Frankrijk of Engeland te brengen. In de vergadering van de provisionele representanten, van 29 Januarij 1796, legde de voorzitter van het Comité van waakzaamheid en algemeen welzijn, C. VISSER, een brief over van het stedelijk bestuur van *Zierikzee*, behelzende dat in een volkssocietcit te *Vlissingen*, door een lid van de vergadering der Zeeuwsche representanten gezegd was, dat deze laatsten onderhandelingen hadden aangeknoopt, om Zeeland bij Frankrijk in te lijven, en dat, dit afgewezen zijnde, thans dergelijke onderhandelingen met Engeland plaats grepen. Weldra bleek deze persoon de burger ROSEVELD CATTEAU geweest te zijn, die echter verklaarde, niet van de representanten, maar van bijzondere personen gesproken te hebben, terwijl hij als grond van zijn beweren bijbragt een hem toegezonden naamloos briefje van dezen inhoud:

„Le citoyen FERREGAU, ingénieur, commis par le gouvernement Français pour examiner les ports de l'île de *Walcheren*, s'est imaginé rendre un service essentiel à la Zélande, en profitant des mécontentements particuliers, que cette province peut avoir contre celle de la Hollande; en conséquence il a cru pouvoir s'ouvrir au Comité secret de la Zélande, sur son accession et adhésion irrévocable à la République Française, dont elle formerait une partie intégrante. Pour cet effet, cette province romperait le traité d'union d'Utrecht de 1579. Le Directoire a

repoussé cette proposition, a vu dans la démarche du citoyen Ferregau, une violation réelle du traité d'alliance etc. et a destitué cet ingénieur. Il a été indigné, qu'on put le croire capable d'une telle perfidie, a soupçonné que ce n'était ici qu'un piège et qu'on ne cherchait qu'à se ménager des prétextes pour se donner à, ou se faire prendre par l'Angleterre.

„Cependant il recommande secret, prudence, surveillance et qu'on ne heurte pas le Comité secret par quelque coup d'éclat inutile, qui le forcerait à se jeter entre les bras de l'Angleterre. Ferregau avait annoncé au Directoire une prochaine députation de la Zélande, conforme à ce que c'y dessus: mais sa destitution empêchera sûrement qu'elle n'ait lieu."

Het Comité van algemeen welzijn besloot naar deze zaak een ernstig onderzoek in te stellen, en bij openbare aankondiging den 31 Januarij, werd ieder die in staat was hieromtrent eenige inlichting te geven, opgeroepen deze ter griffie over te leggen. Dan, den volgenden dag verscheen in het Comité, de voorzitter Visser, die, èn bij zijne bovenvermelde mededeeling den 29 Januarij, èn den volgenden dag in de vergadering van representanten waarin hij insgelijks zitting had, het stilzwijgen had bewaard. Thans bood hij aan, opening te doen van hetgeen hem voorkwam aanleiding tot deze geruchten gegeven te hebben. In November van 't vorige jaar namelijk, had hem de burger

L'Ange [1]) verzocht om met de burgers van Sonsbeeck, Appelius en van der Palm, deel te nemen aan een gesprek, waartoe de ingenieur Ferregau den eerstgenoemden had uitgenoodigd met de woorden: „La personne, monsieur! qui voudrait s'entretenir avec vous, est un Français qui, envoyé d'abord ici pour un objet général, y a reçu ensuite une mission particulière relative au traité de la Haye du 27 Floréal. Il ne lui etc.... Voilà un Directoire exécutif et de votre côté c'est l'instant d'agir, de vous assurer d'une protection militaire de la part de la France etc., et de déclarer votre indépendance. Je ne donne pas un plus grand développement à cette lettre, parceque j'espère que votre état me permettra d'y suppléer verbalement au moins en votre présence et avec une personne qui partage votre opinion [2])."

Twee gesprekken waren er gehouden geworden met Ferregau, waarin hij gewezen had op het schadelijke eener nationale vergadering, blijkens het voorbeeld in zijn vaderland, en op het noodzakelijke voor Zeeland om tijdig voorzorgen te nemen, door het vragen van Fransche bescherming, voor 't geval dat Zeeland, bij weigering om tot de nationale verga-

---

[1]) Zie boven bl. 39.

[2]) Authentiek extract door het Comité van waakzaamheid en algemeen welzijn overgelegd.

dering toe te treden, alleen werd gelaten. Men had hem echter te kennen gegeven, dat, de souvereiniteit over dit gewest vast staande, men in zoodanig geval van Frankrijk niets anders zoude kunnen of willen vergen, dan een militaire bescherming tegen aanvallen van Engeland. Daar hij de zaak daarmede voor afgeloopen had gehouden, zeide VISSER ten hoogste verwonderd geweest te zijn, toen hij den 17 Januarij van den extraordinaris gedeputeerde LAMBRECHTSEN, mededeeling ontvangen had van een memorie [1]), door den minister van buitenlandsche zaken te *Parijs* aan onze gezanten gezonden, waarin gezegd werd:

„La loyauté avec laquelle le gouvernement de la république Française a traité avec la république Batave, ne me permet pas de vous laisser ignorer la démarche, dans laquelle on veut entrainer la province de la Zélande. Il résulte d'un mémoire du citoyen FERREGAU, ingénieur de la république à *Flessingue*, que le Comité secret de la Zélande (conformément aux voeux des habitants de l'île de Walcheren) est déterminé à se séparer sans réserve du corps politique des Provinces Unies, pour se joindre à la France. Le Directoire exécutif repousserait bien loin une pareille proposition, quand même elle seraitfaite officiellement. Il m'a chargé d'en informer le citoyen NOËL,

[1]) In dato 17 Nivôse, an 4, (6 Januarij 1796).

et de le mettre en état de prévenir les soupçons, que pourrait faire naître la démarche imprudente de l'ingénieur FERREGAU. Il a même cru ne pas devoir attendre vos réclamations, pour empêcher à l'avenir qu'un zêle, au moins indiscret, ne trouble l'harmonie et la confiance mutuelle que se doivent les deux gouvernements. L'ingénieur FERREGAU a été destitué. Vous verrez dans cet acte d'une juste sévérité, une preuve nouvelle de la franchise et de la loyauté, qui dirigent le Directoire dans tous ses rapports avec vôtre gouvernement."

Deze memorie ter kennis van het Bataafsche gouvernement brengende, hadden BLAUW en MEIJER in hunne missive aan den griffier QUARLES er bij gevoegd: „dat het hun gebleken was, dat de afkeer om toe te treden tot de nationale vergadering in Zeeland zoo groot was, dat men zelfs in deze onderhandelingen, waarvan LA CROIX gewaagde, zich had laten ontvallen: „„dat men liever zich aan Engeland wilde overgeven dan ooit een afgevaardigde ter nationale vergadering zenden."""

Onmiddelijk hadden VISSER en APPELIUS daarop aan LAMBRECHTSEN, de toedragt der zaak en het ongegronde van al die vermoedens medegedeeld.

De verklaringen van de overige hierin betrokken personen bij het Comité overgelegd, waren geheel overeenkomstig met het door VISSER medegedeelde. L'ANGE voegde in zijne meer uitgebreide missive aan 't Comité, die hij later in De vriend

des volks [1]) openbaar maakte, er nog bij: „Drukkende op het belang van Frankrijk in Zeeland en dat van deze provincie om Frankrijks soutien te vragen, wees FERREGAU op de voordeelige commercieële en militaire positie van Zeeland, vooral van *Walcheren* en *Zuid-Beveland*, welke voor dit gewest een bron van rijkdom en voor Frankrijk het geduchtst militair punt om Engeland te beteugelen, moest opleveren. Voeg hier nog bij een grootsch ingenieurs plan, om alhier een heerlijk bassin te maken voor koopvaardijschepen en *van hier naar Vlissingen een schoon kanaal — dan zou Middelburg de koopstad en Vlissingen het geduchtste militaire standpunt zijn* . . . . . Uit het een en ander," schrijft L'ANGE, „blijkt: dat geen geheim Comité maar slechts particulieren, met FERREGAU, als particulier, gesprekken hebben gevoerd, waarvan FERREGAU de aanlegger was en waarin over niets dan over zeer geoorloofde precautiën gehandeld is."

Van SONSBEECK liet zich zeer gunstig over den Franschen ingenieur uit en getuigde, dat hij hem onmogelijk kwade bedoelingen zou hebben kunnen toeschrijven, „indien de eigenhandige getuigenis van den minister der Fransche republiek hem niet allen twijfel verbood." Intusschen werd de zaak er niet helderder door, toen de commissaire-de-guerre, VIANY, aan

---

[1]) Losse blaadjes, wekelijks in dien tijd te *Middelburg* verschijnende, waarin over staatkunde, onderwijs en andere onderwerpen van den dag, zamenspraken gehouden werden.

L'Ange op het einde van Februarij schreef, dat men zich zeer bedrogen had in hetgeen men zijnen vriend Ferregau, niet alleen had laten zeggen, maar zelfs schrijven; dat hij zedelijk overtuigd was dat Ferregau nooit de bedoeling gehad, noch gezegd had iets wat tot het onregtvaardig en beleedigend denkbeeld aanleiding had kunnen geven, hetwelk hem omtrent de afschenring van Zeeland was toegedicht; dat de burgers Visser en Appelius dit hadden moeten zeggen, want dat zij er evenzeer kennis van droegen; dat Ferregau niet in staat was om in eenig opzigt te bedriegen, wiens braafheid en goede beginselen aan l'Ange te zeer bekend waren, dan dat hij niet van de waarheid van dit beweren volkomen overtuigd zoude zijn. „De zaken zullen zonder twijfel bekend worden" — ging hij voort — „Ferregau zal geregtvaardigd worden, zoo hij 't noodig heeft. Ik herhaal u dat hij mij geschreven heeft, dat hij *terstond na zijne destitutie hersteld geworden is*: dus is hij noch gestraft noch gedisgraciëerd."

Op de vraag aan de hierin betrokken personen, waarvan drie, leden der provisionele representanten waren, waarom zij niet alleen na het gebeurde in November het stilzwijgen hadden bewaard, maar zelfs toen hun uit het schrijven van Lambrechtsen en weder later uit de mededeeling van den stadsraad van *Zierikzee* gebleken was, dat hunne gesprekken met den Franschen ingénieur tot onrustbarende geruchten hadden aanleiding gegeven, antwoordden zij: dat zij de geheele zaak als een dwaze

plannenmakerij van een opgewonden Franschman beschouwd hadden, wien zij deswegens niet in moeijelijkheden wilden gewikkeld zien en dat, toen later die zamenkomst uit de vergetelheid weder was opgerakeld, zij gemeend hadden daar de zaak in 't secreet besogne te 's Hage behandeld was geworden, thans ook tot een strikte geheimhouding verpligt te zijn, tot dat zij door hooger hand opgeroepen waren.

Den burger Roseveld Catteau liet ook 't Comité niet na, zijne verwondering te kennen te geven, dat hij op zoodanigen lossen grond als een naamloos briefje, zulke hevige beschuldigingen in een openbare volkssocieteit had uitgesproken. — Hij regtvaardigde zich met te zeggen, dat zoodanige andere gebeurtenissen waren voorafgegaan en hem persoonlijk waren bejegend dat, het eene met het andere, hem in den waan bragt, dat in der daad iets dergelijks plaats vond, hetgeen naar onderhandelingen met Frankrijk of Engeland zweemde. Dan, gedrongen om deze gebeurtenissen te openbaren, weigerde hij dit volstandig, zeggende: „huiverig te zijn om zich te verklaren aan een comité, aan welks hoofd zich bevond een man, die zulk een aanmerkelijk aandeel aan deze onderhandelingen scheen gehad te hebben." De verdere pogingen om hem tot duidelijker verklaringen te nopen, bleven onbeantwoord.

„Ziet hier — dus besloot het Comité van waakzaamheid en algemeen welzijn zijn verslag — „al hetgeen wij hebben kunnen ontdekken. Wij achten de leden dezer vergadering, de

burgers VISSER, APPELIUS en VAN DER PALM, volkomen geregtvaardigd, en maken ook geen zwarigheid om de burgers VAN SONSBEECK en L'ANGE onschuldig te verklaren, aan de voorgewende onderhandelingen met Frankrijk of Engeland. Echter, heeft ons burgers representanten! de uitkomst geleerd dat wij ons niet bedrogen, toen wij, bij den in dit gewest heerschenden geest van mistrouwen en verwarring, en bij de vele tegenkantingen, dan hier dan daar, bij het aanvaarden onzer taak ondervonden, ons in den aanvang reeds niet veel vrucht van onzen arbeid voorspiegelden [1]."

Wie echter een blik wierp op den toestand waarin Zeeland zich gedurende de drie laatste jaren bevond, dien moest althans een dergelijk gefluister als de uiting van een zacht protest, misschien als een stille bedreiging, niet vreemd voorkomen.

Hevige tegenkanting toch, had in Zeeland het beginsel van eenen ondeelbaarheid ondervonden. Men herinnere zich 't schrijven aan Holland: „tot nu toe heeft noch het onbezonnen geroep eener centrale vergadering, noch de magtspreuken der dagbladschrijvers, waarvan de stoutheid en de onkunde om den prijs din-

---

[1]) Omtrent deze zaak, die wij tot te weinig helderheid gebragt rekenen om ons eenige opmerking te veroorloven, hebben wij in 't kort medegedeeld hetgeen dienaangaande gedrukt is in de notulen van provisionele representanten van Zeeland 1796, Nieuwe Nederlandsche jaarboeken 1796, Verv. op WAGENAAR, d. XXXIV De vriend des volks n°. 50, Gazette de Leide, 1796.

gen, ons kunnen bewegen om de zamenstelling van het provinciaal bewind der onderscheidene gewesten, de éénheid van 't bestuur te houden voor het schibboleth van het patriotisme [1]) . . . . ."

Niet dan noode trad dan ook dat gewest het laatst van allen, tot de nationale vergadering toe. Velen waren er onder de patriotten voor wie de omwenteling van 1795 een loop genomen had, dien zij nooit verwacht, veel minder gewenscht hadden.

Uit vertrouwelijke brieven, waarboven het officiële: *Gelijkheid, vrijheid* en *broederschap* niet altijd prijkte, nu eens vol bijtenden spot met democratische instellingen en titulaturen; dan weder vol jammerklagten over het „ongelukkige vaderland," blijkt genoeg hoezeer de gemoederen bekoeld waren.

En de orangisten?

Van hen zou het niet vreemd geweest zijn, indien zij den blik gerigt hielden naar de overzijde, waar de stadhouder zich ophield. Mogten zij soms eenige aanleiding tot die geruchten gegeven hebben, dan kon niet een onvoorwaardelijke aansluiting van Zeeland aan Engeland bedoeld zijn, maar slechts de in bezitneming door dezen staat, in naam van WILLEM V.

In *Vlissingen* vooral was de oranjepartij sterk; het meerendeel der inwoners was afkeerig van de heerschende orde van zaken en verlangde duidelijk een tegenomwenteling. In kerken en op straten vertoonden zich nog altijd oude regenten in de

---

[1]) Vervolg op WAGENAAR, d. XXXIV, bl. 119.

afgeschafte ambtsgewaden, terwijl ook de predikanten niet nalieten, bij iedere gelegenheid, van den kansel hunne sympathie aan den dag te leggen voor hen „die buiten 's lands waren."

Er bestond zelfs een vereeniging, spottenderwijs naar de revolutionaire comités insgelijks geheeten: het Comité, met bijgevoegde benaming van werkzaamheid, waardoor het doel, om al hetgeen in zwang was in een belagchelijk daglicht te stellen, karakteristiek werd uitgedrukt [1]).

Hoe het ook zij, dit is zeker, dat het nimmer van 1795 tot 1813 aan Engelsche agenten op *Walcheren* ontbroken heeft. Den Franschen was zulks volkomen bekend [2]), doch het mogt hun niet gelukken op een enkelen de hand te leggen.

---

[1]) Missive van president en raden van *Vlissingen* aan het uitvoerend departement van Zeeland, 22 October 1796 (secreet).

[2]) . . . . . Le ministre a même lieu de croire que les préparatifs des Anglais sont particulièrement dirigés contre la Zélande et surtout l'isle de *Walcheren*, où il existe encore beaucoup de partisans du ci-devant stadhouder, avec lesquels les Anglais entretiennent des intelligences, et correspondent journellement. (Dépêche van TALLEYRAND aan den gezant LOMBARD, Februarij 1799).

. . . . . en communiceert dat de personen van PARKER, SMITH en JOHNSTON te *Vlissingen* ageren als spionnen van het Engelsche gouvernement. (Missive van den agent van inwendige policie, Junij 1800).

. . . . . on assure que le fameux JOHNSTON qui a servi d'espion au duc d'Yorck, pour la descente en Nord-Hollande, se trouve actuellement à *Flessingue* avec le nommé GEORGE DAVIS. (Missive van den divisie-generaal JEANNIN aan den generaal-en-chef AUGEREAU, Augustus 1801).

Intusschen stegen de grieven tusschen de Bataafsche en de Fransche republiek, al hooger en hooger. Het misverstand over 't meer of minder uitgebreide van de regten, aan Frankrijk bij art. 14 van het Haagsche tractaat afgestaan, nam hand over hand toe. Sinds lang was men er op bedacht geweest, om het reglement betrekkelijk het gemeenschappelijk gebruik der haven van *Vlissingen*, aan een herziening te onderwerpen.

Reeds in 1796 was aan den substituut-fiscaal VAN ROYEN en den commies-generaal van convooijen en licenten C. G. BIJLEVELD, opgedragen geworden, een plan op te maken voor een additioneel reglement, waarin zij voornamelijk hadden op 't oog gehad, door uitdrukkelijke bepalingen alle voorwendsels der Franschen om zich te ontslaan van 't betalen der belastingen, weg te nemen.

Nadat dit ontwerp, bij 't Fransche gouvernement ingediend, meer dan een half jaar onbeantwoord was gebleven, werd door den minister van buitenlandsche zaken een contra-project aan PASTEUR overgegeven, dat echter, hoewel in vele punten overeenstemmende met het ingediende, geen eind-regeling ten gevolge had. Een later door den Franschen gezant te *'s Hage* [1]) aangebodene nieuwe regeling, waarbij een verdeeling der haven van *Vlissingen* in een Fransch en in een Bataafsch gedeelte werd voorgesteld, kwam evenmin tot stand.

---

[1]) CH. DE LA CROIX, opvolger van NOËL.

Eindelijk besloot het Directoire op het einde van 1798, een schijn van goeden wil aannemende om de twisten in der minne te vereffenen, een commissaris af te zenden naar Zeeland, om, met gevolmagtigden van 't Bataafsche gouvernement, zoowel over de gerezene verschillen, als over het maken van een nieuw reglement te onderhandelen. Misschien was hieraan ook de begeerte niet vreemd, om door een vertrouwd persoon den toestand van *Vlissingen* en de denkwijze der ingezetenen te leeren kennen.

Hoewel deze onderhandelingen te *Vlissingen* begonnen, daarna te *'s Hage* en eindelijk te *Parijs* voortgezet, zonder eenig gevolg bleven, zijn zij nogtans voor ons onderwerp van veel belang, dewijl daaruit voornamelijk blijkt hoezeer Frankrijk, *niettegenstaande aan hetzelve bij tractaat van* 16 *Mei* 1795, *slechts 't mede-*GEBRUIK *van stad en haven van Vlissingen was toegestaan, steeds op den mede-*EIGENDOM *van beide aanspraak maakte, zich mede-*SOUVEREINITEIT *aanmatigde.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

> Mais parmi ceux qui n'ont de règle que leur avarice, ou leur ambition, qui comme ACHILLE, mettent tout le droit à la pointe de leur épée, la tentation est délicate. Ils ont recours *à mille chicanes, à mille prétextes* pour retenir une place importante, un pays à leur bienséance.
>
> VATTEL.

De Fransche gezant [1]) gaf den 25 October 1798, aan het Uitvoerend-bewind der Bataafsche republiek kennis, dat zijn gouvernement den burger LE QUOY, als commissaris naar *Vlissingen* had gezonden *om te onderhandelen, zoo over de administratie der prijs gemaakte schepen, als over de stad en haven.*

Van zijnen kant benoemde daarop het Uitvoerend-bewind hiertoe, de burgers A. VAN DOORN en C. G. BIJLEVELD, aan wie de burger L. R. GEVAERTS als secretaris werd toegevoegd. Het duurde echter tot den 14 November, eer deze onderhandelingen, waartoe het stadhuis te *Vlissingen* was aangewezen, een aanvang namen. Want toen de Bataafsche commissarissen

---

[1]) LOMBARD (DE LANGRES).

bij het overleggen hunner volmagten en geloofsbrieven, die van Le Quoy ter inzage vorderden, bleek het dat deze van geen volmagt voorzien was en niets kon vertoonen dan een arrêté van het Directoire, zijne benoeming behelzende. Niet alleen was dit in strijd met het gebruik, maar bij ontstentenis van *plein pouvoir*, kon men zich ook niet verzekerd achten van de bekrachtiging door het Fransche gouvernement, van hetgeen van weêrskanten mogt overeengekomen zijn.

Le Quoy toonde zich bereid de aarzeling van commissarissen, om op dien voet de onderhandelingen te beginnen, aan zijne regering mede te deelen; echter was het gemakkelijk op te merken, dat hij zelf daarvan niet veel vrucht verwachtte.

Begeerig de zaak maar te zien aanvatten, magtigde het Bataafsche bewind, reeds lang aan *toegeven* gewend, zijne commissarissen, om al was het dan onder een ongelukkig voorteeken, de onderhandelingen te beginnen. En teregt, want, had men gewacht tot voldaan was aan de vereischten om op gelijken voet te onderhandelen, dan had men nimmer aangevangen, niettegenstaande „le désir ardent du Directoire exécutif, de resserrer les liens qui unissent les deux peuples, en se concertant amicalement sur les différents existants [1])."

De twee hoofdpunten, waarom zich al het overige wat in de zamenkomsten te *Vlissingen* behandeld werd, schaart, zijn:

---

[1]) Office van le Quoy aan de commissarissen.

I. De kwestie over de kaapvaart [1]).

II. Het verschil over 't gemeenschappelijk gebruik van de stad en haven van *Vlissingen*.

Het eerste punt zullen wij, als niet onmiddelijk tot ons onderwerp behoorende, met stilzwijgen voorbijgaan.

Alvorens de eischen van Frankrijk, bij monde van zijnen commissaris thans openlijk gedaan, te vernelden en te weder-

---

[1]) Om aan te toonen dat ook te dien opzigte een gemeen overleg niet zonder reden gewenscht werd, schrijven wij het volgende af uit een nota van SCHIMMELPENNINCK aan den minister van buitenlandsche zaken der Fransche republiek:

„..... Je me trouve encore chargé de porter à vôtre connaissance deux faits recents et d'en solliciter avec instance la prompte réparation.

Le corsaire *la Victoire*, capitaine MARRAU, a pris à la vue de nos côtes un navire Prussien venant d'*Altona* et destiné pour *Rotterdam*. Il parait que le dessein du corsaire était d'envoyer sa prise à *Ostende*, mais le vent contraire l'a contraint de la conduire à *Flessingue*.

Le corsaire *le Nouveau décidé*, capitaine DUCAU a pris à la sortie de la Meuse et conduit également à *Flessingue*, un autre navire Prussien, parti de *Rotterdam* pour *Emden*.

Il n'est plus possible, citoyen ministre! de se le dissimuler, l'avidité et la rapacité des corsaires fait tourner au dommage de la France et de ses alliés, les loix qui ont été rendues pour nuire au commerce Anglais; ce n'est point sur les côtes de la France et de ses alliés que l'on peut attaquer le commerce Anglais; c'est en haute mer où ces orgueilleux insulaires font paraître impunément leurs nombreux vaisseaux marchands, qu'ils protègent par des convois suffisants, pour les mettre à l'abri des attaques des petits vaisseaux, auxquels se borne aujourd'hui l'armement en course. Aussi ces petits bâtiments armés ne se livrent-

leggen, moeten wij eerst mededeelen, wat vooraf aangaande de kwestie over de stad en haven van *Vlissingen*, tusschen de beide gouvernementen was voorgevallen.

Reeds bij den aanvang van het jaar 1798 bleek het, welken weg het Directoire op wilde. Men scheen het thans niet langer noodig te achten, om, schijnbaar de tallooze klagten bij hetzelve ingebragt als regtmatig erkennende, het te laten voorkomen alsof slechts ondergeschikte beambten te *Vlissingen*, aan het tractaat van 16 Mei 1795 een uitlegging gaven die te *Parijs* geenszins gedeeld werd.

Den 17 Pluviôse, an 6 [1]), verscheen een arrêté van het Directoire exécutif waarin bevolen werd: „que la régie des douanes établirait à *Flessingue*, un receveur des droits perceptibles sur les denrées et marchandises, tant à l'entrée qu'à la sortie de ce port et le nombre des préposés nécessaires, pour assurer

---

ils plus à la course contre le commerce Anglais; c'est surtout sur les côtes de la république Batave, qu'ils semblent avoir établi leur station de préférence. Ils bloquent nos ports plus rigoureusement que les Anglais ne peuvent le faire, et les eaux de la Zélande ainsi que l'embouchure de la Meuse sont plus particulièrement le théâtre où ils exercent leurs vexations. La république Batave n'existant que par le commerce, ressent d'autant plus vivement, après les pertes qu'elle a déjà souffertes, ces entraves funestes qui achêvent de ruiner ses faibles ressources.

[1]) 5 Februarij 1798.

la perception et l'exécution des loix relatives à la prohibition des marchandises Anglaises."

Teregt oordeelde de toenmalige gezant te *Parijs*, MEIJER tegen zoodanige met alle regt strijdige handelwijze, ten krachtigste te moeten protesteren. Hij bragt den minister TALLEYRAND onder 't oog, hoe gemeld arrêté in de eerste plaats geheel in strijd was, met den geest zoowel als de letter van het tractaat van 27 Floréal, an 3, en in de tweede plaats berustte op een dwaling, zoo gevaarlijk, dat zij eenmaal aan kwalijkgezinden gereedelijk aanleiding zoude geven, om het vertrouwen te schokken tusschen twee volken, door gelijken staatsvorm en wederzijdsch belang naauw verbonden. Daar het Directoire slechts art. 13 en 14 van het tractaat, als de eenige artikelen waarin over de stad en haven van *Vlissingen* gehandeld wordt, op 't oog kon hebben, wees hij er op, hoe 't niet mogelijk was te goeder trouw aan deze artikelen een uitlegging te geven, die regtstreeks of van ter zijde, eenigzins het arrêté regtvaardigde. Het eerste artikel [1]), als een zekerheidsmaatregel tegen de gemeenschappelijke vijanden ter zee van de beide staten te beschouwen, kon volstrekt niet het vestigen eener Fransche douane te *Vlissingen* uitlokken, noch eenige aanspraak op het

---

[1]) Art. XIII. Il y aura dans la place et le port de *Flessingue*, garnison Française exclusive, soit en paix soit en guerre. Jusqu'à ce *qu'il en soit stipulé autrement entre les deux nations.*

uitoefenen van souvereiniteits-regten door Frankrijk, doen geboren worden. Wat het tweede [1]) betreft „quoiqu'il fut difficile" schrijft onze gezant „de donner à cet article un sens explicite généralement inadmissible dans tous les actes diplomatiques, qui sont rédigés par la franchise et par la bonne foi," — het bij 't tractaat gevoegde reglement wijst duidelijk aan, hoeverre de bevoegdheid in het oprigten van etablissementen, zich uitstrekt. Er is wel sprake van: „jouissance ..... pour la construction et l'équipement des vaisseaux [2])" maar van *douane* wordt met geen enkel woord gerept. Duidelijk worden in hetzelve de regten, die de Fransche republiek verkrijgen zal en de magt die zij zal mogen uitoefenen, omschreven, doch nergens wordt aan de Bataafsche republiek een duim breed van haar grondgebied, een tittel of jota van hare oppermagt ontnomen. Mag men veronderstellen dat, wanneer eenige aanspraak van dien aard in de bedoeling der onderhandelaars gelegen had, Rewbell en Sièyés veronachtzaamd zouden hebben hiervan door een duidelijk sprekend artikel te doen blijken? En drie jaren zou 't Fransche gouvernement voorbij hebben laten gaan, zonder zijn regt op eenige wijze te doen gelden? „mais la république

---

[1]) Art. XIV. Le port de *Flessingue* sera commun aux deux nations en toute franchise et son usage sera soumis au réglement convenu entre les deux parties contractantes, lequel sera attaché comme supplément au traité.

[2]) Zie art. 1 van 't reglement.

Française" laat MEIJER er zachtjes tusschen vloeijen „est trop puissante, trop riche, trop généreuse, pour descendre d'une opération militaire à une spéculation financière, et le Directoire exécutif apparemment entrainé par sa juste indignation contre le cabinet de St. James, peut être assuré que le principal objet de son arrêté sera rempli par la vigilance des Bataves mêmes à répousser les marchandises, que la cupidité Brittannique tenterait de vomir sur leurs côtes."

Na verder nog aangetoond te hebben dat de bijgevoegde bepaling omtrent de regtspraak, ingeval verschillen mogten ontstaan [1]), wederom in botsing kwam met hetgeen dienaangaande in het reglement was vastgesteld [2]), deed hij TALLEYRAND opmerken, hoe 't geheele arrêté blijkbaar slechts steunde op een staatkundige dwaling. De woorden aan 't hoofd van hetzelve: „Considérant que la république Française devait exercer en commun avec la république Batave, tous les droits de souveraineté" etc. etc. duidden toch aan dat het vestigen van een douane te *Vlissingen*, beschouwd werd als 't noodzakelijk uitvloeisel van de souvereiniteit der Fransche natie op die stad

---

[1]) Les contestations relatives à la perception des droits fixés par le tarif seront portés devant les tribunaux Bataves et les contraventions aux lois prohibitives des marchandises Anglaises seront poursuivies devant les tribunaux Français du département des Deux-Nethes.

[2]) Zie art. 7 van 't reglement.

en hare haven, en noch in het tractaat van 16 Mei 1795, noch in 't reglement op 't gemeenschappelijk gebruik van gemelde haven wordt met een enkel woord van *souverainité* of *propriété* gewaagd. Integendeel, overal is slechts de rede van *usage*, *jouissance*.

Hij wees er op, hoe men zelfs zoo zeer op het ongeschonden bewaren der souvereiniteit was bedacht geweest dat, hoewel de onkosten voor de noodige herstellingen aan dokken, kaaijen enz., ten gemeenen bate voor *beide* natiën strekkende, voor *beider* rekening kwamen [1]), deze herstellingen alleen door de Bataafsche directie beoordeeld en bestuurd werden. En indien soms het Directoire van de meening uitging dat, dewijl het onderhoud dier etablissementen, een gemeenschappelijke uitgave daarstelde, de inkomsten der douane insgelijks, als daartoe strekkende, gelijkelijk verdeeld moesten worden, zoo was ook dit een dwaling. Teregt was het vestigen eener douane, een daad van souvereiniteit genoemd. De regten, door de douane te *Vlissingen* geheven, strekten geenszins bij uitsluiting tot onderhoud der haven, maar maakten deel uit van de Bataafsche staats-inkomsten, waarvan men toch wel niet zou beweren dat een deel toekwam aan de Fransche republiek.

Eindelijk, den minister herinnerende aan de woorden van Sièyés, in de zitting der nationale vergadering van 27 Mei

---

[1]) Zie art. 5 van het réglement.

1795: „Dès qu'on a su s'entendre, on s'est accordé, et c'est ce qui arrivera toujours à des hommes, faits pour être libres [1]),” drukte onze gezant den wensch uit, dat het Directoire niet aarzelen zoude een arrêté te herroepen hetwelk zoodanig inbreuk maakte, én op de regten eener bondgenoote én op de goede trouw der tractaten [2]).

Hoe krachtig en gematigd tevens, wanneer men nagaat hoeveel er reeds werd toegegeven, dit protest ook was, het verhinderde niet dat op den 28 Pluviôse (16 Februarij) Ch. de la Croix het Uitvoerend-bewind officieel uitnoodigde, voor de uitvoering van het arrêté de vereischte orders uit te vaardigen. In zijn antwoord [3]) voegde het Uitvoerend-bewind bij 't geen reeds door Meijer was in 't midden gebragt, thans nog de opmerking, dat, gesteld al, dat het standpunt waarop Frankrijk zich plaatste het ware was, het dan meer overeenkomstig de égards, aan een verbondene mogendheid verschuldigd, geweest zoude zijn, indien 't Bataafsche gouvernement, na gedurende drie jaren de douane-regten geheven te hebben, in deze zaak eerst gehoord ware, en voor 't minst vóór de uitvaardi-

---

[1]) Zie Gazette de Leide 1795, no. 45.

[2]) Note du ministre plénipotentiaire de la république Batave au citoyen Talleyrand, ministre des rélations extérieures, 25 Pluviôse, an 6, (13 Februarij 1798).

[3]) Dato 22 Februarij 1798.

ging van dat besluit langs diplomatieken weg er mede bekend ware gemaakt.

Doch, „die schönen Tage von Aranjuez waren lang vorüber;" toen het voldoende was dat men elkander slechts sprak om het zamen eens te worden. Weldra bleek nog duidelijker op welk standpunt Frankrijk zich thans plaatste, hoedanig het Directoire het tractaat van 27 Floréal thans begrepen wilde hebben.

Hooren wij den Franschen gezant zelven. „Ik wil de schim van PAULUS niet oproepen, om ulieden nader in te lichten omtrent den loop der onderhandelingen in 1795. Indien wij ons op getuigen moesten beroepen, zal de getuigenis van twee levenden, wel zooveel gewigt in de schaal leggen als die van één doode. Ik zal, zonder hen hier te roepen, twee der Fransche onderteekenaars, waarop gij u beroept, de burgers REWBELL en RAMEL, hunne onloochenbare getuigenis laten afleggen en u daardoor het bewijs leveren, dat het noch hunne bedoeling geweest is, noch heeft kunnen zijn om de Fransche republiek te onderwerpen aan de souvereiniteit der Bataafsche, toen zij deze weder in de gemeenschap van de haven van *Vlissingen* deden treden [1]). Op voordragt van den burger RAMEL en met medewerking van den directeur REWBELL, is het besluit genomen, waarbij de vestiging der Fransche douane te *Vlissingen*, voorzeker een daad van sou-

---

[1]) „en faisant *rentrer* la république Batave dans la communauté du port" etc.

vereiniteit, gelast wordt. Beiden hebben het er dus voor gehouden dat Frankrijk nimmer heeft opgehouden mede-*eigenaar* en mede-*souverein* [1]) te wezen van de haven van *Vlissingen*.

„ Aan de verhalen [2]) die ulieden omtrent het voorgevallene in den loop der onderhandelingen mogten gedaan zijn, stel ik dus met grond hunne getuigenis tegenover. Buitendien, het tractaat is dáár om het regt der republiek te bewijzen. Bij art. 10 en 11 worden de voorwerpen en het grondgebied aangewezen, door 't regt van den overwinnaar, in vollen eigendom en in volle souvereiniteit der Fransche republiek op dat tijdstip toebehoorende, en door deze welwillend aan de republiek der Vereenigde Provinciën afgestaan t. w. de zeemagt, artillerie, arsenalen [3]) van deze laatste, en de landen tot haar gebied behoorende vóór de verovering, behoudens de uitzonderingen in de volgende artikelen vermeld. Ik verzoek u, burgers directeurs, wel te willen opmerken dat, indien de haven van

---

[1]) „d'être le co-propriètaire de la souveraineté du port de *Flessingue*."

[2]) „Ainsi je suis fondé à opposer aux *récits*." etc.

[3]) Tegen zoodanige beschouwing was reeds door Blauw en Meijer vroeger geprotesteerd. In hunne Mémoire aux commissaires du Comité de salut public, 27 Ventôse, an 3, (17 Maart 1795), zeiden zij: „Mais si les citoyens commissaires étendent le droit de conquête sur les magasins, les arsenaux etc. en un mot, sur tous les ressorts du gouvernement, s'ils l'étendent sur les propriétés patrimoniales du parti stadhouderien et de ses chefs; c'est effacer le peuple Batave de la ligne des puissances."

Vlissingen niet tot deze uitzonderingen behoord had, indien zij teruggegeven ware zonder eenig voorbehoud van eigendoms- of souvereiniteits-regt, de onderhandelaars op het eind van het elfde artikel gesproken zouden hebben van *het* volgende artikel en niet van *de* volgende artikel*en*. Immers het twaalfde artikel omvat alle de landen en steden die van de teruggave zijn uitgesloten, met uitzondering van *Vlissingen*. Met „de volgende artikelen" wordt derhalve klaarblijkelijk art. 13 en 14 bedoeld en alzoo is de verhouding waarin de haven van *Vlissingen* zich vóór het tractaat ten opzigte der Fransche republiek bevond, dezelfde gebleven, behoudens de wijzigingen [1]) daarin gemaakt door de artt. 13 en 14. De Fransche republiek heeft dus thans op de stad en haven van *Vlissingen* hetzelfde regt, voor een gedeelte, dat zij vóór de sluiting van het tractaat voor 't geheel uitoefende. Men zal toch niet willen beweren dat zij toen aan de souvereiniteit der provincie Zeeland onderworpen was?"

Na vervolgens in 't breede uitgeweid te hebben over de gematigdheid, door Frankrijk aan den dag gelegd, daar het er in toegestemd had dat zijne souvereiniteits-regten gemeen gemaakt werden, gaat DE LA CROIX aldus voort: „Stelt

---

[1]) Men ziet hoe DE LA CROIX op spitsvondige wijze de zaak omkeert zoodat volgens hem niet eenig regt, (de waardeering hiervan nu eens daargelaten) door de Bataafsche republiek aan de Fransche, zoude zijn afgestaan, maar omgekeerd door deze aan eerstgenoemde.

n thans, burgers directeurs! het standpunt voor oogen waarop de Fransche republiek zich nu geplaatst ziet. Zij bezit in de haven van *Vlissingen*, die zij voor harc schepen tegelijk met de Bataafsche republiek gebruikt, grondgebied en gebouwen en het regt van mede-souvereiniteit op beiden; krachtens deze hare medesouvereiniteit, kan en moet zij voor haar deel aanspraak maken op de *douane-* en andere regten die aldaar geheven worden. Zoudt gij vermeenen, burgers directeurs! dat zij regten, zóó noodig voor den bloei der Fransche zeemagt, ooit zoude opgeven; een haven, arsenalen en werven zoude afstaan, die hoewel een andere mogendheid aan den eigendom op dezelven deel heeft [1]), niettemin behooren tot het grondgebied der één- en ondeelbare republiek? of zoude ophouden haar regt van souvereiniteit uit te oefenen in gemeenschap met 't Bataafsche gemeenebest? tenzij een verdeeling, daar te stellen door een nieuw reglement op billijker voet ingerigt dan het oude, waarbij zij op zoo wonderbaarlijke wijze is om den tuin geleid [2]), een einde make aan de tallooze nadeelen uit de *gemeenschap* voortvloeijende en die wij niet minder dan gij erkennen? Thans hebben wij slechts onze zorg te wijden aan de daadwerkelijke verdeeling van een eigendom, tot heden in gemeenschap verbleven, een verdeeling die, wel verre van een vervreemding van een eigen-

---

[1]) „Possedés par indivis."

[2]) „Dans lequel elle a été si étrangement trompée."

doms- of souvereiniteits-regt der Bataafsche republiek daar te stellen, integendeel een vergrooting is van beiden, daargelaten dat zij noodzakelijk is voor de goede verstandhouding tusschen beide natiën [1])."

Zoodanig was dus de verhouding tusschen de beide gouvernementen aangaande deze zaak, toen de onderhandelingen te *Vlissingen* geopend werden.

Uitdrukkelijk werd, met het oog hierop, aan de commissarissen last gegeven dat zij, zich grondende op art. 14 van het tractaat en op het daaraan gehechte reglement, zouden aantoonen dat aan de Fransche republiek geen souvereiniteit hoegenaamd over de haven, veel min over de stad *Vlissingen* of eenig ander gedeelte van het eiland *Walcheren* was toegestaan, maar alleen 't gemeenschappelijk gebruik der haven om aldaar des verkiezende schepen te bouwen, te herstellen en uit te rusten, mits voor hare rekening, van arsenalen, magazijnen, werven en werkvolk zich bedienende en dat men derhalve, van Fransche zijde zich had te wachten van zich in eenig opzigt te mengen in de administratie der politie of justitie en voorts voor alle daden van souvereiniteit, die men op de stad en haven van *Vlissingen* of op eenig ander gedeelte van het eiland zou willen uitoefenen. Dat zij vervolgens op deze gronden zouden aanwijzen hoe,

---

[1]) Note du ministre plénipotentiaire de la république Française au Directoire exécutif de la république Batave 28 Floréal, an 6 (17 Mei 1798).

met meergemeld tractaat en reglement, het arrêté du Directoire exécutif in dato 17 Pluviose, an 6 (5 Febr. 1798), geheel strijdig was, en mitsdien het intrekken van datzelve arrêté in naam der Bataafsche Republiek moesten vorderen [1]).

Mogt er nog eenige twijfel omtrent de zich ver uitstrekkende bedoelingen van Frankrijk bestaan hebben, thans verviel die ten eenenmale.

Mogt men zich nog gevleid hebben dat het Directoire het vestigen van een Fransche douane te *Vlissingen* willende doordrijven, slechts een zoo hoogen toon had aangeslagen om het Uitvoerend bewind eens te doen zien tot welke logica de directeurs in staat waren, ijdel bleek deze verwachting, toen de commissaris Le Quoy, nú niet meer om het arrêté van 17 Pluviôse te verdedigen, in zijne conferentiën met de Bataafsche commissarissen, de aanspraken van het Fransche bewind, uitgedrukt in bovenstaande nota van de la Croix en de gronden waarop men oordeelde dat deze berustten, aan hen overlegde, verklarende dat:

1°. De haven van *Vlissingen* uitdrukkelijk bij art. 14 van het tractaat van *'s Hage*, van 16 Mei 1795, gemeen verklaard en alzoo op dit oogenblik onverdeeld (indivis) was tusschen beide republieken.

---

[1]) Art. 9 en 10 der instructie voor de Bataafsche commissarissen.

Dat, aangezien noodwendig uit *gemeenschap* (communauté) voortvloeide *gelijkheid van regten*, derhalve, bijaldien het Bataafsche gemeenebest het regt van souvereiniteit over de haven van *Vlissingen* had, de Fransche republiek dit evenzeer bezat.

2°. Dat dit regt, door Frankrijk voorbehouden op de haven van *Vlissingen*, deel uitmaakte van de uitzonderingen [1]), op de teruggave aan de Bataafsche republiek gedaan bij art. 11.

Dat immers, ten tijde dat het tractaat gesloten werd, het staatsligchaam, bekend onder den naam van republiek der Vereenigde gewesten, niet meer bestond; zijn grondgebied de eigendom was van Frankrijk door 't regt van den veroveraar, 't geen alle andere regten doet vervallen en derhalve alle staatseigendommen dier republiek in *volle souvereiniteit* aan Frankrijk behoorden.

Hij eindigde met aan de commissarissen te kennen te geven, dat hij nu vertrouwde: „que la république Batave ne contesterait plus le droit de co-propriété et co-souveraineté de la république Française sur le port et la ville de *Flessingue:* un point sur lequel le Directoire exécutif ne reculera jamais, parcequ'il ne peut et ne voudra jamais aliéner un port, des terrains, des arsenaux, des chantiers, qui, bien que possédés par indivis, n'en font pas moins partie du territoire de la république une et indivisible [2])."

---

[1]) Zie art. 12.

[2]) Office van LE QUOY aan de commissarissen.

Het zal niet moeijelijk vallen de gronden door Frankrijk aangevoerd voor zijne aanspraak op mede-eigendom en mede-souvereiniteit van *Vlissingen*, door MEIJER teregt „une erreur politique" genoemd, te wederleggen.

Wel verre toch van uit het tractaat van 16 Mei voort te vloeijen, was zij slechts het voorwendsel waaronder de Fransche republiek, misbruik makende van de afhankelijkheid harer bondgenoote, sans coup férir, in vollen vrede zich wilde meester maken van den sleutel der *Schelde*.

Dat uit een gemeenschap voor de partijen tusschen wie die gemeenschap bestaat, gelijke regten geboren worden is ontegenzeggelijk, doch deze kunnen zich nooit verder uitstrekken dan hetgeen tot de gemeenschap behoort. Zoolang nu niet met zekerheid beslist was, *wat* bij het Haagsche verdrag gemeen was gemaakt, kon men ook niet bepalen, *welke* regten dien ten gevolge *gelijk* waren. En dat niet op den eigendom, maar op het gebruik door de onderteekenaars met de woorden „sera commun" het oog gevestigd was, blijkt uit het onmiddelijk daarop volgende: „*son usage*" etc. [1]) en niet minder uit de eerste woorden van het Réglement pour determiner *l'usage* etc. *en conséquence* de l'art. 14 etc.: „Les deux nations se serviront également du port *pour* la *construction*, la *réparation* et *l'équipement de leurs* vaisseaux."

Ten tijde der onderhandelingen hadden dan ook de repre-

[1]) Zie art. 14 van het tractaat.

sentanten van 't Zeeuwsche volk hunne extraordinaris gedeputeerden ter generaliteit alleen gemagtigd om toe te staan „het gebruik der haven van *Vlissingen* op den voet als zulks aan de meest gefavoriseerde natie kan toegestaan worden, met vrijheid tot het maken van arsenalen en werven binnen de stad . . . . . en voorts dat door de Fransche republiek voor een bepaalden tijd, immers tot een algemeene pacificatie, garnizoen binnen de stad *Vlissingen* zou worden gehouden . . . . . mits dit garnizoen zich niet bemoeije met het politiek bestuur der stad en provincie en aan alle plaatselijke wetten en costumes onderworpen blijve even als de andere ingezetenen, alles zonder eenige *atteinte* te doen aan de *souvereiniteit* en *onafhankelijkheid* van deze provincie en de capitulatie ten haren behoeve gesloten [1]."

Verder het te laten voorkomen, alsof *Vlissingen* bij genade teruggeschonken ware met voorbehoud van mede-eigendom, is zoo geheel in strijd met de geschiedenis van het binnenrukken der Fransche legers in Holland, in het jaar 1795, en vooral met de wijze waarop *Walcheren* door den generaal MICHAUD bezet was geworden, dat met het oog op 't geen wij boven schreven [2] thans een enkel woord genoeg zal zijn om het onhoudbare dier bewering aan te wijzen.

---

[1] Notulen van de provisionele representanten van Zeeland, 15 Mei 1795.

[2] Zie boven bl. 17 en volg.

In 1793 had de Fransche republiek aan den stadhouder den oorlog verklaard. Na twee jaren tegen dezen den oorlog gevoerd te hebben, dringt PICHEGRU in *Gelderland* en *Utrecht* door en vaardigt een manifest uit [1]), waarin de patriotten worden opgeroepen om zich met het Fransche leger, dat hun *de vrijheid komt brengen*, te verbroederen.

WILLEM V vertrekt naar Engeland en overal worden thans de poorten voor de vrijheidsmannen geopend. Een nieuw bewind treedt op, doet de waardigheid van stadhouder en kapitein-generaal te niet, laat zich door afgezanten vertegenwoordigen, in één woord gaat voort alle daden van souvereiniteit te verrigten, terwijl eindelijk het Fransche gouvernement met hetzelve op gelijken voet handelende, een tractaat van vrede en bondgenootschap met dit bewind sluit, waarbij de republiek der Vereenigde gewesten als een *vrije* en *onafhankelijke mogendheid* wordt erkend wier onafhankelijkheid en nieuwe regeringsvorm, zooals die door de staten-generaal en iedere provincie in 't bijzonder is vastgesteld, gewaarborgd worden [2]).

Kan hier dus sprake zijn van een *herstelling* der Bataafsche republiek, van een bezit en „*toute souveraineté* par droit de conquête? [3])"

---

[1]) Zie Bijlage II.

[2]) Art. 1 van het tractaat.

[3]) Office van LE QUOY, aan de commissarissen.

Doch er is meer. Gesteld nu al, dat de voorstelling der feiten zooals die door den Franschen zaakgelastigde gegeven werd, een juiste was en het Fransche leger Holland als overwinnaar, niet als „vriend en bondgenoot [1]),” met de wapens in de hand ware binnengetrokken, toegegeven voor een oogenblik, dat met art. 11 een genadige afstand van veroverd grondgebied door de onderteekenaars bedoeld werd, dan wist men toch dat Zeeland tijdens de sluiting van het tractaat, nog een op zich zelf staande souvereine provincie uitmaakte; dan heeft men slechts bekend te zijn met de omstandigheden waaronder de Fransche troepen Zeeland betraden; dan is het voldoende een blik te werpen op de capitulatie [2]) met Michaud gesloten, om te zien dat dit gewest in geenen deele *veroverd* is geworden, dat noch *Vlissingen* noch eenig deel van *Walcheren* aan Frankrijk heeft toebehoord en bijgevolg ook niet afgestaan kon worden.

Van waar dan het regt om te verklaren „que la république Française n'avait *cessé* d'être co-propriétaire de la souveraineté du port de *Flessingue?* [3])”

Had Frankrijk vroeger althans in diplomatieke nota's, aan de

---

[1]) Zie genoemd manifest.

[2]) Zie Bijlage III.

[3]) Zie de nota van de la Croix, boven bl. 105.

Bataafsche republiek het regt toegekend om het betalen der belastingen van de Fransche marine te vorderen, thans bij de onderhandelingen te *Vlissingen* werd dit regt ten eenenmale ontkend. Bij het standpunt waarop het Directoire zich nu geplaatst had met betrekking tot de hoofdkwestie, was ook wel niet anders te verwachten.

Le Quoy gaf den Bataafschen commissarissen te kennen, uitdrukkelijk door zijn gouvernement gelast te zijn hun te doen opmerken hoe de middelen, die thans door de beambten der Fransche republiek in 't werk gesteld moesten worden, om het graan ten dienste van hare marine gemalen te krijgen, in de hoogste mate schadelijk voor de republiek waren en zulks alleen ten gevolge van de „chicanes sans nombre" van het gewestelijk bestuur van Zeeland. „Men ging toch steeds voort het betalen der belastingen van de marine te vorderen, die daartoe *volstrekt onverpligt was.*"

„Het betalen dier regten — dus luidde zijne redenering — kan alleen van onderdanen gevorderd worden, of wel, als prijs eener welwillende ontvangst in een onzijdige haven. In geen van beide gevallen verkeert de Fransche republiek te *Vlissingen.* De scheepsmagt van dat land in de haven aldaar, waakt er voor de belangen van beide volken. Is het billijk dat de hulp aan een bondgenoote verstrekt, door deze drukkender gemaakt wordt door er de kosten nog van te vermeerderen?"

„Wat de verklaringen der ministers van marine en buitenland-

sche zaken [1]), indien men zich daarop beroepen wil, betreft, deze hebben alleen betrekking op hetgeen door de Franschen als individus, niet op hetgeen door de Fransche republiek verbruikt wordt. En buitendien, hoe men hier over ook wilde denken, deze verklaringen waren *bloot ministerieel en verbonden geenszins het Directoire exécutif (!)*"

„Il résulte donc — dus eindigde LE QUOY zijne memorie — que la république Française, comme co-proprietaire et co-souveraine du port et ville de *Flessingue* ne peut être assujettie à aucun droit."

„Que la marine en particulier, secourant sa fidèle alliée, ne peut se soumettre au payement d'un subside pour le secours qu'elle accorde."

„Que la lettre du ministre de la marine du 7 Prairéal, an 5 indépendamment de ce qu'elle ne porte décision, que pour le personnel des Français à *Flessingue*, doit être considerée comme non avenue [2])."

Derhalve eischte de commissaris in naam van de Fransche republiek, van het Bataafsche gouvernement dat het de noodige bevelen zou geven, opdat den beambten der Fransche marine te *Vlissingen* geen hinderpalen meer werden in den weg gelegd, bij het doen malen van granen en het in-, uit- en doorvoeren

---

[1]) Zie boven bl. 78.

[2]) Office van LE QUOY aan de commissarissen.

van deze en andere voorwerpen van verbruik ten behoeve dier administratie [1]).

Het eerste argument berust geheel op de voorgewende medesouverciniteit, waarover wij reeds gehandeld hebben, en wat nu in de tweede plaats het betoog van LE QUOY moest ondersteunen, valt van zelf weg bij een juiste waardering der feiten.

De brieven van CH. DE LA CROIX en TRUGET bevatteden het antwoord op de missive van onzen gezant, waarin deze zich beklaagde over de weigering van den kant der administratie van de *Fransche marine te Vlissingen* om aan de belastingen te voldoen. Die administratie kon dus alleen bedoeld zijn in de verklaring der ministers, dat de Franschen verpligt waren tot de betaling der „*droits réclamés* par le gouvernement Batave." Bij den Franschen minister van marine zou men ook evenmin ter sprake hebben gebragt, aan welke verpligtingen Franschen, in hun privé-leven zich onttrokken, als dat deze er zich mede zou hebben ingelaten om te beslissen, aan welke belastingen partikulieren te *Vlissingen* onderworpen waren.

En moet het antwoord gegeven door een minister van bui-

---

[1]) In een der conferentiën hadden de Bataafsche commissarissen hunne vrees uitgedrukt, dat de vrijdom van belastingen de geldmiddelen in de war zou sturen. „Comment" riep LE QUOY uit „l'exemption des impôts jetterait la confusion dans vos finances? mais il est difficile de concevoir comment un acte négatif pourrait entrainer de la confusion! En effet, de quoi s'agit-il? tout simplement *de ne pas recevoir!*" Voorzeker, wat was eenvoudiger? Men *ontving*: *slechts niets!*

tenlandsche zaken op de vertoogen eener vreemde mogendheid, door middel van haren gezant uitgebragt, niet als de uitdrukking van den wil of de meening zijner Regering beschouwd worden?

De meergemelde beschikking van CH. DE LA CROIX te willen doen voorkomen als slechts de persoonlijke meening des ministers te kennen gevende, is slechts een ellendig voorwendsel om de kwade trouw te bemantelen die het Directoire in zijne diplomatieke verhouding tot de Bataafsche republiek maar al te dikwijls aan den dag legde [1]).

Terwijl de onderhandelingen te *Vlissingen* nog hangende waren, begon de Fransche marine met een nieuwe aanspraak voor den dag te komen. Zij weigerde namelijk voortaan het gebruikelijke havengeld te betalen. Eer echter de Bataafsche commissarissen hieromtrent de noodige stappen bij den commissaris LE QUOY konden doen, vertrok deze in de lente van 1799 naar *'s Hage* en werden de onderhandelingen te *Vlissingen* afgebroken.

Nadat LE QUOY nog eenigen tijd te *'s Gravenhage* vertoefd

---

[1]) In 1805 werd aan deze kwestie, zoo lang reeds feitelijk door de agenten van Frankrijk beslist, ten genoegen van dit rijk, voor goed een einde gemaakt. Bij staatsbesluit van 24 Junij, n°. 3, werden de voorwerpen van verbruik ten dienste der schepen van zijne keizerlijke en koninklijke majesteit van alle regten vrij gesteld.

had, waar men hem echter verwees naar de commissarissen door het Bataafsche bewind benoemd om met hem te onderhandelen, keerde hij weder naar Frankrijk terug. Daarop werden te *Parijs* nog eenigen tijd tusschen SCHIMMELPENNINCK en den minister van buitenlandsche zaken TALLEYRAND, nota's gewisseld aangaande de te *Vlissingen* openlijk geblekene aanspraken der Fransche republiek. Het aantal concept-reglementen ter vervanging van het reglement van 16 Mei 1795 werd op last van het Uitvoerend-bewind door de gewezen onderhandelaars te *Vlissingen* met nog één vermeerderd, zonder dat echter het een noch het ander tot een eindregeling van deze teedere kwestie leidde.

De Bataafsche republiek *kon* haar regt niet loslaten, Frankrijk *wilde* zijne aanspraak niet laten varen. Waarschijnlijk waren ook de staatkundige gebeurtenissen die op het einde van 1799, de oogen meer naar het noorden der republiek deden rigten, niet vreemd aan het slepend blijven dezer onderhandelingen.

Toen de Engelsche vloot voor *Texel* verschenen was, had de weigering van het scheepsvolk om tegen de prinsenvlag, door den vice-admiraal MITCHELL geheschen, te strijden, 't geen er was overgebleven van de vloot die eens zegevierend de Theems opvoer, in handen van Engeland doen vallen. Den 27 Augustus was onder ABERCROMBIE het Anglo-Russische expeditie-corps op de Noord-Hollandsche kust geland. Den 19

September was de hertog van *York* met BRUNE slaags geweest bij *Bergen* en den 6 October was de veldslag bij *Castricum* geleverd. Uit *Lingen* had FREDERIK WILLEM, Erfprins van Oranje, een proclamatie aan het Nederlandsche volk gericht, terwijl eenige uitgewekenen, onder HEECKEREN VAN SUIDERAS, reeds tot *Westervoort* doorgedrongen, in *Gelderland* een beweging ten gunste van den stadhouder trachtten te bewerken. Van de stemming die binnen 's lands heerschte moge het volgende, uit een brief van een voorstander der toenmalige orde van zaken, den representant VAN LEEUWEN, getuigen: „Geene andere dan knorrige brieven schrijft men mij uit Amsterdam, men schrijft — overal wordt trots gehandeld; van den wetgever af tot de sub-agenten toe; de een beveelt en gelast al meer dan de ander — overal zit meer trots dan bij de vorige aristokraten — deze ontzagen het volk nog al, nu is het willekeur, men tracteert de belangen der burgers en bagatelle." — enz.

In Frankrijk [1]) had de 18 Brumaire den generaal BUONA-

[1]) Hoe het er hier uitzag ziet men uit een vertrouwelijk schrijven van SCHIMMELPENNINCK aan VAN DER GOES, in die dagen: „Alhier (*Parijs*) is niets anders dan geld en corruptie aan de orde van den dag, zelfs meer dan ooit — aan iets dat naar republicanisme gelijkt is niet meer te denken en het is een loutere satire geworden, enfin, in dit land hebben wij de laatste revolutie nog niet gehad."

PARTE kort daarna de oppermagt geschonken, in plaats van het lot dat hem het Directoire welligt in Egypte had toegedacht [1]), en de aandacht van den eersten consul was thans meer op het verkrijgen van de vriendschap van Rusland dan op het behouden van die der Bataafsche republiek gevestigd [2]). De houding die Wurtemberg, Beijeren en Mainz met Oostenrijk aan 't hoofd, tegenover de Fransche republiek bleven bewaren, toen de overige staten zich van de coalitie hadden afgescheiden, hield hem te zeer bezig dan dat hij 't oor konde leenen aan de klagten van den Bataafschen gezant.

En toch, maar al te gegrond waren de klagten die SCHIMMELPENNINCK in naam der Bataafsche republiek, bij den eersten consul had in te brengen.

---

[1]) „Il faut ici dévoiler l'atroce perfidie de ces trois brigands, (REWBELL, BARRAS, RAVEILLERE). BONAPARTE leur fut toujours odieux et ils ne perdirent jamais de vue le projet de le faire périr..... quelqu'un voulait en effet perdre BONAPARTE, c'était le fameux trio, toujours tremblant pour son autorité ..... et du reste on aurait fait à BONAPARTE des obsèques tout aussi magnifiques que celles qu'on a faites à HOCHE." Reponse de CARNOT, au rapport fait sur la conjuration de 18 Fructidor, au conseil des cinq-cents etc.

[2]) Hij zond de Russen, door BRUNE in Noord-Holland krijgsgevangen gemaakt, na ze van nieuwe uniformen voorzien te hebben, naar Rusland terug, op kosten der Fransche republiek, zonder een voorstel van uitwisseling van PAUL I af te wachten. (Zie ANQUETIL, Hist. de France, continuée par DULAURE et PAUL LACROIX, t. V, p. 410.

Immers het status quo uit het afbreken der onderhandelingen ontstaan, werd door de Fransche beambten te *Vlissingen* in geen enkel opzigt geëerbiedigd. Ontvingen zelfs de Bataafsche autoriteiten niet een uitnoodiging van den sous-commissaire-de-marine BARNIER en van BARBIER, chargé des fonctions d'état-major, tot het bijwonen eener „fête pour la plantation des arbres de liberté dans le port, d'après l'arrêté du Directoire exécutif et la lettre circulaire du ministre de la marine, à tous *les ports Français*" waarop met veel plegtigheid twee vrijheidsboomen werden opgerigt? Terwijl de in het dok liggende schepen als met vlaggen overdekt waren, haalden het garnizoen, de equipage der oorlogsfregatten en de grenadier-compagnie der burgers, den chef-d'escadre CASTAGNIER en het corps zeeofficieren af van het hôtel de la douane en den generaal OSTEN met zijn staf van het stadhuis, en trokken toen, na een omgang door de stad, naar het voormalig Westindische pakhuis, waar een sierlijk geschilderde boom werd opgerigt. Gelijke plegtigheid vond ook vóór het huis der Fransche marine plaats; alles opgeluisterd door muzijk en salvo's van de batterijen. Dat hoogdravende aanspraken niet achterwege bleven, spreekt van zelf.

„Wie is er," dus schrijven de burgers VAN DOORN en BIJLEVELD aan den agent van buitenlandsche betrekkingen „wie is er die de dagelijksche handelingen ziet, en de gesprekken hoort die onder het volk rouleren en waarvan niemand dan de Fransche agenten de disseminateurs zijn, die niet inziet dat Frankrijk

van dag tot dag, telkens een stapje verder gaande, zich allengs in 't volle genot en bezit dezer stad stelt, met dat gevolg dat het eindelijk niet meer mogelijk zal zijn, eenig herstel daaromtrent te weeg te brengen; wij gevoelen wel dat het Bataafsche gouvernement zulke innovatiën niet stilzwijgende zoude gedoogen maar daartegen reclamatiën laten doen. Doch wat baten die reclamatiën? De Franschen gaan hun 's weegs en zullen daarmede continueren totdat ze eensklaps als met een donderslag zich de privatieve souvereiniteit over *Vlissingen* zullen arrogeren. De uitkomst zal zulks bevestigen, wanneer daarenboven nog deze of gene Bataafsche ambtenaar uit ijver en liefde voor zijn vaderland en uit besef van pligt, de bevelen van zijn gouvernement ten uitvoer leggende, het slagtoffer wordt van die betrachting van zijn burgerpligt."

Bleef niet in weerwil van al het verzet tegen het arrêté van 17 Pluviôse, an 6, de Fransche douane in volle werking?

En niet minder inbreuk maakte Frankrijk op de souvereiniteit der Bataafsche republiek, door op de Zeeuwsche stroomen oorlogschepen te onderhouden, die elk schip aanhielden [1]).

---

[1]) Welke gevolgen dit voor den handel had, zal blijken uit het volgende, overgenomen uit stukken dienaangaande gewisseld, die buiten ons onderwerp vallen: » Quelle doit être la surprise du gouvernement Batave, en voyant que les bâtiments de guerre stationnés dans les eaux, mêmes à la rade de quelques villes et forts de notre pays ont fait arrêter et visiter les navires marchands qui y passaient,

Fransche kapers maakten zich om de nietigste redenen meester van alle schepen zonder de vlag in aanmerking te nemen en bragten dezen op naar Duinkerken, zelfs naar Hollandsche havens, alwaar men dezelven, zonder zich aan de wetten des lands te storen, voor goeden prijs verklaarde [1]).

---

rentrerènt ou sortirent des ports Bataves; que leurs papiers ont été scellés, leurs navires arrêtés et detenus sous les batteries des corvettes Françaises; que les officiers de la marine Française se sont même permis de couper les câbles, par lesquels les navires marchands étaient amarrés aux jetées des ports et d'insulter les employés de la douane Batave ..."

„ Au mois de Novembre dernier un bâtiment, chargé de produits Bataves, sort du port de *Middelbourg* pour se rendre à Lisbonne; arrivé à *Rammekens* il fut arrêté par une corvette Française, le capitaine fut conduit à *Flessingue* où il fut interrogé, puis renvoyé à bord de la corvette. Le voyage fut rétardé de plusieurs jours, enfin il n'est relaché qu'après qu'on eut épuisé toute chicane à son égard Cependant il ne jouit pas longtemps de sa liberté, car à peine arrivé à deux lieues de distance, il fut pris à la vue de *Westcapelle* par un corsaire Français et conduit à Ostende."

[1]) „ Il y a longtemps que particulierement dans les villes commerçantes s'élévent des plaintes sur des hostilités des corsaires Français, qui obsédant l'entrée de nos ports et l'embouchure de nos rivières, enlevaient tous les vaisseaux, amis ou neutres." (Nouvelles politiques. Leyde 17 Août 1799).

„ Le tribunal de cassation a confirmé la condamnation prononcée par le tribunal de Douai, du navire Américain le Farmer, enlevé par trois bâteaux corsaires, sous le canon même du port Hollandais de Goeree et ce uniquement pour la raison que dans la cabinet il avait été trouvé une paccatille particulière de nippes, qui d'après des déclarations assermentées n'appartenaient ni au pro-

Dit alles zal echter geen bevreemding verwekken, wanneer men weet dat te midden der onderhandelingen te *Vlissingen* gevoerd, aan den gezant SCHIMMELPENNINCK werd voorgesteld als het beste redmiddel om aan de eindelooze haspelarijen een einde te maken, de geheele en formeele afstand van *Vlissingen* aan de Fransche republiek — „ik meende" zegt SCHIMMELPENNINCK „dat het bij vorm van polsing slechts opgeworpen werd en antwoordde half schertsende, doch toen ik tot mijne verwondering bemerkte dat men zulks in ernst meende, gevoelde ik eene alleronaangenaamste gewaarwording; en antwoordde met al het accent van innerlijk gevoel dat ik niet geloofde dat of het Bataafsche gouvernement of het wetgevend ligchaam zich immer de vrijheid zoude veroorloven om dit denkbeeld tot een punt van deliberatie te maken [2])."

En de indruk die teregt een zoodanig voorstel in vollen vrede op den gezant eener bondgenoote, om eenvoudig een gedeelte van haar grondgebied af te staan maakte, zal niet getemperd zijn geworden door een libel, onder den vorm van een „Appel au Directoire exécutif" te *Parijs* verschenen, waarin

priétaire ni ne faisaient partie de la cargaison: un morceau de toile supposé être d'Islande, sans que le fait même de la fabrication Islandaise ait jamais été constaté" etc. (Nouvelles politiques la Haye, 30 Janvier 1799).

[1]) R. J. SCHIMMELPENNINCK aan den agent van buitenlandsche betrekkingen, 4 Januarij 1799.

niet alleen de hevigste verwijten aan het Bataafsche gouvernement gedaan werden, maar zelfs een dreigende toon was aangeslagen die in de hoogste mate beleedigend voor hetzelve was. Men vond er zinsneden in als de volgende:

„ *La Hollande*, notre alliée a les mêmes ennemis que nous. Elle a un intérêt bien plus grand dans le succès de nos armes puisque, la victoire ne couronnant point nos efforts, *la Hollande* reprendrait ses chaines (!)

..... Donc le territoire de notre alliée doit être considéré comme le nôtre ..... les Hollandais veulent aujourd'hui restreindre nos avantages, *mais qu'ils y prennent garde!*

..... En enfreignant les premiers leurs engagements, ils nous dégagent des nôtres.

..... s'il nous revenait l'idée de considérer la *Hollande* comme pays conquis, notre gouvernement pourrait bien alors songer à l'interêt que nous avons de jouir *sans partage* du port de *Flessingue* et d'y ajouter l'île entière de *Walcheren*, qui nous convient sous tant de rapports."

En toch ontzag het Fransche bewind zich niet, dit stuk officieel ter kennis van de Bataafsche commissarissen te doen brengen, met de bijvoeging „ qu'il appuyait fortement ces réclamations, qui paraissent fondées [1])." Geen wonder zoo SCHIM-

---

[1]) Office van LE QUOY, aan de commissarissen.

MELPENNINCK somwijlen door moedeloosheid overvallen werd. „Ik kan mij niet bedwingen," — schreef hij onder anderen op het laatst van 1799— „om te verklaren dat ik, hoezeer tamelijk ferm van geest, sedert eenigen tijd geheel wegzink onder het gewigt van verdriet en teleurstellingen, die ik ondervind en onder het nog ondragelijker gevoel, hetwelk de beschouwing van de tegenwoordige situatie van ons zinkend vaderland op mijne ziel uitwerkt, — dan hoe dit ook zij, is het Bataafsche gouvernement getroost en acht hetzelve het staatkundig om nog een hoop op beter te blijven voeden en het taaiste geduld onder de bijkans ondragelijk beproevingen te rekken, ik zal trachten in de nieuwe moedneming te deelen en nog eenige weken uitstellen, alvorens mij aan de misdaad van wanhoop aan 's lands gemeene zaak bloot te stellen [1])."

De verwachtingen die men zich van de onderhandelingen te *Vlissingen* had voorgespiegeld, waren alzoo in rook vervlogen. Het geen men zich nog had willen opdringen, dat slechts als misbruik van gezag van ondergeschikte ambtenaren moest beschouwd worden, was thans duidelijk gebleken willekeur van het Fransche gouvernement zelf te zijn. Dit was althans de vrucht geweest der onderhandelingen, die, omtrent de inzigten van

---

[1]) SCHIMMELPENNINCK aan den agent van buitenlandsche betrekkingen, 9 December 1799.

Frankrijk en zijne bedoelingen ten opzigte van de stad en haven van *Vlissingen* thans allen twijfel hadden weggenomen.

De volgende jaren geven onophoudelijk getuigenis dat, in weerwil, wij zullen niet meer zeggen, van het goed regt der Bataafsche republiek, maar van het status quo en niettegenstaande de uitdrukkelijke vertoogen te Parijs ingebragt [1], Frankrijk voortging zich als de eenige souverein van *Vlissingen* te gedragen, tot dat het voor Koning LODEWIJK was weggelegd, het eenige redmiddel in toepassing te brengen dat zoo zeer de verontwaardiging van SCHIMMELPENNINCK had opgewekt.

---

[1] „La république Batave n'est pas une conquète, les habitants reçurent en 1795 des frères et non des vainqueurs, des amis et non des oppresseurs." (Nota van SCHIMMELPENNINCK, 21 Julij 1799).

ZESDE HOOFDSTUK.

Zoolang het systema blijft voortduren om geen het minste gewigt aan verbindtenissen tusschen sterken en minder sterken te hechten; zoolang met één woord Europa niet wederkeert tot zoodanige soort van équilibre van magt, waaruit weder een soort van regt der volken en égards van kleinere en grootere mogendheden geboren worden, zoo lang zie ik voor onze republiek geen schijn van gegronde stap op eenige wezenlijke independentie, noch op het solide fixeren der ware betrekkingen tusschen dezelve en dit land.

Hoezeer deze algemeene consideratiën mogen schijnen niet directelijk tot het eigenlijke object thans in quaestie, namelijk van *Vlissingen* te behooren, zoo staan echter de gevolgen die daaruit resulteeren in een naauw verband met hetzelve.

SCHIMMELPENNINCK aan den agent van buitenlandsche betrekkingen.

De Bataafsche republiek in zoodanigen staat van afhankelijkheid te houden, dat zoo al niet haar bestaan, althans de ontwikkeling harer welvaart steeds bleef in de hand van Frankrijk; dat overwigt, dreigende of belovende telkens te doen gevoelen, zoo vaak men haar geldsommen wilde afpersen, zie daar de staatkunde, reeds eenige jaren door het Directoire gevolgd [1]) en thans, naar het weldra bleek, door den eersten consul voortgezet.

[1]) Toutes les fois que le Directoire exécutif avait besoin de quelque res-

Reeds kort na den 18 Brumaire drong BONAPARTE in een conferentie met den Bataafschen gezant, op een voorschot van zes millioen aan, om aan den dringenden geldelijken nood, waarin het Fransche gouvernement zich bevond, te gemoet te komen. Dan het gemis van het onderpand, hetwelk daarvoor der Bataafsche republiek in handen zou gegeven worden, had deze onderhandeling doen afspringen, waarvan SCHIMMELPENNINCK zich vooral had voorgesteld voor de zaak van *Vlissingen* partij te trekken [1]).

Hoewel kort daarop het tractaat van 5 Januarij 1800 [2]) tegen den afstand van eenige enclaves, die eerst twee jaren later door Pruissen aan Frankrijk [3]) werden afgestaan, zes millioen francs aan het nieuwe gouvernement te *Parijs* bezorgde, bleef men aldaar in voortdurend geldgebrek verkeeren. Dit deed BONAPARTE bij de Bataafsche bewindslieden met een voorstel optreden dat wel uitlokkend scheen en zeker voor *Vlis-*

---

source extraordinaire, il faisait naître une question litigieuse avec ses voisins, ensuite il condescendait à la faire racheter par une somme d'argent. (Comte DE GARDEN, Histoire des traités etc. Tom. XII, p. 176).

[1]) Zie G. SCHIMMELPENNINCK, R. J. SCHIMMELPENNINCK en eenige gebeurtenissen van zijn tijd, I, bl. 208 volg.

[2]) DE GARDEN zegt hiervan: „c'est à la faveur d'une metonymie que cet arrangement porte le titre de traité."

[3]) Bij de conventie van *Parijs* 23 Mei 1802. Zie DE GARDEN, tome XII, p. 178. — Ook toen geraakte de Bataafsche republiek nog niet in 't bezit dezer landen, en werd daarvan MURAT later meester.

singen van 't hoogste belang had kunnen zijn. Ten opzigte van deze stad werd door den minister van buitenlandsche zaken, aan VAN DER GOES niets minder dan het volgende aanbod gedaan, dat, *Walcheren* op eens ontslaande van een heerschappij die vooral op *Vlissingen* drukte, een nieuw leven aan deze laatste plaats zou gegeven hebben. „Alle regten van de Fransche republiek op *Vlissingen*, door het tractaat van *'s Hage* bekrachtigd, zullen aan de Bataafsche republiek worden afgestaan. De Fransche inrigtingen zullen van *Vlissingen* worden weggenomen, maar de Fransche republiek zal de vrije vaart op de *Schelde* behouden [1])."

De gunstigste verwachtingen die men ooit omtrent den uitslag der onderhandelingen van de Bataafsche commissarissen, met LE QUOY had kunnen koesteren, werden door zulk een grootmoedigheid verre overtroffen!

Thans scheen de waarheid te zullen blijken waarvan in 1795 gesproken was, toen Hunne Hoogmogenden aan ALQUIER hadden toegevoegd [2]): „Er is eene groote waarheid, burger repre-

---

[1]) Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek, d. II, 1e. stuk, bl. 155 enz.

[2]) Bij gelegenheid dat de sabel van DE RUYTER, de bevelhebberstaf van TROMP en een stuk kanon met brillanten ingelegd (weleer een huldebewijs van een Javaanschen prins) uit het kunstkabinet van den stadhouder op statige wijze aan Hunne Hoogmogenden werden *aangeboden*. Het overige van dit, door zijne waarde en zeldzaamheid beroemde kabinet was naar *Parijs* weggevoerd geworden.

sentant, zoo roemrijk voor de Fransche als bemoedigend voor de Bataafsche natie; ze is deze: Regtvaardigheid is onafscheidelijk van magt; de Fransche republiek zoo magtig, toont zich niet minder regtvaardig."

Jammer maar, dat de Bataafsche republiek niet bij magte was van het aanbod gebruik te maken.

Er was toch een clausule aan verbonden, de krachten der Bataafsche geldmiddelen verre te boven gaande, namelijk: „alsdan zal de Bataafsche republiek aan de Fransche republiek betalen: *vijftig millioen* te weten: *vijf* millioen in den loop der maand Ventôse, *vijftien* in den loop van Germinal en *tien* in elk der drie volgende maanden."

Sedert de provisionele representanten van Zeeland hadden uitgeroepen, dat zij voor geen millioen teruggedeinsd zouden zijn om de zoo gevreesde articles préliminaires van 5 April 1795 te voorkomen, waren een tal van jaren voorbijgegaan die Zeeland niet rijker hadden gemaakt en buitendien, wat had één millioen hier gebaat bij een eisch van 50 millioen? Van het geheele voorstel kwam alzoo niets, en ijdel bleken ook de verwachtingen die SCHIMMELPENNINCK van de komst van SEMONVILLE scheen gekoesterd te hebben. In de mededeeling toch aan VAN DER GOES dat men dezen, weldra te *'s Hage* als opvolger van DESFORGUES [1]) zoude zien verschijnen, had hij

---

[1]) LOMBARD (DE LANGRES) was den 24 Julij 1799 vervangen door FOUCHÉ,

zich dus uitgelaten. „Ik heb verder reden om te gelooven dat het stuk van *Vlissingen* een punt van SEMONVILLES instructie uitmaakt. Ik heb dikwijls de eigenlijke bedoelingen van het Fransche gouvernement dienaangaande zoeken te sondeeren, doch nimmer kunnen slagen, om mij van het eigenlijke daarvan te verzekeren. *Dit echter* was mij vrij klaar dat vóór de revolutie van 18 en 19 Brumaire men zeer slinksche oogmerken op dit stuk begon te developperen. Voor zooverre ik kondc bespeuren had SIÈYÉS [1]) daaraan heimelijk een groot deel. Deze man, wat dan ook het motief hiervan zijn moge, scheen bijzonder op de acquisitie van *Vlissingen*, zoo niet op die van geheel *Walcheren* gesteld. *Het zoude mij niet bevreemden dat men thans veel gemakkelijker was op dat stuk*, zoo uithoofde der gedeterminecrde resistentie, welke ik van tijd tot tijd hen verzekerd heb dat men van den kant van ons gouvernement en van dien van het wetgevend ligchaam ten dezen opzigte zoude ondervinden, als ook voornamelijk uit de convictie, welke

---

den beruchten minister van politie onder het eerste keizerrijk, deze door FLORENT GUYOT, wien DESFORGUES, als gezant te *'s Hage* was opgevolgd.

[1]) Deze, voor wien het bezit van *Vlissingen* een idée fixe scheen te zijn had zich weldra, even als ROGER-DUCOS door BONAPARTE verwijderd gezien. In plaats van de waardigheid van grand-electeur à vie, met een tractement van zes millioen francs, en Versailles tot residentie, waarmede hij zich gevleid had, moest hij zich met het voorzitterschap van den senaat tevreden stellen.

men, wil men niet blind zijn, moet hebben dat Engeland nimmer zoude toelaten, dat deze haven in de possessie van de Fransche republiek bleef en dat alzoo deze bedoeling een nieuw beletsel aan den vrede zoude toebrengen [1]." Meermalen was SCHIMMELPENNINCK in de gelegenheid bij den eersten consul, in een vertrouwelijk gesprek de zaak van *Vlissingen* te bepleiten. Zoo schreef hij onder anderen in Februarij 1800: „op den dag der plegtige receptie op de Tuilerien van de buitenlandsche ministers had ik na den maaltijd gelegenheid, een uur met BONAPARTE te spreken, hetwelk ik mij ten nutte maakte om hem de ware situatie van ons land in alle details voor te dragen. Ik meende van de zijde van den consul te bespeuren dat hij met genoegen in mijne taal, de blijken van een belangeloos en onafhankelijk man ontwaarde enz." Hoe weinig echter van die ingenomenheid van BONAPARTE met onzen gezant, en zijne „meest geruststellende verzekeringen" te verwachten was blijkt, wanneer wij kort na deze missive, lezen: „dat op BONAPARTE volstrekt niet meer te tellen was, dat dit begrip steunde op een volkomen kennis van zijn karakter, en dat hij op dat stuk het allergrootste en aller bepaaldste misnoegen ondervond [2]."

Een bezoek door SEMONVILLE in Augustus aan *Vlissingen* ge-

---

[1]) Aan den agent van buitenlandsche zaken, 31 December 1799.

[2]) Secreet aan den agent van buitenlandsche zaken, 19 Februarij 1800.

bragt, alwaar hij een paar conferentiën met de gewezen Bataafsche commissarissen hield, bragt in den bestaanden toestand niet de minste verandering. Na inzage genomen te hebben van 't geen tusschen hen en LE QUOY verhandeld was geworden, keerde hij spoedig naar *'s Hage* terug.

Toen LOMBARD (DE LANGRES) zich nog te *'s Hage* bevond en een meer intieme betrekking met VAN DER GOES had aangeknoopt, dan gewoonlijk bestond tusschen den Franschen gezant en den minister der Bataafsche republiek, voegde deze hem bij zekere gelegenheid toe: „daar wij onze gezanten niet even als FREDERIK II kunnen troosten met de verklaring dat al ontbreekt het hun aan fondsen, tweemaal honderd duizend man hen over den schouder kijken, zoo geven wij hun een geruime bezoldiging en laten aanzienlijke sommen ter hunner beschikking om met een gouden sleutel ons toegang te bezorgen, waar gijlieden u met de bajonet die verschaft."

Op gelijke wijze trachtte men ook thans, waar diplomatieke onderhandelingen niets uitwerkten en het goed regt te kort schoot, *Vlissingen* uit zijn ongelukkigen toestand op te heffen.

In de vergadering van 't Uitvoerend-bewind van 10 Febr. 1801 werd met SEMONVILLE *overeengekomen* dat, zoo hij van den consul onder nog andere voor de Bataafsche republiek gunstige beschikkingen, wist te verkrijgen dat bij den algemeenen vrede, Staats-Vlaanderen met de stad en haven van *Vlissingen*

in den toestand van vóór 1795 zouden terug keeren, hem, SEMONVILLE *f* 100,000 en aan JOSEPH BONAPARTE *f* 500,000 zoude ten deel vallen [1]).

Hetzij de invloed dezer personen aan hunne geldzucht niet evenredig was, hetzij uit andere oorzaken, deze schoone overeenkomst bleef zonder gevolg.

Terwijl het Fransche gouvernement stelselmatig er zich op scheen toe te leggen, de onaangenaamheden, uit den voorgewenden mede-eigendom van *Vlissingen* voortspruitende, te vermenigvuldigen, opdat ons bestuur naarmate die toestand zwaarder drukte, tot des te grooter opofferingen bereid zoude zijn om daaraan een einde te maken, bragt te *Parijs* de onvermoeid werkzame SCHIMMELPENNINCK onophoudelijk de dringendste vertoogen hier tegen in. In een nota aan TALLEYRAND, beklaagt hij zich over de weinige vrucht die zijne herhaalde pogingen gedragen hadden op de volgende wijze. „Ik had mij gevleid, burger minister! dat de verschillende notas die ik de eer had bij u in te dienen, betrekkelijk de aanspraken van het gewezen Directoire op de haven van *Vlissingen*, zouden hebben aangetoond hoe weinig grond voor die aanspraak bestond en dat men er verder van zoude hebben afgezien. Die notas bewijzen, geloof ik, ten duidelijkste, dat er in het trac-

---

[1]) Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek, Bijlage XVI.

taat van *'s Hage* geen enkel woord voorkomt waardoor het vermoeden zelfs maar gewettigd zou kunnen worden, alsof de Fransche republiek op *Vlissingen* een gemeen regt van souvereiniteit zoude hebben en nogtans, steunende op dit valsche begrip van medesouvereiniteit heeft het Directoire er een douane opgerigt, en gaan de ambtenaren dier douane voort, in de haven van *Vlissingen* alle schepen aan visitatie te onderwerpen, in weerwil van het verzet der Bataafsche regenten, die alleen daartoe het regt hebben. Het zal u gemakkelijk vallen, burger minister! na te gaan, welke betreurenswaardige uitwerking dergelijke handelingen niet alleen op de ingezetenen, maar ook op den vreemdeling moeten uitoefenen. Zijn deze handelingen, die door niets gewettigd worden, beleedigend voor den landzaat, doodend voor zijne nijverheid; stellen zij hem in de onmogelijkheid om de drukkende belastingen van allerlei aard waaronder hij gebukt gaat te voldoen, den vreemdeling wiens verontwaardiging zij opwekken, doen zij onze havens mijden waar hij niet meer zeker is *bescherming*, *veiligheid* en *vrijheid* te zullen vinden. Welke middelen van bestaan zullen dan aan de ongelukkige Bataafsche republiek overblijven, wanneer kwellende bejegeningen uit hare havens de schepen verjaagd hebben die het vertrouwen er heen lokte. Deze staat van zaken, burger minister! kan niet blijven voortduren. De waarheid heeft mij reeds meermalen gedrongen het te zeggen en ik kan het niet genoeg herhalen, mijn ongelukkig vaderland

is aan het einde zijner hulpbronnen; hetzelve nadert zijn geheelen ondergang. Ik ben overtuigd dat men zich haasten zal een mildere staatkunde te volgen jegens ons land, wanneer men acht geeft dat geen volk in Europa zoo sterk bezwaard is als het Bataafsche; dat onze belastingen een duizelingwekkende hoogte bereikt hebben en alle handel sedert 1795 heeft stilgestaan [1]."

Van deze nieuwe poging, aan VAN DER GOES kennis gevende, voegt SCHIMMELPENNINCK er bij: „Het is en blijft ten dezen opzigte even zoo gelegen als ik het hier onder de successieve gouvernementen die zich van tijd tot tijd vervangen hebben, altijd ondervonden heb — men durft de kwestie zelve niet aanroeren en mijdt daarover alle discussie — men wijkt van het eigenlijke point af of namelijk, het Fransche gouvernement eenig regt van politie in de stad en haven van *Vlissingen* heeft, ja of neen. In plaats van dit te willen discussieren, komt men onophoudelijk terug tot de klagten over de mercantile communicatiën met Engeland, over de directe navigatie tusschen de wederzijdsche havens, over de protectie van den invoer van Engelsche koloniale producten en fabriekgoederen. Het is te bejammeren dat de blijde vooruitzigten

---

[1]) R. J. SCHIMMELPENNINCK au citoyen ministre des relations extérieures, 10 Août 1801.

bij het opgeven [1]) van onze bezwaren in de maand Maart geopend, zoo weinig gerealiseerd zijn geworden [2])."

Een nieuw veld, waarop hij voor *Vlissingen* werkzaam kon zijn; bood zich weldra voor onzen gezant aan, toen hij, na de teekening der preliminaire artikelen te Londen op 1 October 1801 als gevolmagtigde der Bataafsche republiek naar het congres van *Amiens* gezonden werd, om met de gezanten van Engeland, Frankrijk en Spanje [3]) tot het sluiten van den vrede zamen te werken.

Reeds vóór hij zich naar *Amiens* begaf, had SCHIMMELPENNINCK getracht de Engelsche diplomatie van het belang te overtuigen, dat er voor Engeland in gelegen was om bij Frankrijk, op den afstand van alle regt op de stad en haven van *Vlis-*

---

[1]) In het *Aperçu sur les rapports respectifs des deux républiques* (Febr. 1801). Aangaande *Vlissingen* wordt hier gezegd: „Le gouvernement Français n'ignore pas les plaintes et les abus nombreux auxquels ont donné lieu les articles 13, 14 du traité, relativement au port de *Flessingue*. Pour établir entre les deux peuples cette chaine morale d'affection et de confiance réciproque, plus durable et plus utile, sans doute, que des traités commandés et soutenus par la force, nous désirerions que l'article 13 (Fransche bezetting in *Vlissingen*) n'aura exécution que pendant la présente guerre. Et quant à l'article 14 (gemeen gebruik der haven) la nation Batave en désire la suppression toute entière pour rassurer son indépendance alarmée."

[2]) Aan den agent van buitenlandsche zaken, 17 Aug. 1801.

[3]) Lord CORNWALLIS, JOSEPH BONAPARTE, D'AZARA.

singen aan te dringen. „Vóór eenige dagen" — lezen wij in een schrijven aan VAN DER GOES — „heb ik een conversatie gehad met den heer MERRY, die mylord CORNWALLIS in zijne missie naar *Amiens* zal vergezellen. Ik werd geconfirmeerd dat de Engelsche politiek een heele revolutie heeft ondergaan; niet alleen heeft men geheel van 't herstel van den Stadhouder en zijn huis afgezien, maar hij zeide dat men meent, meer onmiddelijk het gevoel der natie ten voordeele van Engeland te moeten stemmen.

„Op deze wijze met elkander voortredenerende bragt ik het op *Vlissingen* en zeide hem: „„Gij weet wat bij het tractaat van 1795 gestipuleerd is, men is bij ons in de vaste overtuiging dat Engeland bij eenige secrete artikelen de preliminaire voorziening tegen deze punten gestipuleerd heeft — is dit zoo?"" — „„Ik geloof het niet" antwoordde hij. Ik hervatte: „zou uw gouvernement hierin geen belang stellen?" Hier bespeurde ik weder eenige merkelijke verlegenheid. Hij antwoordde dat het zijn gouvernement zeer aangenaam zijn zoude, de Bataafsche republiek in een staat van volkomen integriteit en independentie gebragt te zien. Hij zeide, dat CORNWALLIS wel in last zoude hebben of anders gemakkelijk verkrijgen kon om aangaande dit punt stappen te doen, doch hij verklaarde niet wel in te zien hoe Engeland, partij ter eenre zijde, zich zoude kunnen indringen om de zaak van een geallieerde van de partij ter andere zijde, bij deze te bepleiten. „Niet

alzoo" — zeide ik — „maar in uw eigen belang, als een essentiëel punt, behoorende tot de objecten van definitieve schikkingen." "

„MERRY besloot te betuigen, al het gewigt te gevoelen der zaak, meenende insgelijks dat Lord CORNWALLIS niet manqueren zoude, waar het behoorde, de aandacht hierop te vestigen."

„Er is dus niets dienaangaande gestipuleerd. Men zal, geheel overeenkomstig de taktiek hier gebruikelijk, eerst met Engeland het definitief verdrag van Frankrijk, Holland en Spanje, sluiten en dan, buiten Engeland om, met ons de zaken van de limiten, *Vlissingen* enz. [1])."

Hoezéér het Fransche gouvernement dit inzag en voor een zoodanige zamenwerking van de Bataafsche en Engelsche gezanten vreesde, blijkt uit 't geen uit het ministerie van buitenlandsche zaken aan den Franschen gevolmagtigde te *Amiens* geschreven werd: „Indien de Bataafsche gezant werd toegelaten zonder met de toetreding zijner regering den afstand van Ceilon, in de preliminairen uitgedrukt, te bevestigen zou hij trachten die toetreding met een of anderen afstand, van den kant van Frankrijk b. v., met dien van onze regten op *Vlissingen* te doen betalen, in welk geval gij eens zien zoudt hoe de Engelsche gevolmagtigde tegen u met de Bataafsche ééne

---

[1]) Aan den agent van buitenlandsche betrekkingen, 7 November 1801.

lijn trok [1]);" terwijl ook in de instructie van JOSEPH BONAPARTE stond: „Quant à la prétention qu'on peut supposer au gouvernement Britannique de vouloir ramener dans les discussions d'*Amiens*, ce qui concerne le roi de Sardaigne, *l'établissement* des *Français à Flessingue*, la navigation de l'Escaut, etc. Ce sont des points sur lesquels il faut attendre en se préparant cependant à repousser à cet égard toute discussion et toute insertion au traité."

Den 5 December naar *Amiens* vertrokken, bleek het onzen gezant bij zijne aankomst aldaar, hoe geheel overeenkomstig met het vermoeden, in zijn schrijven aan VAN DER GOES uitgedrukt, de Fransche gezant alleen met CORNWALLIS aan een verdrag arbeidde hetwelk men, buiten ons om, wilde sluiten [2]) ten einde alle bemoeijing van Engeland in hetgeen tusschen de Bataafsche en Fransche republieken te vereffenen stond, af te snijden [3]).

In den aanvang gelukte het wel is waar aan SCHIMMELPENNINCK door er op te wijzen, hoe ééns de vrede met Engeland gesloten, Frankrijk met ons niets zoude afdoen, te

---

[1]) Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis der Bataafsche diplomatie, d. II, 1e. stuk, p. 216 en volg.

[2]) Hoewel dit geheel in strijd was met art. 5 van het tractaat van 16 Mei 1795, „aucune des deux républiques ne pourra faire la paix avec l'Angleterre, ni traiter avec elle sans le concours et le consentement de l'autre."

[3]) Zie G. SCHIMMELPENNINCK, R. J. SCHIMMELPENNINCK enz., bl. 265.

Vlissingen zou blijven heerschen en zich aldaar ter zee steeds meer en meer zoude versterken, den Engelschen gezant te overreden om op een gemeenschappelijk verdrag tusschen de vier mogendheden aan te dringen; doch weldra kon hij de uitwerking bespeuren der inblazingen van Fransche zijde, van waar men niet ophield den Engelschen voor te spiegelen dat zij, door spoedig met Frankrijk te sluiten zich zouden vrijwaren tegen alle lastige eischen van onzen kant [1]).

Zag SCHIMMELPENNINCK zich alzoo te leur gesteld in de hoop, die hij op de medewerking van Engeland gevestigd had, zijne pogingen bij Frankrijk werden te *Amiens* met niet meer vrucht dan vroeger te *Parijs* bekroond. Wèl werd door 't Fransche gouvernement aangeboden de zaak van *Vlissingen* geheel in den zin van de Bataafsche republiek af te doen, doch daarentegen werd van ons een vriendendienst gevorderd van — een leening van vijf en twintig millioen.

Nog eenmaal ontwikkelde onze gezant in eene uitvoerige memorie het regtvaardige van de Bataafsche vorderingen, dààr waar het ijdel bleek de trouw der beloften, door den eersten consul gedaan, in te roepen, een beroep doende op de edelmoedigheid van BONAPARTE. „Het zal onnoodig zijn," zegt SCHIMMELPENNINCK daarin, „hier alle die onaangenaamheden, twisten en betreurenswaardige voorvallen, in herinnering te

---

[1]) G. SCHIMMELPENNINCK, R. J. SCHIMMELPENNINCK enz., bl. 276.

brengen, waartoe art. 13 en art. 14 van het tractaat van *'s Gravenhage* hebben aanleiding gegeven. Bij het opstellen van dit tractaat heeft men reeds zoo zeer voorzien dat de bepaling omtrent het gemeene gebruik der haven van *Vlissingen*, waarvan de uitvoering aan zoovele wisselvalligheden onderworpen was, noodwendig de bron moest zijn van ontelbare oneenigheden dat bij het vijfde [1]) artikel van 't reglement het beslechten daarvan door arbiters werd vastgesteld. De ondervinding heeft die vrees maar al te zeer geregtvaardigd. Na, in tal van diplomatieke notas, alle bewijsgronden uitgeput te hebben die de billijkheid en de rede aan de hand gaven, om aan te duiden hoe onvereenigbaar dergelijke toestand was met de rust van het Bataafsche volk en het welbegrepen belang van beide natiën, na dikwerf te vergeefs een beroep gedaan te hebben op de regtvaardigheid van het Fransche bewind, heeft het Bataafsche gouvernement zich gedrongen gevoeld, zelf een arbitrage uit te lokken. Hoewel naar de letter van het tractaat, is aan dit verlangen geen gevolg gegeven, [2]) maar juist dit heeft de hoop verlevendigd die de Bataafsche regering gebouwd

---

[1]) Lees, *zevende*.

[2]) ..... waaraan (de geschillen omtrent stad en haven van *Vlissingen*) in allen gevalle een arbitrage een einde zou moeten maken, *hetgeen door de Franschen te zeer wordt geredouteerd* enz.

(Missive van A. VAN DOORN en C. G. BIJLEVELD aan het Uitvoerend-bewind).

had [1]) op de goede bedoelingen van den eersten consul, in wiens stilzwijgen omtrent dit punt, zij de begeerte zag om zich tot aan den vrede het genot voor te behouden eener edele en grootmoedige daad [2]), die de Bataafsche natie voor altijd aan hem zoude verbinden door den dubbelen band van belang en dankbaarheid [3])."

Dan, het gezag van de Bataafsche republiek en de invloed van haren gezant [4]) te *Amiens*, waren niet van dien aard dat de vernieuwde pogingen om tot een erkenning te geraken der billijke grieven ten opzigte van *Vlissingen*, met een gunstiger uitslag bekroond zouden worden. Onbeantwoord bleef zelfs zijn schrijven aan TALLEYRAND op het laatst van Februarij: „wanneer men ons alweder belooft, onzen handel volkomen vrij te geven, en al wat denzelven stremmen kan uit den weg te ruimen, wanneer men ons toezegt, ons die staatkundige consideratie, welke wij verdienen, te verschaffen, ligt hierin niet opgesloten, burger minister! dat ons *Vlissingen* in al deszelfs

---

[1]) Mais cette circonstance a même fortifié les espérances que le gouvernement Batave a dû concevoir par les intentions du premier-consul à cet égard .....

[2]) ..... le désir de se réserver pour l'époque de la paix, la jouissance d'un acte généreux et magnanime.....

[3]) Nota 4 Februarij 1802.

[4]) In de instructiën van JOSEPH BONAPARTE stond zelfs: „nous n'avons pas à discuter les réclamations des Hollandais."

integriteit zal terug gegeven worden? .... Hoe mag ik dan vooronderstellen dat de eerste consul, na zulke welwillende gevoelens te hebben aan den dag gelegd, er zich aan zoude willen onttrekken om ons een vergoeding te gunnen, die inderdaad aan onze opoffering nog zoo weinig geëvenredigd is? Hoe zoude men kunnen begeeren dat de Bataafsche ambassadeur, op het oogenblik dat hij de akte teekende, waarbij wij van *Ceilon* staan onteigend te worden, zijn vaderland niets zou hebben aan te bieden dan de onbestemde hoop op eene ontoereikende tegemoetkoming [1])?"

En toch, met een onbestemde hoop, moest men zich vergenoegen. Het eenige wat SCHIMMELPENNINCK op het congres van *Amiens*, voor *Vlissingen* verkreeg, was: een schriftelijke verklaring van JOSEPH BONAPARTE, waarbij deze plegtig verzekerde, in naam van den eersten consul, dat het diens intentie was om *bepaaldelijk en uitdrukkelijk het object van Vlissingen* .... ten genoegen van het Bataafsche gemeenebest, en overeenkomstig de belangen van *beide* natiën af te doen.

Hoe weinig het met deze verklaring ernst was, blijkt uit het gelijktijdig schrijven van JOSEPH aan TALLEYRAND: „Vous trouverez aussi une note du ministre Batave et une réponse que j'ai jugée indispensable pour *n'avoir plus de démêlé avec*

---

[1]) Nota 28 Februarij 1802.

lui; tout l'effet en est d'ailleurs *détruit par la dernière phrase, „selon les interêts des deux nations* [1]).""

SCHIMMELPENNINCK liet echter niet na op de voldoening van het beloofde aan te dringen. „Ik ben te rade geworden," schrijft hij drie maanden na den vrede [2]); „om in droiture een brief in zeer sterke doch gemesureerde bewoordingen vervat, aan den eersten consul over het bewuste onderwerp te schrijven en hem tot prestatie van zijn solemnele belofte aan te manen. Ik twijfel niet of hij zal zich op de eene of andere wijze expliceren; doet hij 't niet, zoo zal ik wederom een anderen stap overleggen; kortom, ik zal niet rusten voor ons land uit deze pijnlijke onzekerheid op dit stuk geraakt is [3])."

In dien brief, kort daarna [4]) aan BONAPARTE gerigt, herinnert hij hem aan zijne menigvuldige betuigingen van welwillendheid, jegens de Bataafsche republiek; aan de heilige verbindtenissen door hem aangegaan, eindelijk aan het congres van *Amiens* en de belofte aldaar gegeven. „Geenszins, generaal consul," — dus vervolgt hij — „verlang ik u met bijzonderheden lastig te vallen, maar het is van *Vlissingen* dat thans

---

[1]) Zie mr. G. W. VREEDE, Geschiedenis van de diplomatie der Bataafsche republiek, d. II, 1e. stuk, bl. 263.

[2]) Geteekend den 27 Maart 1802.

[3]) Aan den agent van buitenlandsche zaken, 30 Junij 1802.

[4]) Den 5 Julij.

bijzonder de rede is, en de noodzakelijkheid om aldaar een staat van zaken te doen ophouden, die even onnatuurlijk als onbestaanbaar is, en dagelijks tot de ongelukkigste botsingen aanleiding geeft, is zelfs door u meermalen erkend. Gelief derhalve aan ons billijk en eerbiedig verlangen, om uwe beloften te zien nagekomen, te voldoen door eenen gevolmagtigde op te dragen deze aangelegenheid met mij te regelen en af te doen [1]).”

Dan, de consul scheen noch de Vlissingsche, noch eenige andere aangelegenheid te willen afdoen, getrouw aan zijn stelsel van ontwijking en verschuiving; en meermalen merkte onze gezant op dat, zoodra hij in een gesprek met den eersten consul, *Vlissingen* noemde, deze onmiddelijk sprak van 't verlengen van het verblijf der Fransche troepen in ons land, en altijd met bijvoeging dat deze het land niet veel bezwaren konden, daar steeds troepen naar onze koloniën gezonden werden.

---

[1]) 5 Julij 1802.

ZEVENDE HOOFDSTUK

. . . . . .

Maar ook dien troost in de ongelukken
Rooft *Vlissingen*! uw razernij,
Een Gal zag Nederlanders bukken,
Neen, onze luister is voorbij.
Vrijwillig kondt ge u dus vernêren,
Een vreemd soldaat als meester eeren,
Uw sleutels in zijn handen zien.
Op, Zeeuwen! 't oude vuur ontbrande,
Wischt uit deze onvergeetbre schande,
Gansch Neêrland zal u hulde biên.

JOAN MELCHIOR KEMPER.

Intusschen — deliberante senatu — was *Vlissingen* meer dan ooit het tooneel der gewelddadigste handelingen en scheen het souvereiniteits-regt van Frankrijk op *deze stad*, voor de Fransche beambten althans een uitgemaakte zaak te wezen. Nu eens behaagde het den Franschen commandant te gelasten dat de poorten, tot niet gering ongerief der ingezetenen gesloten moesten worden met zonsondergang [1]), terwijl ieder burger die na 10 ure zich zonder licht op straat bevond gearresteerd werd; dan weder werd de regering verrast door de vordering om de

---

[1]) Notulen departementaal bestuur van Schelde en Maas, 29 Augustus 1800.

sleutels der sluizen, door welke het zeewater gebragt werd in de vesten, aan de militaire autoriteiten af te staan; een vordering waaraan men niet dan gedwongen gevolg gaf, beducht als men was dat de onbekendheid der Franschen met de plaatselijke gesteldheid van *Walcheren*, dit eiland aan een geheele overstrooming zoude blootstellen.

Den eenen dag waren het vaartuigen met graan geladen, die door de Fransche kanoneerbooten op de Zeeuwsche stroomen werden buit gemaakt, den anderen dag was het een particulier huis dat in bezit genomen werd tot kruidmagazijn of om dezen of genen militairen chef met zijn staf tot verblijf te verstrekken, 't welk dan gewoonlijk, in voor den eigenaar onbewoonbaren toestand, werd verlaten, zonder dat er sprake was van koop- of huurprijs [1]). Was er een generaal met zijn gevolg aangekomen, dan verschenen diens paarden en rijtuigen voor een of ander stal, het digtst bij zijne woning gelegen en de eigenaar kon dan voor zijne paarden enz. een goed onderkomen zoeken [2]). Indien er tegen deze handelingen geprotesteerd werd, luidde het antwoord: „De minister van oorlog der Fransche republiek heeft bevolen dat de reglementen in alle sterke plaatsen dier republiek in observantie, insgelijks in

---

[1]) Koning Lodewijk heeft later verscheidene ingezetenen schadeloos gesteld.

[2]) B. v. bij mr. A. van Doorn, (Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 7 Julij 1803).

Vlissingen als *eene Fransche plaats* zullen worden in acht genomen."

De douane ging voort, de grootste hinderpalen aan den handel van *Vlissingen* (voor zoo ver die nog bestond), in den weg te leggen. Een voorname tak van dezen, de handel in sterke dranken op de Schotsche en Engelsche kusten, ging in deze jaren geheel te niet. Thans reeds prijkte aan het hoofd een wapenbord met het opschrift: *République Française, Douane nationale.* Zoo werd een schip uit *Portsmouth* bij het binnenvallen in de haven van *Vlissingen*, op gewelddadige wijze met behulp van 't Fransche garnizoen gevisiteerd en met douaniers bezet, 't geen aanleiding gaf tot een volksoploop. De regering der stad wist echter nog bij tijds de opgewonden menigte tot bedaren te brengen en te verhinderen dat zij, door feitelijkheden, aan hare sinds lang opgewekte woede tegen de Fransche natie lucht gaf. Eene botsing tusschen de ingezetenen van *Vlissingen* en Fransche troepen zoude toch de schromelijkste gevolgen na zich gesleept hebben.

De houding der laatsten in dienst en soldij der Bataafsche republiek, was dan ook van dien aard geweest, dat het departementaal bestuur van Zeeland een commissie naar *'s Gravenhage* afzond, om het Staatsbewind te kennen te geven hoezeer men in onzekerheid verkeerde omtrent hetgeen, bij een herhaling van dergelijke voorvallen, van de militaire autoriteiten te verwachten zoude zijn; hoe de twijfelachtige houding der

bevelvoerende officieren, gegronde redenen had opgeleverd om het vermoeden te doen ontstaan dat, bij voorkomende gelegenheden, het gezag van het departementaal bestuur zoude in de waagschaal gesteld worden, op een wijze die, tot voorkoming van erger gevolgen, niet onopgemerkt mogt voorbijgaan en ten slotte te verzoeken dat door het Bataafsche gouvernement bij het Fransche bestuur de noodige stappen mogten gedaan worden, opdat niet de rust en de veiligheid der ingezetenen bedreigd wierden door eene gewapende magt, aan wie integendeel de bescherming van beiden was toevertrouwd [1]).

De pogingen, in 't werk gesteld, om het opbrengen van bovengemeld schip naar een Fransche haven te beletten, hadden geen ander gevolg dan een missive van zekeren BLUTELL, zich noemende: directeur des douanes nationales à *Anvers*, aan de stedelijke regering gerigt, waarin hij de ingezetenen van *Vlissingen* noemt: „une populace effrénée qui a osé menacer et injurier les agents de la république Française," verklarende voorts: „le bâtiment est maintenant sous la main du gouvernement Français et son sort *sera* et *doit être décidé* par les tribunaux Français," d. i. van schip of lading wordt nooit meer iets vernomen.

Een groote schade voor de Bataafsche loodsen was, het op-

---

[1]) Secrete notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 12 Julij, 26 Augustus 1802.

rigten van een Fransche loodskamer binnen *Vlissingen*. Hiermede toch ging gepaard de invoering van het réglement de pilotage in de Fransche republiek geldende, waardoor het in- en uitloodsen niet alleen van Fransche, maar van alle schepen die de Wester-Schelde op- of afvoeren bij uitsluiting aan Fransche loodsen werd opgedragen [1]), hetgeen weldra gevolgd werd door de aanstelling van een *capitaine de port*: „alle daden van geweld en overheersching" zooals twee leden van het departementaal bestuur zich uitdrukten [2]) „daden waarvan welligt van den kant eener geallieerde mogendheid geene voorbeelden in de geschiedenis der volkeren voorhanden zijn, het gevolg en uitvloeisel van het wederregtelijk gezag en de geüsurpeerde magt door Fransche ambtenaren en bedienden, groote en kleine, ten allen tijde binnen de stad *Vlissingen* uitgeoefend, en waarin zij van de zijde van hun gouvernement altijd ten sterkste, ja menigmaal met behulp der gewapende magt zijn ondersteund geworden; waartegen de duchtigste representatiën, van wege het Bataafsche gouvernement gedaan, tot op dit oogenblik infructueus gebleven zijn."

Weldra zoude echter blijken dat hun nog erger te wachten stond.

---

[1]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 25 November 1802.

[2]) Rapport van de burgers P. G. Schorer en A. van Doorn aan het departementaal bestuur van Zeeland.

In de eerste dagen van April 1803, in het vooruitzigt van den weldra herlevenden oorlog met Engeland, werd [1]) *Walcheren*, van Fransche troepen als overstroomd. Het departementaal bestuur zag het kommando over het in dit gewest gelegerde krijgsvolk van de eene hand in de andere overgaan; militaire detachementen her- en derwaarts trekken zonder dat het direct of indirect hiervan eenige kennis droeg, onbewust op wiens gezag alle deze buitengewone maatregelen genomen werden. Aan eenige tegenspraak werd niet meer gedacht. Daar nergens localen voor de troepen in gereedheid waren, zoo ontstond natuurlijk groote verwarring en verlegenheid om op een gegeven oogenblik, eensdeels voor al het noodige te zorgen, anderdeels de militairen onder dak te brengen, hetgeen ten platten lande overal bij inkwartiering, tot niet geringen overlast der bewoners moest geschieden. Kort daarna werd dit gevolgd door het in staat van beleg stellen van *Vlissingen*. Den 5 April 1803 werd aan het garnizoen door den commandant der stad de volgende proclamatie voorgelezen: [2])

„Bonaparte, premier consul de la république Française, arrête:

Art. 1. „La ville de *Flessingue* est mise en état de siège sous les ordres du général-de-brigade Monnet qui à cette fin

---

[1]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, April 1803.

[2]) Nouvelles politiques 1803.

est investi de tous les pouvoirs nécessaires et correspondra immédiatement avec le ministre de guerre."

Art. 2. „ Le ministre de la guerre est chargé de l'exécution du présent arrêté."

Niet alleen dat deze handelwijze de schromelijkste inbreuk maakte op de onafhankelijkheid en souvereiniteit der Bataafsche republiek — nu wij het standpunt kennen waarop Frankrijk zich geplaatst had, ten opzigte van *Vlissingen* was het slechts een bewijs te meer hoe weinig men zich stoorde aan het status quo — maar stelde haar ook bloot aan 't gevaar dat deze maatregel de ligtgeraaktheid van Engeland opwekte.

„ Zoude Engeland" dus deed het Staatsbewind den consul opmerken „ den staat van beleg der stad *Vlissingen* niet beschouwen als een vijandige houding jegens hetzelve, van de Bataafsche republiek? Wordt door zoodanige daad in vollen vrede, welke ook de aanleiding moge zijn, niet een vijandige gezindheid aan den dag gelegd die de mogendheid, waartegen zij gerigt is, als een casus belli zoude kunnen aanmerken? Het bewind acht het onnoodig de noodlottige gevolgen op te sommen die een nieuwe oorlog met Engeland én voor den handel én voor de welvaart der ingezetenen zoude na zich slepen" enz. [1]).

---

[1]) Zie mr. G. W. Vreede, Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek, d. II, Bijlage XXV.

Indien BONAPARTE nu nog, toen weldra de oorlog tusschen Frankrijk en Engeland was uitgebroken [1]), aan het Bataafsche gouvernement had willen vergunnen ditmaal onzijdig te blijven [2]), zoude niet, na het embargo der Bataafsche schepen in Engeland, het embargo op de Engelsche vaartuigen in de haven van *Vlissingen*, aan den handel dier plaats den laatsten slag hebben toegebragt.

De gevolgen van het *régime du sabre*, lieten zich niet lang wachten. Een rij huizen onder het zoogenaamde *Oud-Vlissingen* werd door de Fransche genie gesloopt, ten einde den weg voor de artillerie geschikt te maken, zonder dat de regering van *Vlissingen* vooraf in de gelegenheid gesteld was voor de bewoners dier panden de noodige schikkingen te maken. Voorts moesten alle heggen, staketsels, boschaadjes en al het plantsoen in den omtrek der stad, als bedekkende de fortificaties en belemmerende het uitzigt, tot op een afstand van 150 roeden van den buitenkant der grachten worden weggehakt, en indien zulks binnen tien dagen na de uitvaardiging van het

---

[1]) Den 12 Mei verliet de Engelsche gezant lord WHITWORTH *Parijs*. Den 18 Mei volgde de oorlogsverklaring.

[2]) Engeland had aan de Bataafsche republiek de neutraliteit aangeboden mits Frankrijk zijne troepen uit dezelve terug trok. Een dubbel voordeel alzoo, dat echter eene deputatie tot den eersten consul afgevaardigd te vergeefs zocht te verkrijgen.

bevel, door de eigenaren zelven niet was verrigt, zoude het op hunne kosten door de werklieden der genie worden ten uitvoer gebragt.

Vruchteloos werd al 't mogelijke bij den generaal MONNET beproefd om 't vernielingswerk af te wenden. Daar de eerste consul zich juist te *Brussel* bevond, werd een commissie uit het departementaal bestuur van Zeeland tot hem afgevaardigd om aan te dringen op de intrekking, zoowel van dit besluit als van het bevel om alle Engelsche familiën, in *Vlissingen* woonachtig, daaruit te verwijderen. Zij wees den consul er op hoe beide maatregelen de stad ten ondergang strekten, zonder eenig nut te stichten, daar wat den eersten betrof, wanneer de vijand geland mogt zijn en derhalve meester van den zeekant was, de stad in geen geval met vrucht kon worden verdedigd en het den vijand geen moeite zou kosten haar van den zeekant in brand te schieten [1]).

Ten opzigte der Engelsche familiën verklaarde de commissie dat deze wegens hun langdurig verblijf niet meer als Engelschen konden worden beschouwd, en ook altijd volgens de staatsregeling als Bataafsche ingezetenen aan alle lasten onderworpen waren geweest; dat hunne commerciële relatiën stad en land voordeel, Engeland daarentegen schade aanbragten, en hunne trouw aan de Bataafsche republiek boven alle verdenking ver-

---

[1]) Hetgeen de ondervinding in 1809 bewezen heeft.

heven was. Hare vertoogen konden evenwel de intrekking der beide arrêtés van MONNET niet te weeg brengen.

Welke schade het uitleggen der vestingwerken, waaruit bovengemelde maatregelen en nog zooveel andere, die wij niet allen kunnen opnoemen, voortvloeiden, den ingezetenen toebragt, wier eigendommen alsnu voor altijd verwoest werden, blijkt uit de taxatie die hiervan op verzoek der betrokken personen plaats had [1]). Deze toonde aan dat de gezamenlijke schade door particulieren geleden, op niet minder dan *f* 70075 te staan kwam, een waardering zeker niet te hoog daar zij geschiedde van wege het Bataafsche gouvernement, van hetwelk schadeloosstelling verwacht werd [2]).

Het middel door den eersten consul aangewend, om bij gebreke aan geld zich dit te verschaffen, werd door den generaal MONNET, gedurende zijn verblijf op *Walcheren* insgelijks toegepast; nadat hij inzage genomen had van de stads kas van *Vlissingen* en daarin waarschijnlijk niet genoeg gereede penningen had gevonden, liet hij den president en den secreta-

---

[1]) Zij hadden ook een kaart laten maken waarop de gerasceerde eigendommen waren aangewezen met de namen der eigenaren, „opdat" zoo als 't heette in 't verzoekschrift aan het staatsbewind „in casu quo van gelukkiger tijden en recuperatie van landen en regten een iegelijk of zijne successeuren, in 't bezit van 't zijne zoude kunnen geraken."

[2]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland 4 Augustus 1803, 6 Junij 1805.

ris van het departementaal bestuur van Zeeland bij zich ontbieden en gaf hun te kennen een som van *f* 15000 noodig te hebben. Hij verlangde derhalve deze som uit de departementale kas in leen te ontvangen. Toen men hem deed opmerken dat dit voor het bestuur niet te verantwoorden zijn zoude, voegde hij er de bedreiging bij dat, bij aldien niet kon worden besloten binnen eenige dagen hieraan te voldoen, hij, generaal MONNET, gebruik zoude maken van de magt die hij in handen had, om zich van 's lands kas meester te maken. Hij stelde het gewestelijk bestuur *verantwoordelijk voor hetgeen hun te wachten stond* indien men, na de thans ontvangen waarschuwing, mogt goedvinden gemelde kas van penningen te ontlasten of naar elders te doen overbrengen.

Het departementaal bestuur bevond zich in geen geringe verlegenheid. Eensdeels achtte het zich niet geregtigd een som gelijk de gevorderde aan den Franschen generaal weg te schenken (want aan een teruggave viel natuurlijk niet te denken) en aan den anderen kant — moest men de finantiën prijs geven aan MONNET, met den vromen wensch dat hij het bij die *f* 15000 zoude laten? dat was „laisser le chat dans la laiterie" of zoude men door de kas in veiligheid te brengen zich en alle ingezetenen bloot stellen aan 't brutaal geweld van den soldaat?

In overeenstemming met het Staatsbewind werd tot het volgende besloten. Men gaf aan de commissarissen van de wissel-

bank last, in de nationale departementale kas slechts een twintig à vijf en twintig duizend gulden te laten en het overige in veiligheid te brengen; opdat, onder den schijn dat de gewestelijke finantiën op dit oogenblik niet meer bedroegen het grootste deel althans zou kunnen behouden worden. Voor het overige liet men MONNET zijn gang gaan [1]).

Niet minder gewelddadig was de arrestatie [2]) van een hoofdambtenaar der Bataafsche republiek in de handhaving der autoriteit van zijn wettigen souverein, namelijk van den commis-generaal der convoijen en licenten [3]) in September 1803, wijl deze met kracht den op groote schaal in *Vlissingen* gedreven wordenden sluikhandel trachtte tegen te gaan. Hierdoor toch had hij zich den haat van den generaal MONNET op den hals gehaald, daar deze en andere hoofdofficieren niet zelden de hand hadden

---

[1]) „En is besloten," dus leest men in de secrete notulen van het departementaal bestuur, „de opbrengst van de extraordinaire heffing, uitgeschreven bij publicatie van 26 Februarij 1802, waarvan de wijze van opbrengst is bepaald bij publicatie van 18 Febr. 1803, voorloopig uit te stellen, opdat niet de quotisatiebiljetten der ingezetenen in handen komen van den Franschen generaal ....."

[2]) Bij deze gelegenheid liet MONNET zich ontvallen: „qu'il traiterait les Hollandais comme les Anglais et casserait tous ceux qui s'opposeraient contre lui."

[3]) Notulen van het staatsbewind, 18 September 1803, fol. 124. In weerwil der kuiperijen van SEMONVILLE, zag de commis-generaal mr. C. G. BIJLEVELD, kort daarna tot lid van 't staatsbewind benoemd, zich een jaar later door den drang van het kabinet der Tuilerien, genoodzaakt zijn ontslag te nemen.

in het smokkelen, waaruit zij geen geringe winsten trokken.

Doch wat zullen wij meer dergelijke feiten vermelden; het eene volgde op het andere. Ten bewijze dat het ontzag van de Fransche generaals voor de souvereiniteit van het koningrijk Holland, den eerbied voor die der Bataafsche republiek evenaarde, willen wij alleen nog mededeelen dat in 1807 een gelijk geval als het bovengemelde te *Vlissingen* plaats vond. Insgelijks een ambtenaar, een lid van den raad dier stad, werd op last van den commandant DANLION, door een detachement soldaten, ofschoon ongesteld zijnde, uit zijn huis gehaald en niet dan na lang aan beleedigingen van allerlei aard te hebben bloot gestaan ontslagen [1]). Het was in *Vlissingen* de laatste inbreuk op de onafhankelijkheid van Nederland — immers eenige maanden later was *Vlissingen* aan het Fransche oppergezag jure et facto onderworpen.

Te midden der moedeloosheid waarin Zeeland verkeerde, zijne onmagt beseffende om iets tegen het geweld waaronder regering en ingezetenen, ambtenaren en bijzondere personen gebukt gingen, te kunnen ondernemen, weêrklonk toch somtijds een krachtige stem in de protesten hier bij den generaal-en-chef, ginds bij den eersten consul. Die protesten, al werd de toestand er niet door verbeterd, ze drukten het toch

---

[1]) Notulen der gedeputeerde leden uit het departementaal bestuur van Zeeland, Januarij 1807.

uit hoe diep men de vernedering gevoelde waarin het bondgenootschap met Frankrijk het land gebragt had. Wij zullen daarom er één, uit velen, mededeelen van het departementaal bestuur van Zeeland aan den generaal MONNET gerigt, en uitgelokt door een huiszocking van de Fransche douane, in alle winkels en pakhuizen, niet alleen te *Vlissingen* maar over geheel *Walcheren*, waarbij een aanzienlijk aantal koopwaren [1]) in beslag waren genomen. Het luidde: „Monsieur le général! Nous avons reçu la communication des mesures que vous mettrez en exécution par ordre de votre gouvernement, concernant la saisie formelle des marchandises Anglaises. Il nous est impossible de passer sous silence notre surprise sur cette démarche, nous nous trouvons comblés de douleur par toutes les tristes circonstances qu'éprouvent successivement notre chère patrie et les habitants de *Walcheren*, qui sont une partie notable de ceux dont nous avons l'honneur d'être chargés de leurs intérêts. Quoiqu'il en soit, aussi longtemps que nous ne sommes instruits des motifs des affaires qui nous environnent, nous nous sentons pressés et par devoir et par amour pour nos concitoyens d'envisager tout ce qui serait ou pourrait être attenté contre leurs biens et propriétés quelconques, comme

---

[1]) Deze waren voor verboden Engelsche goederen gehouden, hetgeen echter later bleek geenszins 't geval te zijn.

acte d'autorité, que nous désavouons de la manière la plus formelle.

„ Dépositaires du maintien de la police et de la sûreté individuelle, nous avons cru que, dès qu'il ne s'agissait point de mesures de sûreté, que l'état actuel de guerre exige, qu'il n'était question que de l'exécution des lois données par le gouvernement de notre pays, c'était à nous que l'exécution de ces loix devait être confiée. Nous vous conjurons, monsieur le général, par la liberté Batave, liberté reconnue plus de deux siècles et acquise par nos ancêtres au prix de leur bravoure et de leur sang, de ne pas la rendre imaginaire par une persévérance dans l'exécution d'une mesure aussi extraordinaire qu'extravagante et déja si avancée, contre laquelle nous vous déclarons nos protestations dans le sens le plus formel et le plus étendu [1]).”

Het groot aantal troepen had natuurlijk weder aanleiding gegeven tot tal van requisitiën. Het oude kamp van 1795 te *Westkapelle*, moest nogmaals voor 1200 man in gereedheid gebragt worden; de stad *Vlissingen* moest voor één maand voor zesduizend man van levensmiddelen voorzien worden, terwijl het pressen der landlieden in den omtrek dier stad, tot het leveren van paarden, wagens enz. wederom allerwege plaats vond [2]).

---

[1]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 15 April 1803.

[2]) Notulen van het departementaal bestuur 15 September 1803.

Voor de verschillende hoofdofficieren moest men zorgen steeds huizen, van alles voorzien, in gereedheid te hebben, niettegenstaande de Bataafsche republiek daartoe geheel ongehouden was — immers had men ten opzigte van het onderhoud der Fransche troepen bepaald, dat de *frais de route* en *frais de logement* geenszins ten haren laste zouden komen. Niet minder drukkend ook voor de ingezetenen van *Vlissingen* was de inkwartiering, die uit deze buitengewone vermeerdering der bezetting noodwendig voortvloeide.

Waren localen gevonden voor het logies der troepen en werden daarvoor ruime, luchtige en welonderhouden gebouwen aangewezen, dan was men niet tevreden voor dat deze zoodanige herschepping hadden ondergaan, dat zij later niet meer voor hunne vroegere bestemming te gebruiken waren. Toonde men aan dat in de casernen en barakken nog plaats te over was waar manschappen konden gelegerd worden, alvorens de ingezetenen werden lastig gevallen, dan zocht men, met allerlei uitvlugten, vol te houden dat niet meer soldaten daarin geborgen konden worden. Werden de gebouwen door de stedelijke regering gehuurd voor de casernering der militie, den generaals aangeboden, dan heette het dat er geen kribben noch fournitures aanwezig waren; en toonde men met de daad aan dat zij van alle fournitures voorzien waren, dan hielden de generaals vol, dat nogtans de inrigting dier gebouwen niet zoodanig was als de casernen in Frankrijk gewoonlijk waren inge-

rigt en derhalve, totdat zoodanige verandering daarin zou hebben plaats gevonden, de troepen bij de burgers moesten worden ingekwartierd. Buitendien zagen verscheidene kooplieden te *Vlissingen* zich gedwongen hunne pakhuizen te ledigen en hunne goederen naar *Middelburg* of elders over te brengen, ten einde de generaal MONNET dezelve tot magazijnen van krijgsbehoeften zoude kunnen inrigten [1]). Wanneer de regering van *Vlissingen* of het departementaal bestuur van Zeeland zich bij het Staatsbewind beklaagde, dan gaf dit, onder betuiging van deelneming te kennen: „dat het bestuur de requisitie van den Franschen generaal met alle *prudentie* en beleid maar moest *trachten* te matigen, zoo niet te ontwijken [2])".

Ook het politiek bestuur matigde zich MONNET aan, sedert hem het opperbevel over 't eiland *Walcheren* door BONAPARTE was opgedragen [3]), bij diens vlugtige verschijning [4]) te *Vlissingen*, toen men niet geaarzeld had de sleutels der stad aan den

---

[1]) Missive van president en raden van *Vlissingen* aan het departementaal bestuur van Zeeland, 7 November 1803.

[2]) Secrete notulen, 15 April 1803.

[3]) Hetgeen ook de opvordering der sleutels van de stad *Middelburg* ten gevolge had, waaraan men voldeed, in aanmerking nemende de onaangenaamheden die eene weigering ten gevolge zoude hebben. (Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 29 Augustus 1803).

[4]) Op 12 Julij 1803. Op den avond van denzelfden dag vertrok hij weder.

eersten consul, als ware hij de wettige souverein, aan te bieden [1]).

Als heer en meester gebiedende klommen de eischen van MONNET al hooger en hooger, en te vergeefs trachtte men hem onder 't oog te brengen hoe door de dagelijksche aanvragen van hooge en lage autoriteiten, men niet langer in de mogelijkheid was aan zijne vorderingen te voldoen, terwijl de meesten daarvan eigenlijk bij den raad van oorlog der Bataafsche republiek te huis behoorden, en geheel zoowel buiten de magt als de bemoeijing van het gewestelijk bestuur lagen en dat dit derhalve niet alleen buiten staat, maar ook onbevoegd was tot dergelijke buitengewone uitgaven. Trachtte men den generaal dit met „de noodige prudentie" duidelijk te maken, dan luidde het antwoord, dat hij als Fransch generaal met alle de verhoudingen der civiele magten in Holland niet bekend was, dat echter de omstandigheden van dien aard waren dat de gewone formaliteiten niet konden worden in acht genomen; dat hij in zijne kwaliteit verpligt was voor de verdediging van het eiland

---

[1]) Zie M. C. VAN HALL, R. J. SCHIMMELPENNINCK *op het vredecongres te Amiens*, bl. 34. Van deze komst van BONAPARTE te *Vlissingen* wordt in de notulen van het departementaal bestuur in 't geheel geen melding gemaakt. In zijne *Beschrijving van Zeeland vervolgd*, zegt mr. Z. PASPOORT, terwijl hij ook zelf wel van 't verblijf van den eersten consul doch niet van de sleutels spreekt, „dit zwijgen der notulen zal waarschijnlijk veroorzaakt zijn, doordien BUONAPARTE zich niet verwaardigd heeft aan de deputatie uit dit bestuur audientie te verleenen."

Nu, het aanbieden der sleutels behoefde men dan ook niet te vermelden!

zorg te dragen en derhalve verlangde dat onverwijld op een en ander orde gesteld wierd. Bij meer dan een gelegenheid gaf MONNET onbewimpeld te kennen dat, hoewel hij verlangde alle mogelijke toegeeflijkheid te gebruiken, zijne functie echter van dien aard was dat het hem niet aan de middelen ontbrak om alle zwarigheden die men hem mogt voorwerpen uit den weg te ruimen op eene wijze, die 't geenszins raadzaam was af te wachten [1]).

Van welken aard die vordcringen waren en hoe zij de geldmiddelen moesten uitputten, zal men kunnen nagaan wanneer men weet dat van het tijdstip waarop *Vlissingen* in staat van beleg gesteld werd tot het einde van 't jaar 1803, voor al hetgeen MONNET achtereenvolgens geëischt had betaald, was een som van ruim *f* 86608 [2]).

Was het wonder dat de eertijds zoo blocijende stad *Vlissingen*, onder zulke omstandigheden in staat van diep verval geraakte waaruit zij nooit geheel zich heeft kunnen opheffen. Armoede had allerwege den vroegeren rijkdom vervangen en de finantiën der stad waren zoodanig uitgeput dat de regering zich wenddc tot het departementaal bestuur van Zeeland met

---

[1]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland 1803.

[2]) Sinds den oorlog met Engeland, dus half Mei was in Julij 1803 voor de Fransche troepen door het departement van oorlog reeds betaald *f* 1,460,830. Het aantal der troepen in 1801 op tien duizend man gebragt, was door de overeenkomst van den 1 November 1803, weder tot achttien duizend vermeerderd.

het verzoek om een voorschot van 24000 gulden [1]), wijl de groote menigte behoeftigen in de gast-, wees- en armhuizen anders aan hun lot zouden moeten worden overgelaten.

Naarmate dus de uitgaven klommen daalden de inkomsten.

Door den staat van beleg was niet alleen de handel der stad vernietigd, maar was deze ook van tal van ingezetenen beroofd, want, had het bevel van den eersten consul de Engelsche handelshuizen uit *Vlissingen* verdreven, de vermogende burgers haastten zich eene stad te ontvlugten waar „le droit du plus fort" de hoogste wet was.

Terwijl de regering zich buiten staat bevond in het noodige te voorzien, was zij genoodzaakt voor het gedurig aangekondigde bezoek van BONAPARTE verbazende onkosten te maken en wanneer dan telkens bleek dat de eerste consul van zijn voorgenomen komst had afgezien, werd al wat in ruime mate verstrekt was, om hem een goede ontvangst te bereiden, door de Fransche hoofdofficieren niet alleen eenvoudig ten hunnen bate aangewend, maar ook voor 't vervolg behouden, zoodat bij een volgende aankondiging dat nú de consul komen zoude, op nieuw huizen gehuurd, ameublementen aangeschaft moesten worden, die wederom hetzelfde lot ondergingen [2]).

---

[1]) Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, 29 Augustus 1803.

[2]) Notulen van het staatsbewind 15 September 1803. Departementaal bestuur van Zeeland, 18 Junij 1803—1 April 1805.

„Nogmaals," dus leest men in een missive der regering van *Vlissingen* aan het departementaal bestuur, „nogmaals gevoelen wij ons verpligt, ulieden te wijzen op den ellendigen toestand waarin onze ongelukkige stad verkeert; op het gemis van koophandel en zeevaart, op het stilstaan van alle ambachten. Gaven wij ulieden meermalen verslag van de aanzienlijke uitgaven die wij genoodzaakt zijn geworden sedert de komst van den Franschen generaal MONNET te doen ter bezorging zijner woning en zoovele andere daaruit voortvloeijende dépenses — alle onuitvoerbaar voor stads-finantiën in gewone tijden — stelt u thans onzen toestand voor, geachte bestuurders! nu tot de minste bronnen die de stads kas ondersteunden als het ware met bedaard overleg gestopt zijn [1])."

Buiten staat was de stad dan ook om de kosten van haar noodzakelijkst onderhoud te dragen, zoodat, toen twee harer poorten en bruggen in zulk een bouwvalligen toestand geraakt waren dat het verkeer er door belemmerd werd, het staatsbewind op de vordering van den generaal MONNET zich gedwongen zag van staatswege de herstelling te doen plaats vinden [2]).

Ook onder koning LODEWIJK bleef de ellendige toestand van *Vlissingen* dezelfde. Evenmin als na het tractaat van 1806, het nieuwe koningrijk de onafhankelijkheid door de oude re-

---

[1]) Missive van president en raden van *Vlissingen*, 7 November 1804.

[2]) Notulen van het staatsbewind, 6 Augustus 1805.

publiek verloren, mogt herkrijgen, kon het gezag van den broeder des keizers, *Vlissingen* voortaan behoeden voor de willekeur der Fransche generaals. En gelijk de pogingen van den koning om in de Nederlanden de vroegere welvaart te doen herleven [1]) steeds vruchteloos gemaakt werden door de offers die NAPOLEON voortdurend eischte, zoo stiet hij in zijn streven om *Vlissingen* uit zijn verval op te heffen, immer op dit imperium in imperio dat gedurende elf jaren het gezag van elk Bataafsch gouvernement miskend had. Niet alleen bleef de staat van beleg steeds voortduren, maar het was zelfs den koning niet gegeven, eenigzins aan de verwachting te beantwoorden, door de deputatie van het departementaal bestuur van Zeeland in hare aanspraak, bij de intrede van LODEWIJK in Holland geüit: „qu'un règne paternel *adoucirait* les maux dont ce malheureux département souffrait depuis si longtemps."

Of verhinderde het verbod van zijnen minister van oorlog om hiertoe over te gaan, alvorens de vijand in 't gezigt was, dat

---

[1]) Eens met den Russischen gezant DOLGOROUCKI de vernietiging van den Hollandschen koophandel besprekende, zeide koning LODEWIJK: „mais nous vivons d'espérance, au jour le jour, comme le ciel le permet." Lagchend merkte DOLGOROUCKI aan: „Oh sire! avec le ciel il y a des accommodements." „Oui, monsieur," hervatte LODEWIJK, „mais il n'en est point avec l'enfer."

huizen geslecht, gewassen geraseerd werden, even als in 1803? Werd niet tot hoon der justitie, een gevangene door een Fransche wacht bevrijd?

Nemen wij een [1]) der missives van het departementaal bestuur van Zeeland aan den minister van binnenlandsche zaken in handen.

„Wij moeten UEgestr. doen opmerken dat noch ons noch onzen predecesseuren, duidelijk genoeg gebleken is in welke betrekking de generaal MONNET ten aanzien van het eiland *Walcheren* staat en gestaan heeft; de menigvuldige correspondentiën met het Staatsbewind hebben deze zaak nimmer preciselijk gedefinieerd. Wat het gezag van dien generaal aangaat, en dat meer dan eenmaal nu eens in mindere dan eens in meerdere mate buiten de stad *Vlissingen* is uitgeoefend, moeten wij UEd. observeren, dat zijne excellentie in alle vorige correspondentiën en nog laatstelijk zich aan ons heeft bekend gemaakt als commandant-supérieur de la place de *Flessingue* et de l'îsle de *Walcheren*, ook wel als commandant-supérieur des îsles de la Zélande, en dat meer dan eenmaal, ordres du jour op zijn last zijn aangeplakt geworden tot binnen in de rondte van de abtdij te *Middelburg*. Wij gevoelen ons verpligt onder uwe aandacht te brengen hoe de beschadiging van de eigendommen der ingezetenen door het gedurig maken of verbeteren

---

[1]) Dato 2 October 1806.

van fortificatiewerken immer dagelijks plaats vindt, die te minder in aanmerking komt, dewijl de eigenaren, moede van aanhoudend en vruchteloos klagen gedurende zoo vele jaren en dewijl wij, uit gevoel van onvermogen en zwakheid van gezag, de verwoestingen stilzwijgend aanzien. Wel is schadeloosstelling toegezegd en drie taxatiën, één, gedaan in Februarij 1804; één in December van 't zelfde jaar; de laatste in Julij van 1806, hebben wij de eer gehad aan het gouvernement toe te zenden, doch, waarschijnlijk om den benarden toestand van 's lands finantiën [1]) zelven, is dit nimmer van eenig gevolg geweest.

„Moge het thans zijne koninklijke Majesteit behagen zich te ontfermen over de vele ingezetenen van dit eiland, die uit hunne welvaart en bezittingen verstooten, met have en vee rondzwerven om van de goedheid hunner mede-ingezetenen hulp en herbergzaamheid te ontvangen."

De vertoogen door koning Lodewijk bij den keizer ingebragt omtrent *Vlissingen* bleven meest zonder antwoord en altijd zonder gevolg; zoo al eenig antwoord volgde heette het: „*Flessingue* est indivis: ainsi vous devez en retirer l'administration Hollandaise, je ne veux pas d'autre commandant que le

---

[1]) Het deficit der Bataafsche republiek van 1804 had 40 millioen bedragen. Volgens een officiëel daarvan opgemaakten staat had Frankrijk sinds 1795 tot ultimo December 1804 aan het land ruim 229 millioen gekost.

mier. Je veux y faire de grands travaux" etc. En was de minachting door de in *Vlissingen* gelegerde generaals voor het gezag van den koning aan den dag gelegd te verwonderen, als de keizer zich niet ontzag door Fransche gendarmes Hollandsche onderdanen uit Hollandsche vestingen te doen opligten en jaren in Frankrijk gevangen te houden?[1]). En verklaarde LODEWIJK het zijn pligt te achten, de ingezetenen van zijn rijk tegen gewelddadige handelingen te beschermen, dan schreef hem NAPOLEON „uw eerste pligt is jegens mij, uw tweede jegens Frankrijk, alle de overige zijn daaraan ondergeschikt."

---

[1]) „A son passage à Paris comme le roi rendait visite à son frère celui-ci dit en riant, qu'il ne fût pas étonné si on lui rendit compte que ces douaniers et les gendarmes Français étaient entrés sur le territoire de la Hollande pour punir les contrebandiers; „au reste" ajouta-'t-il, cela sera fait à cette heure. „Il n'en entendit pas davantage, il se retira et se hâta de partir. A peine arrivé dans *Anvers* il apprit que des gendarmes deguisés s'étaient introduits dans les places fortes de Berg-op-Zoom, Breda et Bois-le-duc; y avaient arrêté un particulier dans chacune sous prétexte de contrebande et les avaient amenés en France à la honte des autorités locales et des garnisons. L'indignation de celui-ci fut extrême, mais qu'elles qu'aient été ses instances et ses démarches, il ne put obtenir en France la liberté des Hollandais enlevés et qui transportés à Paris y demeurèrent plusieurs années, entre autres un vieillard infirme et des plus respectables qui ne put obtenir sa liberté qu'après ce terme et au moyen d'une rançon . . . . . à ces faits on ne peut, on ne doit rien ajouter . . . . ." L. BONAPARTE, Docum. Hist. II, p. 112.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

> Niet enkel de vorst, het vorstendom zelf moest eenigermate mobiel zijn, gedurige ruiling van gewesten, om de opkomst of voortduring van alle gevaarlijke zelfstandigheid te beletten; in diervoege dat de vassal-vorst, tegen afstand der aan Frankrijk naastgelegene streken, vergoeding uit de landen zijner overige naburen verkreeg en er aldus voor het keizerrijk eene gestadige uitzetting der grenzen en aanwas van invloed en heerschappij georganiseerd werd. Zoo zou LODEWIJK telkens zuidelijke distrikten verloren hebben om telkens uitbreiding aan het noordelijk of oostelijk frontier te verkrijgen.
>
> MR. GROEN VAN PRINSTERER.

Die dubbelzinnige toestand waarin de stad *Vlissingen* gedurende 12 jaren had verkeerd, eindigde niet dan om haar geheel aan het gezag van den Franschen keizer te onderwerpen.

Toen na de dagen van *Eylau* en *Friedland* NAPOLEON bij den vrede met den keizer van Rusland te *Tilsit* gesloten [1]), Pruissen beroofd had van zijne provinciën, aan den linkeroever der Elbe gelegen, besloot hij een gedeelte dezer landen aan de sta-

---

[1]) Den 9 Julij 1807.

ten van koning LODEWIJK toe te voegen en zich daarvoor, eindelijk de lang gekoesterde plannen van Frankrijk verwezenlijkende, met den afstand van *Vlissingen* te doen betalen. Op uitnoodiging van het kabinet der Tuileriën werden W. SIX, GOLDBERG en VAN LEIJDEN VAN WESTBARENDRECHT in September van 1807 naar *Parijs* afgevaardigd, als commissarissen „om te regelen alle zaken betrekkelijk Oost-Vriesland en alle andere zoodanige zaken waarmede zij mogten belast worden."

Na een verblijf van ruim zes weken in Frankrijk werd door hen en den Franschen minister van buitenlandsche zaken NOMPÈRE DE CHAMPAGNY het tractaat van *Fontainebleau* den 11 November onderteekend [1]).

Bij de eerste artikels werden de landen opgegeven die in bezit van koning LODEWIJK kwamen, namelijk: Oost-Vriesland en de heerlijkheid Jever, benevens de enclaves *Zevenaar*, *Huissen* en *Malburg*, reeds vroeger aan de Bataafsche republiek afgestaan [2]). Na vermelding eener ruiling van grondgebied tusschen beide souvereinen, houden de volgende artikels in:

Art. VI.

Z. M. de koning van Holland staat aan Z. M. den keizer der Franschen, koning van Italië, in vollen eigendom en souvereiniteit de stad en haven van *Vlissingen* af met een grondgebied van 1800 ellen in omtrek, benevens alle de

---

[1]) Zie Bijlage VII. [2]) Zie bl. 130.

gronden en staatseigendommen die zich in die stad of binnen dit grondgebied mogten bevinden, waarvan de grensscheiding binnen den kortst mogelijken tijd zal geschieden.

De koning van Holland zal geene vestingwerken van welken aard ook kunnen aanleggen dan op minstens 300 ellen afstands van den omtrek der stad *Vlissingen*.

Art. VII.

De Hollandsche vaartuigen zullen in de haven en op de reede van *Vlissingen* behandeld worden gelijk de Fransche koopvaardijschepen, mits zij zich regelen naar de wetten op 't stuk der douane en krijgs- en zee-politie bestaande.

Art. VIII.

. . . . . De verbindtenissen, schulden en andere verpligtingen van welken aard ook, door de stad *Vlissingen* aangegaan, blijven ten haren laste, terwijl voor de rigtige voldoening daarvan behoorlijk zorg gedragen zal worden.

Art. IX.

Het opzigt over het onderhoud en herstel der dijken van het eiland *Walcheren*, die zich op 't bovengenoemde grondgebied van 1800 ellen mogten bevinden, zal aan den waterstaat van het koningrijk Holland blijven opgedragen, dat daarvan de onkosten zal dragen; maar, gelijkelijk met de landerijen die tot het koningrijk Holland behooren, zal hierin worden bijgedragen door de gronden, gelegen binnen dien omtrek, en zulks overeenkomstig de Hollandsche wetten en reglementen.

Van hoedanigen aard de onderhandelingen te *Fontainebleau* geweest waren, laat zich opmaken uit een depêche van den toenmaligen gezant te *Parijs*: „Ik twijfel er niet aan" — schrijft BRANTSEN aan den minister van buitenlandsche zaken [1]), „of de commissarissen zullen reeds bij de eerste conferentie volkomen op de hoogte zijn van de bedoeling zijner keizerlijke Majesteit ten opzigte der te behandelen punten, daar de minister DE CHAMPAGNY reeds voorlang met den keizer een tractaat had ontworpen, dat zijne excellentie zich voorstelde hun voor te leggen. Het is te hopen dat dit tractaat op billijke grondslagen moge berusten en aan de bedoelingen en wenschen des konings moge beantwoorden." Hetgeen koning LODEWIJK zelf aangaande dit tractaat zegt, bevestigt volkomen de meening dat, in plaats van aangevoerde negotiatiën slechts te denken is aan een *regeling van grondgebied* door den keizer aan de gemagtigden zijns broeders *voorgelegd ter onderteekening*.

„Avant de faire cette cession," dus leest men in LODEWIJKS Gedenkschriften, „le roi eut beaucoup à combattre en lui-même; il ne s'en croyait pas le droit et effectivement c'était contre la constitution. Cependant il céda aux instances des ministres par l'urgente nécessité d'apaiser ainsi et d'ajourner l'effet des projets de la France. La suite fit voir qu'il se trompa; qu'il en est des états qui commencent à céder dans l'espoir

---

[1]) Missive dato 2 October 1807.

d'acheter leur tranquillité, comme de ceux qui jettent l'argent au nez de leurs ennemis pour enchaîner leurs bras; on ne fait que doubler leur avidité et leur ouvrir le chemin [1])."

Moest Holland zich alzoo van zijn voornaamste haven beroofd zien, niet minder noodlottige gevolgen deden zich van de vestiging der Fransche heerschappij op *Walcheren*, voor dit eiland, ja voor geheel de provincie verwachten. Duidelijk valt dit in 't oog bij het lezen van de bedenkingen door den landdrost van Zeeland, op het tractaat van 11 November gemaakt: „Vooreerst heb ik de eer in consideratie te geven of niet ten opzigte van art. 6 behoorde te worden bepaald: van waar de meting van 1800 mêtres zal geschieden, of deze afscheiding alléén de limiten der beide rijken moet bepalen, dan wel eene militaire grensscheiding bedoeld wordt; in het tweede geval zal waarschijnlijk een waterlinie of gracht of dijk, de grensscheiding moeten zijn, tot groot nadeel der eigendommen. In het eerste geval doen zich de vragen op: hoe zal het territoir buiten *Vlissingen* aan de Fransche wetten en douanen onderworpen worden? welke verpligtingen zullen daaruit voortvloeijen voor de ingezetenen ten aanzien der produkten, deels op Fransch, deels op Hollandsch grondgebied geteeld? Mij dunkt dat bepaald moest worden dat de Fransche douanen alleen binnen

---

[1]) L. Bonaparte, Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande, II, p. 133.

Vlissingen zouden worden ingevoerd, daar anders de recherches omtrent fraudes van weêrskanten ondoenlijk, ten minste hoogst kwellend zouden zijn. — Ten opzigte van art. 7: in aanmerking nemende dat de reede van *Vlissingen* een der voornaamste Zeeuwsche zeegaten is, zou het van groot nadeel zijn indien de zeeschepen verhinderd werden, langs dezelve binnen te vallen of naar zee te gaan, wat, indien de schepen van Hollandsche ingezetenen aan visitatie en betaling van regten onderworpen mogten wezen, het geval zoude zijn, terwijl dit den koophandel van *Middelburg* den laatsten doodsteek zoude geven. Wordt in art. 8 onder „*les obligations de la ville resteront*" etc. bedoeld, dat de stad gehouden blijft alle hare engagementen te voldoen en daartoe door contrainte gedwongen zal kunnen worden? Anders zullen er voorzieningen moeten genomen worden over het presteren van contract met *Middelburg* over het onderhoud van den straatweg en met de directie van *Walcheren* wegens het onderhoud van het westhoofd van *Vlissingen*. Art. 9. Zal aan de directie van *Walcheren* de politie over den binnenlandschen waterstaat op het gecedeerde terrein worden toegestaan? zoo neen, hoe zal die dan met die van het overig gedeelte van het eiland worden in verband gebragt [1])?"

---

[1]) Missive van den landdrost aan den minister van binnenlandsche zaken, dato 25 December 1807.

Ook het bestuur van *Middelburg* haastte zich, zoodra de sluiting van het tractaat van *Fontainebleau* bekend geworden was, aan den koning eene missive te rigten waaruit bleek hoe men ook dáár met bekommering tegen de gevolgen van den afstand van *Vlissingen* opzag. De president en raden der stad achtten zich verpligt de navolgende punten onder de aandacht des konings te brengen: „dat het eiland *Walcheren* alleen door de kostbaarste waterkeeringen belet werd een prooi der golven te worden; dat een voornaam gedeelte der zeeweringen gelegen waren in het gecedeerde terrein; dat de punt der *Nolle* altijd een der zwakste en gevaarlijkste zijden van *Walcheren* geweest was en dat de waterwerken in 't gecedeerde terrein gelegen, gerekend konden worden in onmiddelijk verband te staan met die rondom het geheele eiland; dat de minste afwijking van een onafgebroken zorg voor die werken 't bestaan van geheel *Walcheren* in de waagschaal stelde; dat de strekking der haven van *Middelburg* van dien aard was dat alle schepen binnenvallen of uitvaren moeten langs dien tak der *Schelde*, waarvan de beide oevers, bij de uitwatering in zee, thans in handen eener wel gealliëerde doch in allen gevalle vreemde mogendheid waren; dat de sluiting of belemmering dier vaart noodwendig de vernietiging van den handel moest ten gevolge hebben, — latende, al ware het mogelijk een anren weg naar zee te maken, de uitgeputte stads-finantiën zulks niet toe — hetgeen het zegel zoude drukken op den onder-

gang dezer eens zoo bloeijende koopstad; en eindelijk dat *Middelburg* de stapelplaats was van den binnenlandschen koophandel op het eiland *Walcheren*; dat, werd de communicatie met *Vlissingen* opgeheven, de binnenlandsche vaart ten zeerste benadeeld zou worden, welligt geheel zoude stilstaan en alzoo ook de laatste tak van leven voor die stad zou worden geknot. Vertrouwende echter de regering van *Middelburg* dat de zorg en wijsheid des konings deze dreigende gevaren mogten afwenden [1])."

De wijze waarop de natie de mededeeling van het verlies van haar voornaamste haven ontving en de gewaarwordingen daardoor bij haar opgewekt, leeren wij kennen uit het antwoord van het wetgevend ligchaam op de koninklijke boodschap van 28 November. Daarin toch wordt gezegd: „niet minder dan uwe Majesteit betreuren wij het, een zoo voorname stad te verliezen, zoo beroemd in de jaarboeken van ons vaderland. *Wat ons betreft, sinds het tractaat te 's Hage in* 1795 *gesloten*, verraste ons in geenen deele het verlies dezer stad, in alle opzigten zoo gewigtig, te meer daar dit verlies getemperd wordt door de verkrijging van Oostvriesland en het land van Jever, beide van groot belang voor dit koningrijk. Alzoo, sire! zal uw volk overvloedig stof vinden om zich gerust te stellen, omtrent de *onheilspellende geruchten*, als zouden, in strijd met

---

[1]) Missive van president en raden van *Middelburg*, 1 December 1807.

de welvaart en het bestaan van uw volk, andere en grootere gedeelten van dit koningrijk worden afgescheurd. Neen, het tractaat van *Tilsit* kan zulke noodlottige gevolgen niet na zich slepen voor eene natie die, zooveel in haar vermogen was, met zulke groote opofferingen het hare aan 't sluiten van den vrede heeft toegebragt. Zoude het mogelijk zijn dat onze rampen aanvingen op het oogenblik dat meer dan viermaal honderd duizend strijdenden de wapenen neêrleggen en meer dan honderd millioen menschen van de rampen des oorlogs bevrijd worden?"

De vrees, duidelijk hier doorschemerende, dat dit offer door meerderen stond gevolgd te worden, zoude blijken niet ongegrond geweest te zijn. Immers zoo het zesde artikel van het tractaat van *Fontainebleau* het zegel drukte op den toestand waarin *Vlissingen* sedert 16 Mei 1795 gebragt was, het was tegelijk de voorbode van den afstand van geheel Zeeland, dien koning LODEWIJK, eer drie jaren verloopen waren, zich genoodzaakt zoude zien te onderschrijven [1]).

---

[1]) Traité de Paris van 16 Maart 1810, art. 6. „Étant de principe constitutionnel en France que le Thalweg du Rhin est la limite de l'empire Français et les chantiers d'Anvers étant découverts et exposés par la situation actuelle des limites des deux états, S. M. le roi de Hollande cède à S. M. l'empereur des Français etc. le Brabant Hollandais; *la totalité de la Zelande y compris l'isle de Schouwen*, la partie de la Gueldre qui est sur la rive gauche du Waal etc. etc.

BIJLAGEN.

BIJLAGE I.

OPEISCHING VAN WALCHEREN.

Au quartier général de *Breskens*, îsle de *Cadzand*, le 8 Pluviôse, l'an 3 [1]) de la république Française, une et indivisible.

Le général de division MICHAUD, commandant les troupes Françaises dans la Flandre Hollandaise, à monsieur le général, commandant les forces de terre et de mer de la Hollande en l'îsle de *Walcheren.*

Monsieur le général!

Vous êtes sans doute déjà informé, que l'armée de la république Française occupe en ce moment tout le territoire de la *Hollande* et qu'elle a été reçue dans toutes les places fortes, qui lui ont ouvert leurs portes.

Je ne doute point que vous n'ayez reçu les ordres les plus exprès d'en agir ainsi envers les troupes que je commande; pour moi mes ordres sont de me rendre avec elles dans l'îsle de *Walcheren.* La cause que je défends est celle de la liberté, elle ne vous est point étrangère; bientôt nos intérets seront les mêmes.

Ce n'est point en ennemis, ni en conquérans, mais en libérateurs et en amis, que nous nous présentons. Si les ca-

[1]) 27 Januarij 1795.

lomnies dont les tyrans coalisés ont chargé la nation Française, afin de parvenir, à lui aliéner les autres nations, pouvaient avoir obtenu quelque créance dans votre esprit, ce que je suis bien éloigné de croire, il vous suffira pour en reconnaître l'absurde méchanceté, de jetter les yeux sur la proclamation des représentans du peuple Français, au peuple Batave, dont je vous adresse ici enclos, un exemplaire.

Vous verrez, monsieur le général, par cette proclamation, combien sont pures les intentions du peuple Français, et vous ne pourriez raisonnablement douter de sa loyauté, si connue, sans lui faire la plus grande injure, ce qui est sans doute loin de votre coeur.

Je vous somme donc, monsieur le général, de me recevoir avec les troupes que je commande, dans l'îsle de *Walcheren*. Je vous repête, c'est en amis que nous nous présentons. Vous en jugerez par les ordres que j'ai reçus de mon général-en-chef, et qui sont parfaitement conformes aux intentions des représentans du peuple.

Je ne crains pas de vous dire que toute résistance serait inutile et qu'elle ne pourrait que faire couler le sang, ce qui serait aussi contraire aux intérêts du peuple Batave qu'aux vues d'humanité de la nation Française.

Salut et fraternité,
(Signé.) MICHAUD.

BIJLAGE II.

PROCLAMATIE VAN DE FRANSCHE VOLKSREPRESENTANTEN AAN DE BATAAFSCHE NATIE.

A Amsteldam, 1 Pluviôse, l'an 3 [1]) de la république Française une et indivisible.

Les représentans du peuple Français, envoyés près les armées du Nord et du Sambre et Meuse, au peuple Batave.

Le despotisme ligué contre la liberté des peuples, nous déclara la guerre et entreprit de nous asservir.

Un stathouder rebelle s'était emparé de votre gouvernement; il entra dans la coalition impie des despotes et forma avec eux les projets insensés de subjuguer un grand peuple. Vôtre sang, vos trésors fûrent prodigués pour cette criminelle entreprise; le sort des armes à repondu à la justice de notre cause et nos armées victorieuses sont entrées dans vôtre territoire.

Bataves! nous ne vous crûmes point complices de cet horrible attentat. Nos ennemis sont aussi les vôtres. Le sang des fondateurs de la république des Provinces-Unies coule encore dans vos veînes et au milieu des calamités de la guerre nous ne cessâmes de vous considérer comme nos amis et nos alliés; c'est à ce titre que nous sommes au milieu de vous; nous n'apportons point la terreur mais la confiance.

---

[1]) 20 Januarij 1795.

Il y a peu d'années, un vainqueur insolent vous dicta des loix, maintenant nous vous rendons la liberté.

Nous n'entrons point chez vous pour vous asservir; la nation Française respectera votre indépendance.

Les armées de la république observeront la plus exacte discipline. Toute voie de fait, tout excès envers les habitans seront sévèrement reprimés.

La sureté des personnes et des propriétés sera garantie.

Il ne sera porté aucune atteinte au libre exercise des cultes.

Les loix, coûtumes et usances des Provinces-Unies seront provisoirement maintenus.

Le peuple Batave usant de sa souveraineté, pourra seul changer ou modifier la forme de son gouvernement.

(Signé.) GILLET.
BELLEGARDE.
LA COSTE.
JOUBERT.
PORTIER DE L'OISE.

BIJLAGE III.

CAPITULATIE DOOR ZEELAND GESLOTEN.

Réponse du général-de-division MICHAUD, commandant les troupes de la république Française dans la Flandre Hollandaise, aux articles de capitulation proposés par les deputés des états de la province de Zélande.

Art. 1.

Accordé pour tous les cultes conformément à la proclamation des représentans du peuple Français, au peuple Batave.

Art. 2.

Répondu par la même proclamation.

Art. 3.

Accordé suivant la même proclamation, portant que la sûreté des personnes et des propriétés sera garantie et que toute voie de fait et les excès envers

Articles de capitulation proposés par les députés des états de la Zélande, au général-de-division MICHAUD, commandant les troupes Françaises dans la Flandre Hollandaise.

Art. 1.

Qu'il ne sera porté aucune atteinte au libre exercise de la réligion dominante.

Art. 2.

Qu'on maintiendra la présente forme du gouvernement.

Art. 3.

Qu'on garantira la sûreté entière de tous les individus, tant de ceux que sont en place que particuliers, citoyens et habitans, de quelque manière

les habitans seront sévèrement réprimés.

Art. 4.

Accordé s'ils sont dans les cas prévus par les arrêtés des représentans du peuple qui assûrent le libre retour aux individus qui par un faux sentiment de terreur ont quitté leur foyer à l'approche des armées de la république, et justificraient n'avoir pû y rentrer avant ce jour soit qu'ils ayent été retenus dans une place forte ou ville assiégée ou dans toute autre impossibilité absolue de le faire. Dans cet article ne sont point compris les émigrés Français avec ou qu'ait été ou soit encore leur façon de penser en politique ou autrement, pour la quelle personne ne pourra être inquiété; qu'on garantira aussi la sûreté entière et la libre disposition de toutes les propriétés, biens et possessions appartenant à l'état, ou aux communautés, sociétés, corps de métier ou individus, et que sous cet article seront aussi compris les personnes et les biens de la communauté Écossaise, (Schotse *Court*) établie dans la ville de Campveer.

Art. 4.

Qu'il soit permis aux personnes qui ont quitté le Braband ou la Flandre Hollandaise ou autres lieux, de pouvoir librement et sûrement retourner à leurs demeures et qu'il leur sera restitué leurs propriétés qu'on aurait pû vendre, ou mettre en sequestre à cause de leur absense; que dans cet article seront compris les émigrés des Pays-Bas Autrichiens comme aussi ceux de la France s'il trouvait, auxquels du moins on accordera une retraite sûre.

pour lesquels la république Française n'entendra jamais aucun traité.

Art. 5.

Les troupes des Provinces-Unies après avoir prêté serment de ne point servir contre la république Française conserveront leurs armes, et feront le service de police dans l'intérieur des villes.

Il ne sera introduit que les troupes nécessaires dans l'île de *Walcheren* et pour le présent seulement un bataillon et demi, montant de six à sept cent hommes, que l'on n'augmentera qu'en cas de besoin.

Les dispositions seront prises par les magistrats pour le casernement et la réunion autant que possible des troupes, dans chaque ville ou cantonnement.

Les officiers seuls seront logés séparement.

Les équipages et garnisons des vaisseaux de guerre des Provinces-Unies prêteront le serment ci-dessus et ceux qui sont en rade recevront une garde de troupes Françaises s'il en a été usé de la sorte pour les autres vaisseaux de la république.

Art. 5.

Qu'on ne sera pas obligé d'admettre les troupes Françaises dans cette province, mais qu'on offre de faire prêter serment aux troupes de l'état de ne pas porter les armes contre la république Française ; qu'au cas qu'on fasse des instances à ce sujet le nombre d'icelles soit aussi modique que possible, ce qui sera fixé d'avance d'un commun accord à cause de la difficulté de l'emplacement et de l'énorme cherté de vivres, qu'un trop grand nombre occasionnerait, et qu'au cas que les troupes devraient être billettées chez les bourgeois et habitans, le logement sera réglé par les magistrats des villes et endroits où cela sera jugé necessaire.

Art. 6.

Les assignats n'auront aucun cours forcé, sinon qu'on leur eut donné ce cours dans les autres provinces de la république occupées par les troupes Françaises.

Pour le surplus de l'article répondu par l'article trois qui garantit la sûreté des personnes et des propriétés.

Art. 7.

Accordé.

Art. 8.

S'il pourrait se présenter quel-

Art. 6.

Qu'on ne sera pas obligé d'introduire les assignats de la république Française et qu'on ne pourra mettre en requisition ni les individus ni leur biens.

Art. 7.

Qu'au cas que quelque îsle, ville ou place forte de cette province eussent déjà capitulé avec les troupes de la république Française moins favorablement qu'il ne serait stipulé dans cette capitulation, on la comprendra sous celle-ci et qu'au contraire si leur capitulation était plus favorable, celle-ci sera augmentée des articles désirés.

On comprendra aussi sous cette capitulation les îsles, villes ou places fortes de cette province qui ne se sont pas encore engagées avec la république Française.

Art. 8.

Tous les articles de cette

que obscurité dans aucun des articles dans la présente capitulation, leur intreprêtation sera toujours en faveur de la province de Zélande pour les intérêts de laquelle et de ses habitans les dits députés déclarent capituler.

Fait au quartier-général de *Breskens*, le 16 Pluviôse, l'an 3 de la république Française une et indivisible.

(Signé) : Le généraal-de-division, MICHAUD.

capitulation qui pourraient être expliqués d'une manière obscure et équivoque ou qu'ils soyent successibles de double sens, seront interprêtés et exécutés à l'avantage et en faveur de cette province et de ses habitans.

Fait à *Breskens*, le 3 Fevrier 1795.

(Signé) : HUYSSEN DE CATTENDIJKE.
J. H. SCHORER.
A. VAN DOORN.

BIJLAGE IV.

ZEEUWSCHE DEPUTATIE NAAR PARIJS.

---

a. **Instructie [1]) voor den burger François Ermerins, lid der vergadering van de provisionele representanten des volks van Zeeland, geadsisteerd met den burger Josué Teissèdre l'Ange als secretaris.**

I.

Hij zal zich met allen spoed begeven naar *Parijs*, en na alvorens te hebben overgegeven den brief van credentie aan de ministers dezer republiek Blauw en Meijer, met communicatie en overleg van dezelve, zich vervoegen bij den president van 't Comité de salut public, en aan denzelven terhand stellen, namens de provisionele representanten des volks van Zeeland, de missive van credentie aan hetzelve Comité.

II.

Op grond van deze credentie zal hij verzoeken audientie in het Comité de salut public en aldaar in termen ter materie dienende, in naam als voren, te kennen geven de aandoening en surprise, waarmede de provisionele representanten des volks van Zeeland uit de note van het gemelde Comité in dato 16 Germinal, vernomen hebben het ultimatum 't geen hetzelve goedgevonden had te fixeren als *préliminaire poincten* eener te maken alliancie.

---

[1]) Secreet.

III.

Hij zal zich refereren tot de negociatiën, die door de ministers Blauw en Meijer namens Hunne Hoog Mogenden zijn of worden geëntameerd, doch ten aanzien van het 8e. articul voornamelijk insteren, dat *Staats-Vlaanderen* en speciaal het *committimus*, waarvan het *utile dominium* aan de provincie van Zeeland toebehoort, ook aan dezelve ongeschonden bewaard blijven.

IV.

Vooral zal hij remonstreren de onaannemelijkheid der verging, dat *de eilanden Zuid-Beveland en Walcheren zouden moeten blijven in bezit der Fransche republiek, tot derzelver lot eindelijk volge dat der Belgische provinciën.*

V.

Hij zal ten bewijze van de onregtmatigheid van dezen eisch zich beroepen op de plegtige proclamatie der Fransche volksrepresentanten, de capitulatie tusschen den generaal Michaud en de gedeputeerden dezer provincie gesloten, en waarvan copy authenticq aan dezelve zal worden ter hand gesteld, benevens eene nota behelzende de historia facti.

VI.

Hij zal aantoonen, met den text der Unie van Utrecht van den jare 1579, dat deze provincie een vrij en souverein gewest is, 't geen zich vrijwillig en ten eeuwigen dage heeft vereenigd met zes andere mede souvereine provinciën even als of zij maar één provincie waren, met belofte om elkanderen met goed en bloed bij te staan tegen alle geweld en verongelijking van alle uitheemsche vorsten en natiën, wie het zoude mogen wezen.

VII.

Dat deze Unie tusschen de zeven vereenigde gewesten nog altoos is geweest en gebleven de grond hunner politique vereeni-

ging, bevestigd bij onderscheiden opgevolgde plegtige zamenkomsten en accoorden, en tot den huidigen dag is geweest voor het Nederlandsche volk de krachtigste aansporing zoo tot ontwikkeling van het nationaal vermogen, als tot handhaving van haar eigen vrijheid, en meermalen ook die van andere natiën.

VIII.

Dat bovendien de souvereiniteit hunner provincie berustende in den boezem van het volk, zoo als nog zoo kort geleden, op aanmoediging der Fransche volksrepresentanten, plegtig was afgekondigd, deszelfs vertegenwoordigers bij geen mogelijkheid in zulk een afstand van twee aanzienlijke deelen hunner provincie kunnen of mogen bewilligen, even weinig als de andere provinciën, uit kracht der Unie van Utrecht bevoegd zijn toe te stemmen in eenigen afstand van eenig deel dezer provincie, hoe gering het zoude mogen wezen.

IX.

Hij zal zich beroepen op de eer en edelmoedigheid der Fransche natie, welke voor het oog van geheel Europa door deze onregtvaardigheid zoude worden *bezwalkt* en in de jaarboeken der wereld *onuitwischbaar gebrandmerkt*, zoodanig dat men zich verzekerd houdt, dat dezelve nimmer de goedkeuring van de Fransche natie en hare nationale conventie, veelmin van derzelver brave oorlogsbenden zoude wegdragen.

X.

Hij zal zich beroepen op de grondwet der Fransche constitutie, alle volkeren verzekerende dat het Fransche volk alleen haar eigen vrijheid en die van andere volkeren bedoelt, zonder gezind te zijn zich door het maken van conquesten uit te breiden; eene verzekering welke de Zeeuwen immers met te meer regt kunnen reclameren, daar zij hunnes ondanks in den oorlog zijn medegesleept, zonder denzelven te hebben gepro-

voceerd, en daar de opbrenging hunner vermogens tot gedwongen afkeering daarvan, den doodelijksten slag heeft toegebragt aan hare financiën en provinciaal credit.

XI.

Hij zal aantoonen, welke de gevolgen zouden zijn, indien dergelijke cessie konde plaats hebben, op de rust van Europa op de belangen der andere vereenigde gewesten en der overige deelen van deze provincie, waarvan de onafhankelijkheid ongeschonden blijven zou; — op de geestdrift van het Bataafsche volk, dat nimmer, in zoodanig dememberement hunnes vrijen gronds berusten zou, en ook nimmer zou kunnen worden vereenigd met of onderworpen aan de *Belgen*, wier karakter, zeden en wetten zoo hemelsbreed van de hunne verschillen.

XII.

Hij zal doen opmerken, dat langs dezen weg het geheele systema van *Vrijheid*, *Gelijkheid* en *Broederschap*, waarvan de promulgatie zooveel bloeds en schatten gekost heeft, niet alleen *een bespotting* worden zou in het oog der volkeren, maar zelfs de weg gebaand worden tot de vaststelling der onbepaaldste alleenheerschingen, en tot verachting en vertrapping der geheiligde en onvervreemdbare regten *van den mensch en van den burger*.

XIII [1]).

Hij zal niettemin het Fransch gouvernement de plegtigste verzekering geven, dat bijaldien men het volk van Zeeland vergunt in volge der proclamatie het geheel en ongestoord gebruik hunner vrijheid en onafhankelijkheid, zonder eenige deelen daarvan van het geheel af te scheuren, hetzelve bereid zijn zal, om niet alleen volgens maar zelfs boven vermogens mede

---

[1]) In het oorspronkelijk geschrift van L'ANGE, later bijgevoegd.

te werken tot handhaving der algemeene vrijheid en der alliancie tusschen de Fransche natie en het Bataafsche volk te sluiten.

XIV [1].

Eindelijk zal hij niets onbeproefd laten, geene beweegredenen sparen, die de waarheid, de deugd en staatkunde opgeven, om het oogmerk dezer zending te bevorderen, en zich daardoor de erkentenis van het tegenwoordig en volgend geslacht waardig te maken; bedienende zich te dien einde van de intercessie van den Zweedschen en Americaanschen minister, en des noods zich openlijk adresserende aan de gehcele nationale conventie; zich nogthans daaromtrent en in alles regulerende naar den raad en leiding der ministers dezer republiek Blauw en Meijer, — alles onverminderd de secrete resolutie van heden, waartoe mits dezen wordt gerefereerd, en waarvan copy aan de gedeputeerde zal worden ter hand gesteld.

Aldus gedaan ter ordonnantie van de vergadering der provisionele representanten des volks van Zeeland, den 16 April 1795, het 1e. jaar der Bataafsche vrijheid.

b. **Eed voor de gedeputeerden.**

Dat belove en zwere ik als gedeputeerde [2] der provincie van Zeeland naar *Parijs* mij in alles te zullen gedragen conform aan de instructie, mij ter zake mijner missie, van wegens de provisionele representanten van het vrije volk van Zeeland voorgeschreven, en voorts alles te zullen doen, wat een getrouw minister [3] verpligt is en behoort te doen.

Zoo waarlijk helpt mij God Almachtig!

---

[1] Was eerst art. 13.

[2] Teissèdre l'Ange als secretaris van den gedeputeerde.

[3] Secretaris.

c. **Geloofsbrief.** [1]).

Égalité, Liberté, Fraternité!

Les représentants provisoires du peuple de Zélande, composant une des Provinces-Unies, libres et souveraines des Pays-Bas, députent le citoyen [2]) François Ermerins, assisté du citoyen Josué Teissèdre l'Ange, comme secrétaire pour se rendre à Paris afin d'y faire en nôtre nom auprès du Comité de salut public de la convention nationale, et partout ailleurs, où il pourra être utile, telles propositions et représentations, qu'ils jugeront nécessaires pour remplir la commission, dont ils sont chargés: priant en conséquence un chacun, à qui il appartiendra, de les reconnoître pour tels et de les aider et assister en toute manière. Fait dans nôtre assemblée à *Middelbourg*, le 16 Avril 1795.

L'an premier de la liberté Batave.

Au nom des représentans provisoires
du peuple de Zélande.

---

[1]) Het stuk is van de eigen hand van Ermerins.

[2]) Er stond eerst in het meervoud, „Les citoyens."

BIJLAGE V.

STUKKEN BEHOORENDE TOT DE CORRESPONDENTIE TUSSCHEN HET COMITÉ DE SALUT PUBLIC EN DE REPRESENTANTEN IN MISSIE BIJ HET LEGER VAN HET NOORDEN [1])

Paris, le 11 Germinal, an 3 [2]).

Le Comité de salut public aux représentants près les armées du Nord à la Haye.

Nous vous avons promis, chers collègues, par nôtre lettre du 9 Germinal, de vous communiquer le résultat des déliberations du Comité, sur le parti définitif à prendre rélativement à la Hollande. Les déliberations ont été prises, quittées, reprises, interrompues de nouveau par le grand intérêt de chaque jour; enfin on y est revenu la nuit dernière, et il a été arrêté de proposer aux envoyés Bataves, comme articles fondamentaux à signer sans delai les cinq articles dont nous joignons ici copie. Ils roulent entièrement sur la question des limites et celle des indemnités. La discussion du Comité s'est portée ensuite sur les mésures à prendre, dans le cas où nos propositions essuyeraient encore un refus ou ce qui revient au même, des len-

---

[1]) Deze stukken door ERMERINS te *Parijs* afgeschreven, deelen wij mede, als tegenhanger der sommatie van MICHAUD en proclamatie van GILLET, BELLEGARDE enz.

[2]) 31 Maart 1795.

teurs, dont on ignore la suite, car pour le dire en passant, sachez qu'on ne nous a encore rien repondu sur la quotité de l'indemnité demandée.

Les mésures à prendre, en cas de refus, les voici en peu de mots, PICHEGRU *était préseut à la déliberation et c'est presqu'en totalité son avis que nous avons suivi.*

L'impossibilité de garder la totalité des Provinces-Unies nous forcerait de réprendre le long du Leck une bonne position militaire, tant *contre les Hollandais* que contre les Prussiens; on aurait de plus une bonne garnison à *Dordrecht*, *Flessingue* etc.

Avant de retirer les troupes au delà du Leck, il faudrait *évacuer* les pays, qu'on se disposerait à abandonner, *de tous les objets possibles de marine, d'artillerie, chevaux et approvisionnements*, pour les mettre à l'abri dans le pays en deça du Wahal, que nous voulons conserver, on n'oubliera pas surtout de bien approvisionner les places de *Dordrecht*, *Flessingue*, *Gorcum*, *Arnheim*, *Rheenen et Nimègue*, après quoi nous nous tiendrons sur la défensive et pendant ce temps là, nous nous occuperions à organiser les pays conquis réunis à la France.

Nous desirons infinement de n'être reduit à cette extrênité, nous croyons même que moins instruits et plus attentifs à leurs véritables intérêts; les patriottes Bataves ne persisteront pas à rejeter des conditions, dont dépend et leur existence et le sort de leur pays.

Encore une fois nos voeux sont bien sincères, bien ardents pour qu'ils acceptent, dès lors ils deviendront chez eux les maîtres de faire tout ce qu'ils voudront. Nous les aiderons de toutes nos forces, nous marcherons ensemble contre l'ennemi commun, et le traité d'alliance et celui de commerce pourront être bientôt signés à la satisfaction des deux républiques..

Nous avons pensé de plus, chers collègues, que si nous étions obligés par un refus obstiné à passer *au parti des moyens*

de rigueur, vous vous entendriez pour charger plus particulièrement nôtre collègue RICHARD de les diriger suivant les intérêts de la France.

Salut et fraternité.

Le représentant RICHARD au Comité de salut public.

Utrecht, le 16 Germinal, an 3 [1]).

Mes collègues ALQUIER et COCHON viennent de me faire passer copie de vôtre dépêche du 11 Germinal. Vous me chargez plus particulièrement de diriger les opérations à faire dans le cas où le refus des envoyés Bataves, nous obligeraient à des mesures de rigueur. Je repondrai de tous mes moyens à votre confiance, deja j'ai récommandé à vos collègues à Amsterdam de faire procéder dans le plus brèf delai possible à la vente de tous les vaisseaux que nous avons pris sur l'ennemi et de toutes les marchandises qui ne nous sont pas nécessaires, soit pour l'armée, soit pour l'intérieur et d'évacuer le reste sur les places de la Meuse; j'avais précédemment défendu qu'on forma des établissements de quelque importance au delà des fleuves et je vais donner des ordres pour qu'on en retire insensiblement tous les magasins qui pourraient s'y trouver, *ainsi je serai prêt au premier ordre à exécuter notre retraite dernière le Val* [2]).

Il est nécessaire que vous me donniez des instructions un peu détaillées. Si nous sommes obligés d'en venir là j'aurais besoin par exemple de savoir si dans ces évacuations qui seront à faire vous entendez parler seulement des magasins, appartenant au gouvernement Hollandais, *ou si ceux des particuliers y sont compris.*

Le général-en-chef va faire augmenter d'un bataillon la gar-

---

[1]) 5 April 1795. [2]) De Waal.

nison de *Flessingue* et nous ne conserverons de troupes que dans l'Isle de Valkeren [1]). Je ne vous dissimulerai pas qu'il ne faut prendre ce parti qu'à la dernière extrémité et qu'il entraine necessairement avec lui beaucoup d'inconvenients et de grands dangers.

Nous ne pouvons extraire de la Hollande, en nous bornant aux magasins publics, qu'une quantité de vivres et d'approvisionements fort peu considerables en comparaison du dénuement dans lequel se trouvent les armées du Nord et du Sambre et Meuse et de leurs immenses besoins; il nous serait difficile d'y suppléer par des marchés, d'abord à raison du manque de numéraire, et parcequc les Prussiens en entrant dans ce pays s'empareraient de toutes ces ressources; ainsi nous courions les risques de nous trouver au deçà du Val dans un extrême embarras, cependant l'agent principal des vivres a trouvé moyen de souscrire dans la Belgique un marché de cent cinquante mille quintaux de farine, moyennant un quart du prix en numéraire. Cette ressource, toute insuffisante qu'elle est, nous sera toujours d'un grand secours.

Au surplus je remplirai avec la plus grande exactitude toutes les dispositions que vous jugerez à propos d'arrêter.

Le représentant Richard au Comité de salut public.

Utrecht, le 20 Germinal, an 3 [2]).

J'ai reçu, chers collégues! vôtre lettre du 13 Prairial, celle de La Combe-St. Michel du 16 et le projet des nouvelles propositions, que vous avez arrêté de faire aux envoyés Bataves.

Je vous avoue que vos précédens articles m'avaient paru extrêmement vigoureux, et je me disposais à vous adresser quel-

---

[1]) Walcheren. [2]) 9 Mey 1795.

ques observations sur cet objet, lorsque j'ai reçu copie par mes collégues des dernières depêches que vous leur avez adressées. Il est impossible, suivant moi, que vous alliez plus en arrière, vous ne pouvez rien faire de plus pour la république Batave, à moins de lui abandonner tous les avantages de vos conquêtes. Je ne dois pas vous dissimuler cependant que je prévois de grandes difficultés et même, il faut trancher le mot, de grands dangers pour nous, si les États-Généraux viennent à réfuser d'accéder à vos propositions; ce qui m'effraye surtout c'est la perspective de nous voir privés des ressources sur lesquelles nous comptons pour la subsistance de l'armée du Nord et de celle du Sambre et Meuse.

L'évacuation des objets qui nous appartiennent en Hollande demande beaucoup de peines et de temps, et celle de tout ce que nos besoins nous commanderaient *d'enlever des magasins publics et particuliers* [1]) serait à peu près impossible. Ce qui nous présente surtout un grand obstacle c'est l'armée Hollandaise qui, telle quelle est se monte encore à 25 à 30,000 hommes qui seraient dans le cas de donner à une insurrection contre nous un caractère extrêmement dangereux; — mes collègues pourront vous donner des idées plus exactes et plus étendues sur tout cela; quant à l'armée je vous reponds quelle fera toujours son devoir.

Au reste, il faudra bien surmonter tous les embarras et braver tous les périls, si le refus des Hollandais nous met dans cette nécessité. Ce parti me parait mille fois preférable à celui de céder à *leurs ridicules prétentions*. Il n'est pas sûr d'ailleurs que cette condescendance nous attachera *ce peuple sordide*, il

---

[1]) Het comité schijnt dus intusschen gelast te hebben dat de magazijnen van bijzondere personen moesten beroofd worden. Vergelijk hiermede art. 3 der capitulatie.

sent que nous ne pouvons sortir de nôtre détresse qu'à ses dépens et l'Angleterre à qui il importe fort peu que la Hollande soit gouvernée par un stadhouder ou par des états, n'aurait peut-être pas de peine à l'engager bientôt de nouveau dans son alliance.

Il y a cependant un point qui parait embarrassant, c'est la conduite qu'on a tenue, en entrant dans ces provinces, et les déclarations *prematurées* qu'on à faites à leurs habitants, *mais il est évident que toutes ces promesses que le gouvernement et la Convention n'ont d'ailleurs conformées par aucun acte, ne sont point blessées par le traité que vous proposez.* Vous n'avez pas pu vous engager en effet à abandonner des conquêtes aussi importantes et aussi étendues, sans vous réserver les portions de ce territoire nécessaires à votre propre défense et sans stipuler les indemnités pour les dépenses immenses que cette seule campagne vous a occasionnées. Vous compromettriez par cette conduite les intérêts du peuple Français. Il veut que vous soyez généreux, en son nom, mais il ne veut pas que vous soyez la dupe.

Il me semble que vous pourriez constater d'une manière authentique votre conduite dans cette affaire et celle des États-généraux. L'idée que je veux vous soumettre parait extraordinaire, mais je vous prie de ne pas la rejeter sans l'avoir examinée. Je voudrais bien que vous prissiez un arrêté, ou si vous aimiez mieux, que vous fissiez rendre un décret, portant que vous gardez comme appartenant à la France, comme nécessaire à la défense de vos autres conquêtes, toutes les places dans le territoire designées dans vôtre projet de traité; que vous rendez aux Provinces-Unies le surplus de leur territoire à la charge de payer à la France une indemnité de . . . . . payable dans un delai, qui serait déterminé et que jusqu'au payement de cette indemnité la république Française, gardera toutes

les places en deçà du Leck et autres que vous pourrez désigner.

Je n'ai pas besoin de vous observer que je ne vous propose ce projet de conduite, que dans le cas que vous éprouveriez un refus de la part des États-généraux, et que dans ce cas il faudrait nous prevenir, avant de faire cette démarche, afin que nous puissions prendre les mésures nécessaires, pour l'appuyer. Je suppose encore que vous n'avez fait entrer les Provinces-Unies de la Hollande pour rien dans votre traité avec la Prusse [1]). Il serait suivant moi bien important que vous eussiez traité avec cette dernière puissance avant que nous nous trouvions dans la nécessité de nous retirer dernière le Leck.

Il est peut-être à craindre que la cour de Berlin, dont les troupes prendront aussitôt nôtre place dans ce pays que nous abandonnerons, ne perdit de vue ses projets de paix avec nous, dans l'ivresse d'un pareil succès; d'après ce que m'écrit MERLIN la signature du traité ne peut-être éloignée [2]). Voyez s'il ne conviendrait pas de temporiser avec les Bataves jusqu'à cette époque. Le résultat du traité que nous avons à faire avec eux ne rend pas tellement pressée la conclusion de cette affaire, que nous ne puissions attendre le moment le plus favorable pour nous exposer aux chanses, qu'elle peut nous faire courir.

Jusquelà nous continuerons d'évacuer ce que nous appartient dans ce pays, de vivre en grande partie à ses dépens et d'en tirer le plus d'approvisionnements que nous pourrons.

L'organisation de l'armée Hollandaise était déjà décrétée par les États-généraux, et elle commençait à s'exécuter. Je viens

---

[1]) Tractaat van Bazel 5 April 1795. Hierbij waren eenige geheime en *voorloopige* artikelen gevoegd, betrekkelijk de onzijdigheid door Noord-Duitschland in acht te nemen. Een dezer artikelen hield in dat Pruissen zich met Holland niet zoude bemoeijen, noch zich de zaken van den stadhouder zoude aantrekken.

[2]) De definitieve en openbare conventie, ter vervanging van de voorloopige en geheime artikelen werd den 17 Mei 1795 insgelijks te Bazel geteekend.

d'écrire au général MOREAU d'après l'ordre que vous me donnez, de prévenir le comité militaire Batave, de cesser à cet égard toutes opérations jusqu'à nouvel ordre.

J'ai cru que je devais faire cette démarche en observant néanmoins les ménagements convenables, parce qu'elle ne peut produire d'autre effet que d'intimider les États-généraux et de les engager à ne pas rejeter légèrement vos dernières propositions.

Un fait assez extraordinaire, c'est qu'il y a eu des mouvements très considérables dans toute la Hollande en faveur du stadhouder, le 12, 13 et 14 de ce mois. Ils n'ont eu d'autre suite que la punition de quelques uns de ceux qui les avaient excités.

Le général PICHEGRU vient d'annoncer au général-en-chef, que parmi les officiers que vous vous proposez d'élèver au grade de général-de-brigade dans cette armée, on comptait l'adjudant-général MALER. Je vous préviens que cet officier est incapable d'être élèvé à ce grade; nous avons assez d'individus de ce genre dans les places qui exigent des talens; je vous invite à n'en pas augmenter le nombre.

BIJLAGE VI.

TRACTAAT VAN 'S GRAVENHAGE.

La république Française et la république des Provinces-Unies, également animées du desir de mettre fin à la guerre qui les a divisées, d'en réparer les maux par une juste distribution de dédommagement et d'avantages reciproques, et de s'unir à perpétuité par une alliance fondée sur les vrais intérêts des deux peuples, ont nommé pour traiter definitivement de ces grands objets sous la ratification de la Convention nationale et des États-généraux, savoir:

La république Française.

Les citoyens REWBELL *et* SIÈYÉS *représentans du peuple.*

Et la république des Provinces-Unies.

Les citoyens PAULUS, LESTEVENON, MATTHIAS POUS et HUBER, membres des États-généraux, lesquels, après avoir échangés leurs pleinspouvoirs, ont arrêté les articles suivants:

Art. 1.

La république Française reconnait la république des Provinces-Unies comme puissance libre et indépendante et lui garantit sa liberté, son indépendance et l'abolition du stadhoudérat décreté par les États-généraux et par chaque province en particulier.

Art. 2.

Il y aura à perpétuité entre les deux républiques Française et des Provinces-Unies, paix, amitié et bonne intelligence.

Art. 3.

Il y aura entre les deux républiques jusqu'à la fin de la guerre, alliance offensive et défensive contre tous leurs ennemis sans distinction.

Art. 4.

Cette alliance offensive et défensive aura toujours lieu contre l'Angleterre dans tous les cas où l'une des deux républiques sera en guerre avec elle.

Art. 5.

Aucune des deux républiques ne pourra faire la paix avec l'Angleterre n'y traiter avec elle, sans le concours et le consentement de l'autre.

Art. 6.

La république Française ne pourra faire la paix avec aucune des autres puissances coalisées sans y faire comprendre la république des Provinces-Unies.

Art. 7.

La république des Provinces-Unies fournira pour son contingent pendant cette campagne douze vaisseaux de ligne et dix-huit frégattes pour être employés principalement dans les mers d'Allemagne, du Nord, et de la Baltique.

Ces forces seront augmentées pour la campagne prochaine s'il y a lieu.

La république des Provinces-Unies fournira en outre, si elle en est réquise, la moitié au moins des troupes de terre quelle aura sur pied.

Art. 8.

Les forces de terre et de mer des Provinces-Unies qui seront expressément destinées à agir avec celles de la république Française seront sous les ordres des généraux Français.

Art. 9.

Les opérations militaires combinées seront arrêtées par les

deux gouvernements; pour cet effet un député des États-généraux aura séance et voix délibérative dans le Comité Français chargé de cette direction.

Art. 10.

La république des Provinces-Unies rentre dès ce moment en possession de sa marine, de ses arsenaux de terre et de mer, et de la partie de son artillerie dont la république Française n'a pas disposé.

Art. 11.

La république Française restitue pareillement et dès à present à la république des Provinces-Unies tout le territoire, pays et villes faisant partie ou dépendant des Provinces-Unies, sauf les réserves et exceptions portées dans les articles suivants.

Art. 12.

Sont réservés par la république Française comme une juste indemnité des villes et pays conquis restitués par l'article précédent:

1°. La Flandre Hollandaise y compris tout le territoire qui est sur la Rive gauche du Hondt.

2°. *Maestricht*, *Venlo* et leurs dépendances, ainsi que les autres enclaves et possessions des Provinces-Unies, situées au sud de *Venlo* de l'un et l'autre coté de la Meuse.

Art. 13.

Il y aura dans la place et le port de *Flessingue* garnison Française exclusivement, soit en paix soit en guerre, jusqu'à ce qu'il en soit stipulé autrement entre les deux nations.

Art. 14.

Le port de *Flessingue* sera commun aux deux nations en toute franchise; son usage sera soumis à un *réglement* convenu entre les parties contractantes, lequel sera attaché comme supplément au présent traité.

Art. 15.

En cas d'hostilité de la part de quelqu'unes des puissan-

ces qui peuvent attaquer soit la république des Provinces-Unies, soit la république Française du côté du Rhin ou de la Zélande, le gouvernement Français pourra mettre garnison Française dans les places de Bois le Duc, Grave et Berg-op-Zoom.

Art. 16.

A la pacification générale la république Française cédera à la république des Provinces-Unies sur les pays conquis et restés à la France des portions de territoire égales en surface à celles réservées par l'article douze ; lesquelles portions de territoire seront choisies dans le site le plus convenable pour la meilleure démarcation des limites réciproques.

Art. 17.

La république Française continuera d'occuper militairement, mais par un nombre de troupes déterminé et convenu entre les deux nations, pendant la présente guerre seulement, les places et positions qu'il sera utile de garder pour la défense du pays.

Art. 18.

La navigation du Rhin, de la Meuse, de l'Escaut, du Hondt, et de toutes leurs branches jusqu'à la mer, sera libre aux deux nations Française et Batave ; les vaisseaux Français et des Provinces-Unies y seront indistinctement reçus et aux mêmes conditions.

Art. 19.

La république Française abandonne à la république des Provinces-Unies tout les biens immeubles de la maison d'Orange, ceux même meubles et effets mobiliers dont la république Française ne jugera pas à propos de disposer.

Art. 20.

La république des Provinces-Unies payera à la république Française à titre d'indemnité et de dédommagement des frais de la guerre, cent millions de florins argent courant de Hollande, soit en numéraire soit en bonnes lettres de change sur

l'étranger, conformément au mode de payement convenu entre les deux républiques.

Art. 21.

La république Française employera ses bons offices auprès les puissances avec lesquelles elle sera dans le cas de traiter, pour faire payer aux habitans de la république Batave les sommes qui pourront leur être dues pour négociations directes faites avec le gouvernement avant la présente guerre.

Art. 22.

La république des Provinces-Unies s'engage à ne donner retraite à aucun émigré Français, pareillement la république Française ne donnera point retraite aux émigrés Orangistes.

Art. 23.

Le présent traité n'aura son effet qu'après avoir été ratifié par les parties contractantes et les ratifications seront échangées à Paris dans le terme de deux décades ou plus tôt s'il est possible, à compter de ce jour.

En foi de quoi nous soussignés réprésentants du Peuple Français et nous soussignés membres des États-généraux, en vertu de nos pleinspouvoirs respectifs, avons signé le présent traité de paix, d'amitié et d'alliance, et y avons apposé nos sceaux respectifs.

Fait à la Haye, le vingt sept Floréal, l'an 3 de la république Française, 16 Mai 1795.

Getekent,

(L. S.) REWBELL.
(L. S.) SIÈYÉS.
(L. S.) P. PAULUS.
(L. S.) W. A. LESTEVENON.
(L. S.) B. MATHIAS POUS.
(L. S.) HUBER.

Réglement pour déterminer l'usage du port de *Flessingue*, en conséquence de l'article 14 du traité de paix et d'alliance

du vingt sept Floréal, l'an troisième de la république Française, seize Mai mil sept cent quatre vingt quinze, entre la république Française, et celle des Provinces-Unies.

Art. 1.

Les deux nations, Française et Batave, se serviront également du port et du bassin de *Flessingue*, pour la construction, la réparation et l'équipement de leurs vaisseaux.

Art. 2.

Chaque nation y aura séparement et sans mélange ses propres arsenaux, magasins, chantiers et ouvriers.

Art. 3.

Pour faire entrer dès à présent la nation Française en communauté des avantages du port de *Flessingue*, la république des Provinces-Unies lui cédera sur le bassin le bâtiment qui sert de magasin à la Compagnie des Indes Occidentales; en outre, il lui sera assigné le terrein nécessaire, pour y établir des chantiers et des arsenaux, et jusqu'à ce qu'elle puisse en jouir, elle aura l'usage des chantiers actuellement existans.

Art. 4.

Quant aux acquisitions de nouveaux terrains et constructions de bâtiments, que chaque nation voudroit faire dans les port et bassin de *Flessingue*, pour agrandir ses propres magasins, arsenaux et chantiers, ou en créer de nouveaux, les frais de renouvellement ou de réparations des dits arsenaux, magasins et chantiers, et les frais qui regardent les constructions, réparations et équipement des vaisseaux respectifs, avec tout ce qui en dépend, resteront à la charge de chaque nation respectivement.

Art. 5.

Les frais des réparations nécessaires au port, au bassin et aux quais, étant pour l'avantage commun des deux nations, seront à la charge des deux gouvernements.

Ces réparations seront arrêtées, ordonnées, et conduites par la direction des Provinces-Unies; la direction de la république Française sera seulement prévenue des réparations à faire, et se bornera, quand elles seront achevées, à en constater la confection, à en faire passer le procès-verbal à son gouvernement, y joint l'état des frais, afin qu'il soit de suite pourvû au remboursement de la moitié des dits frais.

Art. 6.

Il est convenu qu'aucune des deux nations ne mettra dans le port ni vaisseau amiral ni vaisseau de garde.

Art. 7.

Dans tous les cas où il s'éléverait des contestations, qui ne pourraient être terminées à l'amiable, sur l'exécution du présent réglement, ces contestations seront décidées par cinq arbitres, qui seront nommés, savoir deux par la direction Française, deux par la direction Batave; pour le cinquième, chaque direction nommera un neutre, et le sort déterminera entre les deux neutres nommés, celui qui remplira les fonctions de cinquième arbitre.

Art. 8.

Le présent réglement sera exécuté selon sa forme et teneur, comme faisant partie de l'article quatorze du traité de paix et d'alliance de ce jour entre la république Française et celle des Provinces-Unies.

Fait à la Haye, ce vingt sept Floréal, l'an troisième de la république Française, seize Mai 1795.

Getekent,

(L. S.) REWBELL.
(L. S.) SIÈYÉS.
(L. S.) P. PAULUS.
(L. S.) W. A. LESTEVENON.
(L. S.) B. MATHIAS POUS.
(L. S.) HUBER.

BIJLAGE VII.

TRACTAAT VAN FONTAINEBLEAU.

Sa Majesté l'empereur des Français, roi d'Italie, protecteur de la confédération du Rhin, ayant à coeur de faire participer immédiatement S. M. le roi de Hollande, son auguste frère et allié, aux avantages résultant de la disposition contenue dans l'article sept du traité de *Tilsit*, conclu le neuf de Juillet de la présente année entre S. M. l'empereur et roi et S. M. le roi de Prusse; et leurs susdites Majestés voulant en outre s'entendre sur divers objets, d'une utilité commune pour leurs états, des plenipotentiaires ont été nommés à cette fin, savoir:

Par S. M. l'empereur des Français, roi d'Italie, protecteur de la confédération du Rhin;

S. E. monsieur Jean Baptiste Nompère de Champagny, grand aigle du légion d'honneur, grand croix de l'ordre de la fidélité de Bade, grand croix de l'ordre de St. Joseph de Wurzberg, son ministre des rélations extérieures.

Et par S. M. le roi de Hollande;

Monsieur Guillaume Six, président de la 1°. section de son conseil d'état, grand croix de l'ordre royal de Hollande, grand aigle du légion d'honneur;

Monsieur Johan Goldberg, président de la 4°. section de son conseil d'état, commandeur de l'ordre royal de Hollande; et

Monsieur Frederic van Leyden van Westbarendrecht, membre du corps législatif et chevalier de l'ordre du roi de Hollande.

Lesquels ayant échangé leur plein-pouvoirs respectifs, sont convenus des articles suivants.

Art. 1.

S. M. le roi de Hollande, réunira à ses états la principauté d'Ostfrise, pour la posséder en toute propriété et souveraineté, ainsi que la seigneurie de Jever, à lui cedée par S. M. l'empereur de toutes les Russies, par la 16e article du traité de *Tilsit*, conclu le 7 Juillet entre S. M. l'empereur et roi et sa dite M. l'empéreur de toutes les Russies, en exceptant néanmoins les territoires ou parties de territoires et les domaines s'il y en a, qui ayant appartenu aux dites principautés et seigneuries, en seraient entièrement separés et situés dans les pays, soumis à la souveraineté des états conféderés du Rhin.

Art. 2.

S. M. le roi de Hollande, devant, aux termes des traités conclus entre la France et la Prusse le 23 Mai 1802 et entre la Prusse et la Hollande le 14 Novembre de la même année, être mis en possession des territoires de *Sevenaer*, *Huyssen* et *Malbourg*, nommera des commissaires que se réuniront, dans la ville de *Wesel*, à ceux qui S. Altesse impériale et royale le grand duc de Berg, désignera de son coté pour procéder au réglement des limites et aux arrangements qui doivent avoir lieu entre les deux états, suivant le traité du 14 Nov. 1802. La tradition définitive des territoires susdits sera effectuée aussitôt que ces arrangements serons terminés et dans tous les cas, dans trois mois au plus tard après l'arrivée à *Wesel* des commissaires de S. M. le roi de Hollande.

Art. 3.

Les archives contenant les titres, papiers, documents, cartes, plans, généralement quelconques, rélatifs aux pays et territoires cédés ou assurés à Sa dite Majesté le roi de Hollande par les deux articles précédents, ainsi qu'aux villes fortifiées, citadelles, chateaux ou forteresses, qui peuvent s'y trouver, seront remis dans le delai de six mois tels que S. M. l'empereur et roi les aura reçus du dernier possesseur, par des commissaires de S. dite M. à des commissaires de S. M. le roi de Hollande.

Art. 4.

S. M. le roi de Hollande céde à la France le territoire de Loemel et la partie méridionale du territoire d'Eertel, en échange desquels S. M. l'empereur NAPOLEON céde à la Hollande la partie septentrionale du territoire de Gerstel.

La limite entre les deux états sera une ligne droite traversant de l'est à l'ouest les territoires susdits d'Eertel et de Gerstel et passant à mille mètres de distance au nord du point le plus septentrional du canal du nord.

Art. 5.

S. M. le roi de Hollande exercera sur les seigneuries de KNIPHAUSEN et de VAREL, appartenant au comte de BENTINCK tous les droits de souveraineté, tels qu'ils sont définis par l'article 26 de l'acte du 12 Juillet 1806, qui a formé la confédération du Rhin.

Art. 6.

S. M. le roi de Hollande, céde en toute propriété et souveraineté à S. M. l'empereur des Français, roi d'Italie la ville et le port de *Flessingue* avec un territoire de 1800 mètres de rayon autour de son enceinte, ainsi que les domaines et propriétés publiques qui peuvent se trouver dans la ville et le dit territoire, dont les limites seront tracées et marquées sur le terrain le plus tôt qu'il sera possible.

S. M. le roi de Hollande ne pourra faire construire et élèver de fortifications d'aucun genre que ne soient éloignées d'au moins 3000 mètres de l'enceinte de la ville de *Flessingue*.

Art. 7.

Les bâtiments Hollandais seront traités sur la rade et dans le port de *Flessingue* comme des bâtiments de commerce Français, en se conformant aux loix de douane et de police militaire et maritime.

Art. 8.

Les engagements, dettes et obligations de toute nature que S. M. le roi de Hollande a pu avoir pris et contractés, comme possesseur des villes et territoires cédés, seront à la charge de la France.

Les engagements, dettes et obligations de toute nature de la ville de *Flessingue* resteront à sa charge, cette ville devant conserver ses revenus et il sera dûment pourvu à ce que les dits engagements, dettes et obligations seront acquittés.

Art. 9.

Les digues maritimes de l'îsle de *Walcheren* qui se trouvent dans le susdit rayon de territoire, de 1800 metres, seront entretenues et reparées sous la direction des travaux hydrauliques du royaume de Hollande. Le dit royaume en supportera les frais, mais les biensfonds situés dans le susdit rayon de territoire y contribueront selon les loix et réglements Hollandais en proportion égale avec les terres voisines, faisant partie du royaume de Hollande.

Art. 10.

Les archives, contenant les tîtres, papiers, documents, cartes et plans, rélatifs à la place de *Flessingue* et au territoire cédé, seront remis, dans le delai de trois mois, par des commissaires de S. M. le roi de Hollande à des commissaires de S. M. l'empereur Napoleon.

Art. 11.

Le présent traité sera ratifié et les ratifications seront échangées à *Paris* dans le delai de deux mois.

Fait et signé à Fontainebleau le 11 Novembre 1807.

(L. S.) (Signé): J. B. NOMPÈRE DE CHAMPAGNY.
(L. S.) W. SIX.
(L. S.) J. GOLDBERG.
(L. S.) F. VAN LEYDEN.

DRUKFEILEN.

Bl. 5,	staat :	*Landrichies*,	lees :	*Landrecies*.
„ 7,	„	Buzenval,	„	Buzanval.
„ 7,	„	publiés,	„	publiées.
„ 8, 10,	„	Aitsema,	„	Aitzema.
„ 12,	„	Weissenberg,	„	Wessenberg.
„ 15,	„	coalision,	„	coalition.
„ 15, 16, 23, 26, 32,	„	Comité du salut public,	„	de salut public.
„ 19,	„	men zich — met — *amuseerde*,	„	men — *amuseerde*.
„ 32,	„	réfus,	„	refus.
„ 33,	„	intègrité,	„	intégrité.
„ 78, 117,	„	Truget,	„	Truguet.
„ 82,	„	romperait,	„	romprait.
„ 98,	„	achêvent,	„	achèvent.
„ 101,	„	réponsser,	„	repousser.
„ 101,	„	fixès,	„	fixés.
„ 102,	„	jouissance,	„	jouissance.
„ 112,	„	onhoudbare,	„	onhoudbare.
„ 116,	„	Prairéal,	„	Prairial.
„ 121,	„	Raveillere	„	Réveillère.
„ 123,	„	mêmes	„	même.
„ 124,	„	la cabinet	„	le cabinet.
„ 124,	„	paccatille,	„	pacotille.
„ 125,	„	Islande — Islandaise,	„	Irlande — Irlandaise.

STELLINGEN.

I.

Rescriptum Trajani de testamento militari tunc demum recte intelligitur, cum conferatur cum Statilii Severi relatione a Theophilo servata.

II.

In L. 44 D. de donat: inter vir: et uxor: post verbum *donationis* punctum ponendum est et pro verbo *ipsius* legendum *solius*.

III.

De bloedverwanten en aangehuwden, waarvan sprake is in art. 433, B. W. zijn de zoodanigen die bevoegd zijn tot de voogdij en *ingeval van benoeming* geen reden van verschooning hebben.

IV.

Art. 92, § 2, B. W. is overtollig.

V.

Koop en verkoop van eens anders goed is niet nietig.

VI.

De regtsvordering bedoeld bij art. 619 B. W. kan ook door den houder worden ingesteld.

VII.

De erfgenamen van den koopman, wiens boedel is failliet verklaard, zijn niet bevoegd een accoord aan te bieden.

VIII.

Art. 6, W. K. verpligt den koopman niet tot het houden der boeken die in den handel gebruikelijk zijn, buiten de in het artikel zelf genoemde.

IX.

De straf van deportatie verdient afkeuring.

X.

De wetgever is zich niet gelijk gebleven door te bepalen dat in burgerlijke zaken het getuigenverhoor voor den kantonregter met open deuren, dat voor de arrondissements-regtbank altijd met gesloten deuren zal moeten plaats hebben.

Art. 109, 205; alin. 3, 18, W. B. Regtsv.

XI.

Art. 9, § 2, W. Strafv. is te beperkt, daar alleen van moord gesproken wordt. Men had al de misdaden moeten opnoemen, waarover gehandeld wordt. Wetb. Strafregt, Boek III, Titel II, eerste hoofdstuk, eerste afdeeling, § 1.

XII.

Ik kan niet instemmen met het gevoelen van H. de Groot (de Jure B: ac P: Lib III, Cap. XX, § LV.) „..... at si in alia causa fides jam violata sit, aut contractum debiti, (obses) jam poterit retineri non ut obses, sed eo genti-

um jure quo subditi ex facto imperantium retineri possunt κατ' ἀνδροληψίαν."

XIII.

Een oorlogvoerende mogendheid heeft het regt schepen van onzijdigen, met contrabande voor den vijand geladen, prijs te verklaren.

XIV.

Het verleenen van pensioenen uit de staatskas aan ambtenaren, verdient alleen dan goedkeuring, wanneer gevolgen van verrigtingen in de staatsdienst hen, voor de vervulling hunner ambtspligten, ongeschikt gemaakt hebben.

XV.

Het toenemen der weelde is geen kwaad voor de maatschappij.

XVI.

Teregt zegt FEUGUERAY (l'Association ouvrière, industrielle et agricole) „La racine la plus profonde des maux et des iniquités qui couvrent le monde industriel, c'est l'exploitation du travail par le capital."

XVII.

In art. 6 der wet van 25 Januarij 1817, Staatsbl. n°. 6 „vervaardigen en verkoopen" moet het woord *en* in conjunctiven zin worden opgevat.

XVIII.

Er bestaat geen strijd tusschen art. 194 gemeentewet en art. 141 grondwet.

XIX.

Verpligt onderwijs is af te keuren.

XX.

Afkeuring verdienen de woorden van MONTESQUIEU (Esprit des loix, liv. III, chap. V). „Dans les monarchies la politique fait faire des grandes choses avec le moins de vertu qu'elle peut, comme dans les plus belles machines l'art employe aussi peu de mouvement, de forces, de roues qu'il est possible."

„l'État subsiste indépendamment de l'amour de la patrie, du désir de la vraie gloire, du reniement à soi-même, du sacrifice de ses plus chers intérêts, et de toutes ces vertus heroïques

que nous trouvons dans les anciens et dont nous avons seulement entendu parler."

„Les loix y tiennent la place de toutes ces vertus dont on n'a aucun besoin."